

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا مِنْ لَدُنْكَ لَيْسَ

۱۱۶۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ارزاق الله سبحانه وتعالى من زمان قریب القرب ان کتاب هدایت انساب ارشادات
 رئیس العارفین فخر العاشقین محب النبی حضرت مولانا محمد فخر الدین چشتی دہلوی سے یہ

ارزاق الله سبحانه وتعالى من زمان قریب القرب ان کتاب هدایت انساب ارشادات
 رئیس العارفین فخر العاشقین محب النبی حضرت مولانا محمد فخر الدین چشتی دہلوی سے یہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا مِنْ لَدُنْكَ لَيْسَ

مختصر فہرست کتب موجودہ کتب خانہ محبتی دہلی

قرآن مجید واضح علی رقم مترجم	متن اسکامری ہوا و حاشیہ	کیا کیا ہو۔ اور حاشیہ پر لکھا گیا	ابو حنیفہ کو فی رحمۃ اللہ کی
ب۔ ترجمہ محبتی دہلی۔ اس	ہندوہ دار آیت کا با محاورہ	شرائط المذاہر محبتی	سوانح عمری مولفہ مولانا شبلی
قرآن مجید میں علاوہ خوشخطی۔	اُردو ترجمہ شاہ عبد القادر	اس کتاب میں مسائل صوم و صلوٰۃ	نعمانی۔ محبتی
مدفائی طبع صحیح حدیث کا ذخیرہ	کا لکھا ہوا اسکا اشتہار فی غلطی	متعلق چاروں اماموں کے	اخبار غنائت محبتی
کے تین چیزوں کی اور حدیث	متن ایک اشرفی یاد دہن	مفتی محمد عین جسکے دیکھنے سے	یہ کتاب اللہ نجات کی جانفشانی
کی ہر جو قابل ملاحظہ ناظرین	نقد ہے نہ وہ عامل ہے جسکی	فوراً معلوم ہو جائے کہ غلامان	انکے دوسرے علمی مناظر و محققان
بین (۱) متن میں اُردو ترجمہ	مثل صحت میں کوئی حائل جنک	مسئلہ غلامان امام کے مذہب	مطلوبہ غزافہ آمیز فقر و ن۔
با محاورہ شاہ عبد القادر درم	تمام ہندوستان میں طبع میں	متن اس طرح ہو لفظ غلامان	عرب کے پھر کئے ہوئے محاوروں
حاشیہ پر توضیح القرآن پورے		کے مذہب میں اس طرح۔	اور شالون ان کے تمام عمر کے
فوائد کے ساتھ پڑایا گیا ہے	محافل شریف عمری محبتی	رحمۃ الرحمان فی ترجمہ	کارناموں کا سہا فوٹو۔
(۲) ترجمہ فارسی حضرت شاہ	اس حائل میں ہی ہی مدفا	قصیدۃ النعمان۔ یہ وہ قصید	مذکرۃ آب حیات میں شاہ
ولی اللہ رحمہ آیت کا چند	ہیں جو محافل مترجم ایک اشرفی	ہے جسکو حضرت امام اعظم رحمہ	شعر اسے اُردو کی سوانح عمری
سورخ القرآن کے بعد حاشیہ	فی غلطی انعام والی محبتی	رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم کے	اور زبان مذکور کی عمدہ پسند
خط و کرا لکھوایا گیا ہے۔	میں ہیں۔	فضائل و کما دہجرات میں	ترقیہ میں اور اسلام کے علمایان
قرآن مجید چار ترجمہ	والل الخیرات مترجم	لکھا ہے مترجم نے یہ کمال	اس میں پانچ دور کے شعر کا
محبتی۔ دو ترجمہ فارسی شاہ	محبتی نہایت صحیح خوشخط	کیا ہے کہ اول شعر لکھا اسکا	بیان اس خوبی سے کیا ہے
ولی اللہ رحمہ و حضرت سعدی	برداشت علی تریری و مرتبی و	ترجمہ نظم میں کیا ہو پھر مرتب	کہ جس سے گناہ و نفاق اور فتنہ
دو ترجمہ اُردو شاہ غفر اللہ	بر فایت مغربی بطور ترجمہ	اسکا با محاورہ ترجمہ کے بعد	تہذیب زبان اُردو کا بخوبی
و شاہ عبد القادر درم و فوائد	ہم تقطیع و ہم صورت حائل	علی لغات و استدلال و نظر	معلوم ہوتا ہو۔ مکتوبہ مولوی
شالون و ہر حاشیہ	محبتی اشرفی انعام والی۔	و احادیث۔ یہ کتاب شیدائ	محمد حسین آزاد۔ سہو محبتی
محافل شریف عمری مترجم	اسکی ترجمہ میں کمال و ترقی کی	رسول علی کے ملاحظہ کے	محاورات ہندو
محبتی میں حائل کے	لکھا ہے اور ترجمہ اس کا	ہے۔ محبتی	ضرب الامثال۔ اس
		سیرۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	کے سہو محبتی کے

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد واحدے راست کہ مثل محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را مخلوق سے ساختہ اول از ہمہ مخلوقات
 و مرتبہ و حدت تحقیقت آن منظر اتم را ملاحظہ نموده سر دفتر انبیاء و اولیاء گردانیدہ و چشم ابو البشر را
 بتماشای جمالش منور ساختہ و بعد گذشتن تمام مرسلان زمانہ را از ظہور کمالات و دین را بوفور معجزات
 آن ذات بابرکات بصدق الیوم الکملت لکم دینکم مکمل ساختہ ماعلوم عارفان و مشہور و دانا یان
 گرد کہ اول و آخر کائنات و البتہ بذات مجمع الحسنات آن سرور است و آئینہ کریمہ ہو الاول و الآخر
 و الظاہر و الباطن اشارت بانیست و از دست آن خورشید نورانی کہ معنی بیدقت است ظلام کفر را
 از صفحہ دنیا پاک گردانیدہ بروشنی صفائی دین تبدیل فرمودہ و خواست کہ این سلسلہ تاقیام قیامت
 مضبوط و متوکلہ باشد چنانچہ حدیث شریف اولیاء استی کا نبیاء بنی اسرائیل شاہد این قواعد است
 پس دین است گویا ہمیشہ انبیاء موجود و تربیت خلایق مقصود پس ہر موتی را لازم کہ بدست
 یکے از مقبولان مدگاہ کہ بر جادہ محمدی استقامت داشته باشد دست خود بداسن آن پاک دامن
 زودہ و تنگیبری پیدا کند تا بر اسے شفاعت حجتے بدست باشد کہ قل قللتہ الحجۃ الباقیہ صحیح یقین است
 و این نسبت الی زماننا ظاہر و موجود لیکن جویندہ یا بندہ گفتہ اند و انا الموجود فاطلبنی تجدنی دیدیاید
 کہ ہر اہل اللہ ہر کس را کہ نصیب دست و بد قول و فعل اورا قال اللہ و قال الرسول صلعم انکار و دو

قدم بر قدم آن مقوم شریعت و متابع طریقت گمارد که در حقیقت عین متابعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حاصل است و عالم بدو نوع اندیکے لئے تمیز آنها خارج از بحث اند و بیم باتمیز پس آنها کہ حق سبحانہ تعالیٰ عرفان عقلی نصیب گردانیدہ حی باید کہ اول غور و روش شیخ بکنند بعدہ باین دولت مفضول شوند کہ مولوی معنوی فرماید بیتی اے بسا البیس آدم روے هست و پس بہر دست بناید او دست چہ غرض بہر طریقتیکہ باشد اشتہ و انوفض باہری الی اللہ خواندہ متلاشی بشود و غم از شیخ بشود بمنزلہ کالو حی من السماء والہد من الدجی خیال کردہ بدلی یاد کنند و اگر فرست دست و بر صفحہ نوشتہ مثل حزر جان و در زبان نگاہ دارد کہ اینقدر وقت کہ درین امر صرف شد و رطاعات و عبادات بلکہ ہدایات آن نویسند این عاصی مسمی بہ سید نور الدین حسین فخری المشہور بہ نور الدین حسین خان یکے از نظریافتگان جناب حضرت قطب زمانہ فردیگانہ رئیس العارفین فخر العاشقین کریم ابن الکریم انک لعلی خلق عظیم معین اللہ قطب الہدایۃ فرید الشریعۃ نظام الحقیقۃ نصیر الطریقۃ محمد فخر الدین الملقب بحب النبی ایدہ اللہ لطیفہ الخفی و الجلی نظر بر اینکہ اگر نظر کسے از عقدان آنجناب یاد بستگان این سلسلہ برین قرطاس افتد و بر سر کدام مقامے و در دست و ہر دو عالمے خیر برائے خاتمہ باخیار این بخییر فرماید برائے خود دست آویزے جستہ انچہ در فہم آمد و یاد ماندہ بر صفحہ کاغذ ثبت نمودے من نوشتہ صرف کردم روزگار و من نامم این ہا نیز یادگا چون بعضے اوقات در عالم روزگار انصوف غیبت میشند و تمام عمر کم از دو سال این شیوہ اختیار نمودہ لہذا مقید بر روز و تاسخ و سال نیست و روزی و حضور تکرار کلمہ خواجہ پایزید رحمۃ اللہ علیہ کہ در عالم سکر مردم تعبیدہ میکنند آمد ارشاد کردند کہ انچہ لواہی ارفع من لواہ محمد مقولہ شیخ استماع یافتہ و برین ہرگز سکرے معلوم نمیشود بلکہ در صحوہست و در وقت حضرت صلی اللہ علیہ وسلم واقع شد لواہے جناب نبوت صلی اللہ علیہ وسلم است و لواہے آن سر و حضرت روح الامین است درین صورت لواہے مالاریب از لواہے محمد ارفع است یا اینکہ حاضر بودند بر تقریر خواجہ کہ عین شریعت واقع شد خود تصدیق کردندے اے وقت تو خوش کہ وقت ما خوش کردی و بعد ازین تکرار معنی مصراع مولانا کہ در مثنوی در شان جناب ولایت کردم عقد و ہمہ واقع شدے افغند ہر نری و ہر ولی و

فرمودند که این دو معنی دارد یکی اینست که افتخار بهر نبی باین معنی میشود که جناب ولایت را
حق سبحانه و تعالی باین مراتب متصف گردانیده که تفصیل نمی خواهد و حال آنکه نبی نبود اگر بهر نبی برین
افتخار کنند که باین درجات سر و اولیاء رسیدند و هنوز نبی نبودند مرتبه نبی ازین مرتبه بالاتر است پس
بجاست لهذا افتخار بهر نبی مولانا خوانند و افتخار بهر ولی خود بدی است توجیه نمی خواهد و ویم نیست که
مسئله در بیان تقریر فقهاء است که تمام انبیاء علیهم السلام را اگر است رسول خوانند جائز است پس وقتی که
پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم افتخار بر فضائل جناب ولایت کرده باشد فخر تمام انبیاء بر موجب تقریر مسئله
بلا ریب شد بعد ازین تکرار این کلمه آمد که سبحانی ما غلم شانی و کلام مصداق است فرمودن که درین
یابی نسبت است قسمی که در محمدی و حنفی و قادری و چشتی یا نسبت اعتبار میکنند اینجا بهمین
اعتبار باید کرد معنی باین قسم باید خواند که من نسبت بسبحان دارم پس چه بلند تر است شان من
برین تقریر خط وافر نصیب حاضران شد فرقه شیعه حدیث نقل میکنند که من فصل بهی و بن آلی
بعلی فلیس منی پس جواب فرمودند که درین فصل فضیلت آل ثابت میشود بر آنکه اگر بغیر
علی صلوة خوانند صلوة در ضمن رسول برآل آید و اگر لفظ علی فاصله باشد صلوة مستقل برآل می آید
در صورت آوردن علی یک فضیلت آل برآمد روزی در مسجد بعد نماز عصر حضرت مولانا نشسته بودند
و بعضی اوقات چنین میشد که چون یاران همه مراقب شده می نشستند و در راه مسجد و می نشستند
آینده اجنبی آورده میشد و در آمدن موجب تشویش وقت بود و اینها خواجگان خود در مسجد آمده و نشستند
تا آینده اجنبی اگر بیاید بنشینند و آورده نشود و یاران را بحال خود در حلقه میگذاشتند فقیر چون برین
حالت در مسجد آمد دولت مشاهد حاصل نمود بعد از ساعت ارشاد کردند که امر و معنی حدیثی خوب
بخطا گذشت ز رُغْبَا نَزْدَ حُبًّا شیعه میگویند که در حق حضرت ابوبکر علیه السلام این ارشاد است اندر راه
نفرت است اگر فی الحقیقت کم طاقی موجب ازدیاد محبت میشد بعد علی مرتضی رضی الله تعالی عنه میفرمود
پس شیعه معنی این بطور خود حمل میکنند و علمای سنت بطور خود که متبادر از نقطه است یعنی زیارت
بکن - در حالتی که غائب هستی در حالت حقیقت رجوع الی المحبوب که موجب زیادتى محبت است
ز رُغْبَا این معنی دارد چون طبیعت خوش بوده یاران من تکلف حاضر بودند یک از آنجمله سپهر محمدی

که در جملة سادات مشائخ اند و سلسله درویشی از اجداد او داشته و از حضرت مولانا اجازت گرفتند
و مشغول شده بودند و یکی عزیز مسافر بود و یک طفل دیگر نشسته بود الهی بخش نام از مریدان
شاگردان مولوی محمدی متخلص بسمل که از مریدان سرکار اند مصرعه در بیان آنکه در باب معنی
جداست و معنی خوب بدست آمد خوانند مصرعه شمشاد و سایه پرور ما از که کمتر است و درین اثنا
عبداللہ آمد فرمودند کہ عربی بخوان شروع بخواندن کرد ساکت شد و این شاه عبداللہ درویش است
کہ از چندے در خدمت مولانا حاضر میباشد گاہ کہ چیزی سے بخواند و این عبداللہ غیر میان
عبداللہ است کہ در خدمت حضرت از طفولیت تربیت شده اند و نسبت درست و جذب قوی
دارند و عالمی از ایشان بہرہ مند است و فراج لطیف و طبیعت نازک است و اکثرے از مردم
کہ عقیدہ ایشان نسبت کامل در خدمت درویشان بوده است از توجہ باطنی میانصفا بند نسبت
گرفته و ذوق بخواندن ابیات لجن خوش ہم دارند بلکہ سابق ازین در خدمت خواجہ اکثرے حبیب
ذوق یاران بخواندن ایشان بود شبہا را تا بسحر میرسانیدند و یاران ذوق میکردند و ایشان خجیم
ذوق میکردند و نعرہ ہامینہ زد و محنت برائے خاطر داشت یاران میکردند اکنون بسبب کثرت مریدان
کہ طبائع مختلف دارند این شیوہ سنیہ است لیکن ذوق و شوق بعنایت حضرت مولانا زیادہ تر است
و نسبت متعدی دارند و اندک صحبت کردن اشخاص صاحب رفق از ہمیشہ صاحب وجد و سماعند
و از اغنیا ملاقات کمال استغفار دارند و کم اختلاف واقع شد سلمہ اللہ تعالیٰ و یکے از مقبولان در گاہ
اند روزے فرمودند کہ در احوال رباعی حضرت خواجہ بزرگ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در شان حضرت
جناب ولایت کرم اللہ وجہہ است رباعی اے بعد نبی بر سر تو تاج نبی پڑے وادہ شہبانی
ز بیم تو باج نبی و آئی تو کہ معراج تو بالا تر شد یک قامت احمدی ز معراج نبی و مردم توجہ
میکند لیکن چنان یاومی افتد کہ بزرگے تحریر نموده است کہ مرتبہ جمع الجمع کہ مقام انبیاست
رجوع از حق بطرف خلق برائے تربیت آنهاست اگرچہ مرتبہ عمدہ ہمین است و مرتبہ جمع کہ مقام
ولی است رجوع عن الخلق الی الحق میشود پس توجہ ولی ہمیشہ بطرف حق است و توجہ نبی برائے
تربیت بطرف خلق ہم لازم لہذا فرمودند کہ معراج تو بالا تر از معراج نبی است روزے فرمودند دلیل

برینکے تبرکات را در قبر ہمراہ دفن میکنند از حدیث شریف ثابت شدہ کہ روز وفات فاطمہ بنت
اسد والدہ حضرت امیر المومنین مرتضیٰ علی کرم اللہ وجہہ در وقت دفن حضرت رسالت پناہ صلی اللہ
علیہ وسلم قمیص خود را مرحمت فرمودند کہ در کفن بگذارند مذکور دیگر روزے آنجناب در مجلس شریف
فرمودہ بودند شخصی شعر می آید عرض کرد بسیار محظوظ شدہ کہ معاودت فرمودند فقیر حقیر ناچیز را مخاطب
فرمودہ شعر ارشاد کردند اشبات غیر نفی خود از من نیست و بہت میشود و بہر من نہیں میشود
بعد آن تقریر این را بطور صوفیہ نیز ارشاد کردند سلمہ اللہ تعالیٰ توفیے در تنہائی فرمودند کہ انسان را
می باید کہ تابع شدہ گذران نماید و متبوع نشود و جفاکش باشد و گذشت در ہر امر شیوہ خود مقرر دارد
و اینہم فرمودند کہ بعضی اعزہ کہ در ظاہر یعنی در دنیا داری رشد ہم میسر سازند - و در
مقدمات برداشت میکنند و در گذری نمایند و با عقدا و خود می پندارند کہ باشیوہ گذشت مقبرہ در آن
تصور است کہ شخص محتاج باشد و تابع و ہر ج بکشد و در دل این تکرر کند و آنرا گذشت بایست و والا
این گذشت در عالم مبعی کہ بہت از خوشی ریاست است و خوشی ریاست مانع آن تکرر است و چون
آن ہر حجت ابتدا در صورت تابع داری اگر تکرر ہر ج نیاید معتبر باید داشت مذکور می عظیم از خلفا
حضرت مولانا رفیع بعد از فراغ نماز امام دعا بدستور معین طلب کرد و امام سید عظیم الدین مشہور بمیر عظیم
کہ از خلفاے ارشاد حضرت مولانا انداجازت تمام طرق از آنجناب حاصل کردہ و در غازی الدین مگر
بہوجب ارشاد میباشند و از سادات بخاری اند و در او ان جوانی بروز کار بسیار مگر می مشغول بودند و در
قنوات این کسب مہارت تمام دارند من بعد و روشی پیشہ خود اختیار کردند و چند سہ سیاحت کوہ
شمالی و کشمیر وغیرہ نمودہ ہر سہ زیارت حضرت شیخ المشائخ حریق المحبت حضرت شیخ فرید الدین
مسنود شکر گنج یا در جنگستان آمدند و در قصبہ جھار با میان محمد راہ کہ در ولش کامل الوجود و مراد
و سیاح و صاحب عرفان و قادر اعمال علوی بودند ملاقات حاصل کردہ بیعت نمودند و اجازت اعمال
و اشغال و دعای سیفی وغیرہ شاہ صاحب بایشان دادند و میان محمد راہ چند بارہ خدمت حضرت
صاحب و قبلہ عالم و عالمیان قدوۃ العارفين فخر العاشقين سر دفتر و مندان والد حضرت مولانا
شیخ المشائخ حضرت شاہ نظام الدین المشہور بنظام الدین ثانی نامندہ بودند و فوائد برداشتہ در وقت رحلت

ہموں علاقہ بسید عظیم الدین ارشاد کردہ بودند کہ در خدمت حضرت مولانا خواہی رفت و راہ خدا خواہی
 آموخت چنانچہ سید مذکور با اشارہ شاہ محمد ماہ اینجا آمدند و خدا تعالیٰ بیکت شیخ ایشان را بر تہ علی رسانید
 حضرت مولانا ارشاد کردند کہ شما ہمیشہ ہمین یک دعا میکنید و دعاے بے طلب رزق نمی طلبید
 و حالانکہ اینہم مقدم بر ہمہ چیز است انسان را میباید کہ براسے بسط روزے از حضرت غرت مسئلت نموده
 باشد و مطابق این فقیر بلو میدارد کہ روزے ارشاد کردند کہ مالول و دعا براسے رزق میکند و میگویی
 کہ اللہم بسط علیتانی الدنیا و زہد تافیه حق تعالیٰ در دنیا فراغت نصیب کند و زہد بدو بدو بیشتر ازین
 چند سال فرمودہ بودند کہ درویش را اینہم ضرر است کہ عملے یا کسبے یا دہی پیش این براسے فرخی
 رزق ہم باشد و نیست برین مصروف نکند لیکن مجموعی ہستہ باشد و روزہ کہ کلا و نستان روزے
 فرمودند کہ در ہندوستان فرقت کلا و نستان کہ رشد تمام دارند ہر گاہ یکے ازینہا در فن موسیقی کامل
 میشود و یکانہ عصر میگردد و او ہمین دعوی میکند کہ من در وقت تشد و یک مقام را با مقام دوم مخلوط
 نمی کنم پس کمال مروہمین است کہ در یک نوبت یا در یک قی یا در یک روش در ہر چیز کے کہ بیاید و او
 اورا بدہد و شتے دوم را در آن مخلوط نکند مثلاً شخصے درویش فراج است و غبت با نظرف دارد پس
 لازم است کہ ہر گاہ و کار دینی مشغول شدہ موافق نسق و نیاداری آنرا سر انجام نماید یا صوفی است
 ہر گاہ مشغول شدہ بیان فقہ پس مسئلہ حقائق را در آن دخل ندہد و اگر در فن حقائق گفتگو کند معلوم
 دیگر مثل مذہب حکمایا متکلمین یا فہما جو ع کنند و روزہ کہ میر فضل صاحب قبلہ
 شبے باران نے تکلف در صحن خانقاہ بر فرش بوریانشستہ بودند چنانچہ سید محمد افضل مشہور بحکیم
 میر فضل کہ از یاران مجاز اند و در عبادت و نوافل مشغول و بطرف اعمال رغبت تمام دارند و حضرت
 مولانا ہم چند عمل سندھی بایشان عنایت نمودند و سید موصوف نے دفعہ ہر جائے آرائند و چون
 خواجگان تیر ہر ہر ہر میشود و بطاہر صیفہ طبابت در پیش دارند و معاج سلاطین وقت اند نیز
 حاضر بودند کہ در جناب حضرت صاحب قبلہ شیخ شیخان آمد بر سبیل حکایت فرمودند کہ شخصے
 از یاران آنجناب بود و شادی کتھائی کرد اتفاقاً از لعل نیامد و مدتے تعطیل گذشت پریشان خاطر
 میبود و روزے آنجناب فرمودند فلا نے چہ حال داری انچہ بود عرض کرد ارشاد شد کہ قدرے

خرمهره بگیرید و بخود از آن خرید بکنید و بر دفاتح انجی صراج بدید و بخش کنید چنانچه شخص مذکور
 بموجب فرموده عمل آورد و بعد از ساعتی اسپ خود بتقریبی بر سیل عادت رفت اسپ غصه برآید
 این مرد اگر دید خون بسیار جاری شد بجزو این قوت شهوانی بهم رسید که تاب نیاورد و بهر آن
 حالت آنچه میخواست وقوع آمد و در ذکر منصوص علاج قدس سمره روزی مذکور این امر که
 حضرت سلطان المشائخ رضی الله تعالی عنه در حق منصوص علاج قدس سمره کلمه بیاد خود نسبت
 فرموده اند بلفظی که دال بر عدم ایمان باشد حضرت فرمودند که صدیق آنرا میگویند که هفتاد و مرد
 صدیق آنرا بلفظ ذوق یاد کنند پس بمرتبه حقیقت میرسد در نصوص کمال منصوص و حقیقت
 حضرت ثابت است و فرمودند که این را نوشته اند لیکن نلم کتاب الوقت بر زبان نیامده بود و قائم
 حضرت مولانا این است که انجین هر سئله میسند میفرمایند لیکن بعضی اوقات در وقت بیان
 بیان میفرمایند و اکثر چنین میشود که بسبب کثرت اجتماع و اختلاف امر چه سئله میگردند و بایستی
 که محرم و مخاطب بیابند میفرمایند که در وقت خلوت بشما خواهیم گفت و در وقت خلوت اگر بایستد
 ارشاد میکنند مذکور میسند و دیگر فرمودند که بامروم با اعتقاد خود هر یک اندیشیده ملاقات میکند
 بعضی ما را عالم میدانند بعضی صوفی خیال میکنند بعضی که میگویند و بعضی میدانند که اخلاق
 ایشان بدیشتر است که باعث عقیدت مردم است و بعضی طالب اعمال عامل می انگارند پس
 مرانیز سلوک موافق اعتقاد ایشان بایشان است شخصی که ذوی اخلاق صرف مرخیال کرد
 در خدمت او حاضر میشود و تا بدوازه استقبال میکند و راضی کرده از خانه خود بیرون میسازم
 و در بروی که میسازد اگر در نسخه می آرم و پیش عالم مسئله عرض میکنم چنانچه نام شخصی گرفته اند که فلا
 پیش ما می آید طالب علم می انگارند انشاء الله تعالی تا بابت سال اگر ملاقات ماند از شغل
 باطن و غیره مذکور می میان نخواهم آورد و اگر سئله پرسند حاضر می و فی حقیقت ان مرد چنانچه
 سال در خدمت می آید و خلوتها میکند و بکمال مدال حضرت مولانا پیش می آیند و مسائل غریبه
 پیش ایشان نقل میکنند و آنم و فاضل و عالم و عابد است و بحرین شریفین نیز شرف شده
 لیکن چون صورت اعتقادی بر صفحه خاطر او نقش نشده است ازین از سلوک باز میماند و مطلع

این روز سے ذکر و دیگر آمد کہ سخیے از مریدان حضرت مولانا از دکن آمدہ بود و در حالت عسرت گرفتار
 و طالب ہم خورد ابتکار میگفت در ذکر میان نور محمد صاحب فقیر و میان نور محمد صاحب
 سلمہ اللہ تعالیٰ کہ زبہ یاران بالکمال و قدوہ اخلاقی ذمی الحال و افتخار درویشان و ہمہ قسم
 دل ریشان سرمد القیاس جامع علوم حیاصفا سے چہرہ محبوبان کہہ رہاے دل معشوقان مستنشین
 مسکنت و داناتی سر حلقہ درویشان الہی کہ یگانہ خلفاے آنجناب اند و بار بار در بارہ ایشان
 یاران ایشان بشارت نامہ از زبان حضرت مولانا بسیم رسیدہ و اکثرے میفرمایند کہ از ابتدا
 مدت ملاقات تا الآن گاہے از نور محمد حرکتے خلاف مرضی من واقع نشدہ و پہنچ وجہ غبارے
 از طرف ایشان بخاطر راہ نیانتمہ و این مختص بذات ایشان است والا اکثرے از یاران تفصیر
 واقع میشود و بعد چندے تلافی آن از کمیت و غفران کہ شیوہ آنجناب است واقع میشود و باہم
 مشورت کردیم کہ برائے این مرد باید گفت کہ حضرت چیزے سلوک ظاہری باین عزیز فرمایند چنانچہ
 وقت یافتہ با اتفاق عرض کردہ شد فرمودند کہ فلانے شمانی دانید این مردم کہ از ما بیعت کردہ
 و درو کن ملاقات نمودہ اند ما را صاحبزادہ خود مقررہ شد کہ ایشانرا پسہر پنج خطیم ایشانند کہ یک
 لک و چند ہزار مرید ہستند فقط ہمیں را خیال کردہ دست بیعت دادند پس من ہم با ایشان سلوک
 صاحبزادگی میکنم غرض مطلب آن بیچارہ انچہ بود تفصیل عمیم خود کردہ و او ند لیکن برائے تربیت
 مخاطب انچہ نفس الامر بود ارشاد فرمودند در ذکر حدیث شریف و زیارت قبور روزے
 و رسالتان و الا ان خانقاہ کہ مکان حضرت مولانا است نشستہ بودند بعد ظہر و چند کس متعدد بعضے
 در ان فاضل ہم بودند بعضے مثل من مطالعہ کتابے میفرمودند غرہ رمضان شریف بود بعد سائے
 فرمودند کہ ما حدیث خوب برائے استدلال قبور آوریم فقیر عرض کرد کہ این نسخہ تالیف کیست ارشاد
 کردند کہ جلال الدین سیوطی در مادہ زیارت قبور نوشتہ است و حدیثے از ان خواندند کہ معنی آن
 این بود کہ ہر گاہ شما داخل شوید در میان مقابر بخوانید الحمد و اخلاص و تکاثر تا کہ اموات شفیع شوند
 برائے شما و آخرت پس از این خاصا ف معلوم میشود کہ فائدہ برائے اموات انخواندن آیات است
 و فائدہ برائے شخص خوانندہ نیست کہ شفیع میشوند آنہا برائے او پس شفاعت ہر شخص موافق

مرتبه اوست هرگاه بر قبر ولی یا نبی رفت و آن شفاعت برآید این خواست چه قدر فائده بین
 ظاهر شد این جواب آنست که بعضی محدثین مثل ابن تیمیه و بعضی متأخرین از ائمه ایشان میگویند
 که فائده از رفتن برآید زیارت شخص مطلق نیست و اگر هست برآید موقتی است و رد و کرم مولوی
 محمد اکرم و تسلط احمد شاه درانی در جهان آباد و دین اثنا مولوی محمد اکرم سلمه اللہ تعالی
 بالذوق و الحرارة و الحزن و البکا که یکے از خاصان روزگار و عاشقان و فریفتگان آنجناب است
 و حضرت مولانا برافرا محبت ایشان اعتماد میدارند و تلمذ نیز در جناب اقدس کرده اند و شفقت
 ایشان زیاده از بیان است و در جناب مولانا گستاخی که ایشان دارند و نقد و رکس نیست و هرگاه
 ایشان گستاخی فرزندانه میکنند مورد تفضلات میشوند و همه یاران ادنی و اعلیٰ بالاتفاق قائل
 خوبی ایشان هستند و شغل بدرس اکثری میباشد و طبیعت در فن فقه و دیگر علوم متداو و تکمال
 تیز می دارند و در جناب البلیت و سادات اعتقاد است که ایشان رست و فرقه سلف هم نشنیده شده
 چنانچه در هنگام احمد شاه درانی و تسلط ایشان در جهان آباد و روز قتل و تاراج افغانی زن سیدی
 را بطریق بند گرفت هر چند عجز و الحاح کرد و رسیدن آن جان نیافت ایشان نیز معانیت این باجرا می
 جانکاه میکردند پیش او رفته بعبارت ما بسیار گفتند و حق سادات که جمیع مومنین است ظاهر
 کردند آن عزیز بر قول و فعل خود مشتغل بودند و نگذاشت آخر کار ایشان دست حرم خود را سپرد و گفتند
 که این زن را بگیر زن سیده را بگذار اگر زن من بجای سیده تلف شد زور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 سرخرو خواهم شد بجز دیدن این حسنه که بعد از انصار رضوان اللہ علیہم اجمعین که در جناب آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم خدمتها کردند بوقوع نیامده آن شخص زن سیده را بگذاشت و بر اعمال ایشان
 ثبت شد سبحان اللہ که هر چه خواهد بود تامل غایت میکنند موقوف بر هیچ امر نیکنارند پس از اینجا
 قیاس باید کرد که آنچه در حضور آن سرور کائنات صلی اللہ علیہ وآلہ و صحابه بود تمام و کمال آن
 نسبت الی الآن جاریست و تا قیام قیامت خواهد ماند اهل کمال و صاحب درد و عرفان و مشرب
 و منافقین همه موجودند و حالت مولوی موصوف اینست که با وجود اینکه حضرت مولانا مشغلی از
 اشغال باطن ایشان از زبان بدستور دیگران تفویض نفرمودند لیکن هرگاه ایشان مشاهده

جمال آنحضرت که بر توجہ جمال محمدی ست میکند بے اختیار تغییرے ایشان را حاصل سے آید
و شروع بیکار و زاری میکنند و سخت شورش عظیم سے و از ند بلکه از راه غایت و شفقت جناب حضرت
مولانا ایشان را لفظ دیوانہ یا دیوانہ بفرماید بعض رسائیدند کہ درین چند مذہب است بعضے میگویند
کہ زیارت کنندہ را فائدہ نیست و موتی را فائدہ ازین میرسد و بعضے میگویند کہ این را از واصل
نہ اور ازین درین اثنا حضرت مولانا حدیث دیگر از ہمین رسالہ جلال الدین سیوطی کہ پیش بود
بر آوردند کہ معنی این بود کہ ہر گاہ موتی را از ابل بیت او چیرے بفرسند و عرض آن طبقے جبریل برآید
این شخص می آرد پس معلوم شد کہ این را ہم فائدہ از دست و اورانیز ازین حاصل است و در فو کراچی
خدا بخش نام مرد در ویش متوکل و فاضل العصر بنی در سائبان خانقاہ بعد نظر
جلوس فرمودہ بودند و حاجی خدا بخش نام مرد در ویش و متوکل فاضل در جوار حضرت مولانا نشستہ
بود و ذکر تراویح برآمد گفت طفل فقیر کہ در دہ سالگی است ختم قرآن شریف بجائیت حضرت
مولانا امسال کردہ از احوال او استفسار فرمودند عرض کردہ شد کہ شب یک نیم سیپارہ
تراویح خواند بجا داشت فرمودند و گفتند الحمد للہ مبارک باشد آداب بجا آوردہ شدہ و در ہمین مذکور
فرمودند کہ در اورنگ آباد حافظے بود علوتے داشت کہ ہر گاہ جاے در تراویح غلط میکرد و حافظ
سامع لقمہ میداد و میگرفت و از یک رکوع شروع میکرد اگر در ربط او حرف صحیح برآمد خیر والا باز
انرو و رکوع بالا شروع بخواندن میکرد و در مرتبہ یاد ہر قدرت کہ صحیح نخواند و بیاد او نیا مذہبن
قسم بخواند یک مرتبہ برابرے سماعت تکلیف کردہ حاضر شد م و از خلوت معہودہ آن مرد یک سیپارہ
تا او پہر شرب با تمام میر سپرد و در الوقت نقش یا جلیل الوسطے نوشتہ و زکوۃ او میداد و دو پاں
براسے این کار معین بود ہر گاہ فراغت از حافظہ دست میداد آنرا با تمام میر رسانیدم اکثرے خنہ
میشد کہ در ہمین حالت صحیح صادق میدید بعد از آن فرمودند کہ براسے ہمین محبت بعضے یاران
کہ رو برے من نقل میکنند بخاطر نمے آم کہ من ازین قبیل چیز ناب بسیار کردہ ام و مطابق این در ستا
فقیر از زبان شریف ایشان مکرر آمدہ فرمودہ اند کہ من در ایام سابقہ محنت و مشغولی ہم بسیار کردہ ام
بلکہ درین ایام کہ اتفاق است روزے در خلوت در ہمین مذکور این را ہم فرمودہ بودند کہ درین

ایام خود و غیره بدینچیز نیست فقط وید باقیست و باقی مشغولی خود در ایام سابقه میکردم را تمسک میکرد
 که این قسم لفظ بر زبان پاک ایشان کم آید و اگر گاهی تراوش میکند در عین خلوت پیش باران
 محرم و فقیر را از نوشتن این لفظ در نسخه نیز اندیشیده است لیکن چون خالی از فائده نیست لهذا بزرگ
 صحن کردم و الا اعمال بالنیات را شفیع ساختم بعد آن فرمودند که طبیعت میر بروج الدین کسل گرفته
 است و در در شب گذشته چهارده سیپاره در تراویح خوانده اند و ذکر میر بروج الدین - میر
 بروج الدین یکے از معقربان و محرم حضرت مولانا صدق النسب اند از سادات جهان آبا و بزرگ ایشان
 در دیار ولایت و رنجند استقامت داشتند از سادات بخاری اند و از جانب والدہ نسب آن بروج الدین
 بسید سعد الدین قلیل قلیل العشق که خلیفہ مخدوم نصیر الدین چراغ دہلوی قدس سرہ بودند می پیوندند و
 این سید سعد الدین از اکابر سادات خجندی بودند و در اخبار الاخیار احوال او مرقوم است اولاد او در دہلی از
 شرفاے شهر ممتاز اند و محله ایشانرا سید واره گویند از مدت چندے اینجا وطن است سید واره نام محله
 ایست در دہلی کہنہ کہ مسکن مالوف ایشان است سادات این محله معتقدان نسب اند از معتقدان ایشان
 سابق در خدمت حافظ گل محمد نام بزرگے حفظ قرآن شریف کردند و قدری مشغول ہم بودند بخدمت
 صاحب رحمۃ اللہ علیہ رجوع بجناب حضرت مولانا آوردند توجہ عظیم در بارہ ایشان مبذول شدہ دوست
 بیعت و طریقہ عالیہ قادریہ دارند و مشغولی ہم فرمودند و از زمین ان شروع بتلذذ در خدمت آنجناب
 کرده اکنون صحیح بخاری میخوانند و محرمیت و تقریب ایشان درین جناب و خوبی بلے ذاتی و صفاتی
 و شریعت و سیادت و صفاد و فادریکے ایشان مافوق البیان است و ہمہ یدان حضرت مولانا
 در خدمت ایشان رسوخ میدارند و در اعزاز میکوشند و میر صاحب داد و برادران یکے حقیقی کہ میر
 خیر الدین نام دارند و یکے خالہ زادہ کہ میر شفیع الدین باشند و ذکر میر خیر الدین و میر
 شفیع الدین بہر دو صلاح و تقی و جوبہ و باخیرت در عالم سپاہ گری مضبوط شب و روز در
 خدمت حضرت مولانا می باشند و تمام خدمت خاصہ عمدہ ایشانست اگر جاسے حضرت مولانا
 تشریف میفرمایند عادت چنان است کہ مردمان کم ہمراہ میگیند لیکن این بہر دو صاحبان
 بعلاقہ خدمت و محرمیت ہمراہ میباشند و در دعوت کلیہ حضرت نیست کہ اگر شخصی آنجناب

مختار مینمایند فقط تنها تشریف میفرمایند که احدی هم همراه نباشد و اگر شخصی قید اسامی کرد
 بهانقدر مردم همراه میگیند و میفرمایند که از ما در راه جدا شود یا یک و کس خود تشریف میبرند
 و یاران علیحده میروند و بجای معهود یک جا میشوند و رفتن براسه خوردن و دعوت از بسیار بدل
 مکروه میدانند و هرگاه کسی استغنا میکند بے محابا قبول میفرمایند و خوشی سائل را بر خوشی خود
 مقدم دارند و این در هر امر منظور آنجناب است مگر در جایی که تکلف نباشد بخوشی تشریف میبرند
 و بذوق تمام می نشینند و در شادی و غمی یاران نیز تشریف میفرمایند و در شادی حسب الطلب
 آن و در غمی بے پرسش و نماز جنازه یاران و آشنایان فوت میفرمایند و اگر آشنایان تصفا کرد و
 صاحب تعزیت شخصی در خانه او نیست که موجب فاتحه خواندن شود و قبر او تشریف میبرند و فاتحه
 میخوانند و این عمل را آشنایان تمام در کار او نیست با شخصی که سلام و علیک است از او هم در بیخ
 این حرکت حسنه نیست و این محض براسه تربیت یاران است و اگر از یاران شخصی بظاہر محتاج
 است و در خانه او شادی اتفاق شد یا غمی رود او خود هم مگر تشریف میبرند و به یاران میفرمایند
 که اکثری بجای و بچونی این عزیز میفرستد و با اشخاصی که آزار ربط باشد مقرر براسه رفتن
 ایما میفرمایند که خاطر او مطمئن شود و غم ازین تفکرات که مانع بر طرف گردد و صورت عیادت بیمار
 نیز بهمین طریق است خود هم مگر تشریف میفرمایند و یاران را نیز تفقید است و اگر یار در عیادت
 یار قصور کرد و پسند خاطر نمی افتد و از طیبی که معالج باشد خود تقید میکردند اگر طیبی یار است
 آنرا میفرمایند که فلان بیمار است شفقتی بفرمائید و در معالجه کوشش بکنید و بطور فرمایش
 بهمین کلمه و کلام است با وجودیکه شخص از یاران و بجان و دل ناری شیوه خود کرده و جو یا
 فرمایش باشد بطور محکم هرگز خطاب نفرمایند بفرموده ارشاد میکنند که گویا شخصی محتاج در محنت
 اغنیای بعضی میسرساند و تعظیم و تکریم یاران برستور است و شفقتی که در حق یاران دارند و پسرشها
 که میفرمایند اگر بر خنّه ازان بزرگوار و کثافتی دیگر کامل شود یا آنرا اکثری براسه رفتن بکجا منع
 فرمایند محض بهمین جهت که مبادا چشم زخمی بایشان برسد هرگاه بیرون شهر براسه طواف
 مزارات خواجگان یا در اعراض تشریف میفرمایند تا که در شهر اند یاران پیش و پس متفرق میروند

و سیردن شهر همراه شدن را منع نیست و وقت مراجعت همین که قریب شهر رسیدن متوقف
 شدند و خود بنفس نفیس یا دو کس را همراه گرفتند و این بهم هست که تسبیح می طلبند و چهره می بخوابند
 روزی فقیه عرض کرد که این وقت حضرت مولانا چه میخوانند فرمودند که چند مرتبه کلمه میخوانم در وقت
 در حق عنایت یاران ارشاد کردند که در یاران ما اشرف بیشتر اند این احسان الهی است و اگر ما
 فخر یابیم امر بکفر تواند شد و بجایست بعد آن حاجی خدائش استفسار آن نقش یا جلیل الوسط
 کردند فرمودند که نعمت بسیار بر تو کشیده ام اما اکنون یا ندارم اگر یک هفته محنت بکشم شاید کتب
 نوشتن او بیاد آید بعد آن حاجی موصوف نقل کرد ام نقش و تاثیر آن بعرض رسانیدند فرمودند
 که در اسماء اثر لاریب است حاجی عرض کردند که در خواندن و یاد نوشتن فرمودند که در هر روز
 نوشتن بهم هست و ما معتقد این تاثیرات هستیم بعد آن براسے اذان تقیید فرمودند که وقت کم است
 اذان بگو سید یار سے برخاسته اذان گفت براسے وضو نشریف بردند و نماز ادا فرمودند هر گاه که اذان
 میشد و اگر وضو سے تازه حضرت مولانا سے ماراست همان ساعت بر می خیزند و ادا میفرمایند و گرنه یاران
 بهم میروند و نماز و جماعت میگذارند و حضرت مولانا وضو میفرمایند چند بار براسے جماعت حاضر میباشند
 و همراه حضرت میگذارند لیکن در هر دو امر احتیاسے است بخاطر هر که رسد برود و بخاطر هر که بیاید بقیه
 کند و اگر همه یاران بخوابند که انتظار کنند و در مسجد تعطیل آید مجوز نیستند میفرمایند که اذان شد
 و جماعت تیار است بروید و تقید جماعت بدرجه اتم در خاطر مبارک است چنانچه فقیر بعضی اوقات
 تا عشاء خدمت حاضر میشود و قریب نماز خست شده می آید فرمودند که خست شده میروی نماز
 کجا خوابی گذار و عرض کرده شد از بنجامیر دم و طعام مخورم بعد یک پاس شب قدر سے زیادہ نماز
 سے گذارم فرمودند که بجاعت کجا میسرست خاموش شدیم ارشاد کردند که باطفال خود نماز بسیار
 و میگذار اذان روزی اکثرے در حضور بجاعت گذارده میشود و اگر احیاناً کار سے در پیش آمد
 از بركت تلفظ حضرت مولانا باطفال نیز نماز یاد شده است بجاعت گذارده سے شود - در وقت
 میر کلو که خادم خاص حضرت مولانا بود بعد آن میر کلو آمدند فرمودند که ما میر کلو را
 بسیار دوست میداریم و میخواهیم و این مارا میخواهد و این قبیل الفاظ عنایت که مردم رشک برند

در حق ایشان تراوش میکردند و مادر میرصوصف ماماس بوده است که در و کن دست بهجت حضرت
 مولانا داده هرگاه حضرت اینجا تشریف آوردند در یاران بهین یک ماما بود و خدمت از دل میکرد و دست
 تهجد حاضر میبود و آب گرم کردن و طعام تیار نمودن و وضو کنانیدن بعهده خود گرفته بود و هر یک
 که میآمد ضیافت او میکرد و طعام از دست خود تیار کرده میداد حضرت مولانا نیز رضی هستند وقت
 رحلت میرکلو صغیر بودند سپهر حضرت مولانا که حضرت مولانا فرزندانه پرورش میکردند بسیار خاطر داشت
 ایشان منظور دارند و در خدمتگذاری محرمی زیاده بر ایشان نیست از طفولیت آگاه مزاج اند و خامه جان
 لیکن بسبب جوانی مزاج و تفصیلات لایهائات مشغول به علم و شغل تا حال نشده اند امید قوی است
 که درین راه نیز چنگل بزنند اما محبتی که با جناب دارند کراست هرگاه بیمار میشوند بیماری ایشان
 حضرت مولانا میفرمایند که مقدور پدر چه بلکه مادر هم نیست صحبت یارانه و طفلان با ایشان گاه گاه در پیش
 میشود مصرعه یارین چون آب در سرنگ شامل میشود و دروگر شاه ظهور الله صاحب شاه
 ظهور الله صاحب رفته بعد از نماز ظهر همراه حضرت مولانا قریب قریب تشریف میبردند از مسجد
 برآمده چون در صحن رسیدند دست شاه صاحب را گرفته فرمودند که شاه صاحب چون از لسان
 ربی العظیم میگویند و سبحان ربی الاعلی میگویند و در میان این هر دو الله اکبر واقع میشود معلوم
 گردید درین سرسیت عظیم و علمی اسماء صفات اند هرگاه باین اسماء یاد کردند در میان این هر دو
 اسم الله اکبر همچون شان درایت پیدا شد پس در هر مرتبه تعین درایت موجود است و شاه صاحب
 در او اکل احوال بصیغه دنیا داری ابتدای شباب بسر بردند و ذوق بطرف شعر هم داشتند
 اکنون هم دارند و در آن حالت بزمی گذران و مجلس جوانان را رونق میدادند من بعد ذوق
 دروشمی غلبه کرده و در آنها در بیان نه یار و انیس میماند و از گرسنگی و برنگی خبر نمیداشتند چنانچه
 از جذبات حق رونمودند و خدمت شاه عبدالستار قادری آمدند و تربیت گرفتند و از دانه بسر میرفردند
 بعد واقعه ایشان محبت بطریق اسرار و جناب حضرت مولانا بهم رسانیده و بطور صحبت ملاقات
 میکردند رفته رفته نریات کشید و عنایت حضرت بیکران در حق ایشان وارگشت و پیمان اعتدال
 بهر ذوق شد و کر می که مافوق آن متصور نباشد و گرفت شب در روز بحالت سکر میگذرانند

واز در وقت و شور و شغف پیراندهرگاه غنچه شعری خواند یا ندکودے ان عشاق که دیار کے
 خوب دیدند یا خوشبوے بدماغ رسیدے اختیار فرمایند و در عین حالت شعر بایمخوانند که در مرقوم
 تاثیر میکنند و از حرکت قلبی یک ساعت خالی نیستند و نهایت مسکینی و غر و شکستگی تمام شراب ایشان
 است و حضرت مولانا بادل دوست میدانند و اجازت بیعت داده اند هرگاه ایشان بطرف قصبه جات
 انظر دریاے حین تشریف میفرمایند که وطن مالوف است یا بتقریب بسمت میروند بر آنحضرت
 جیلانی ایشان کم گواریست و در ساعت خلعت متغیر میشوند و من بعد اکثرے یا میفرمایند چنانچه
 بعد این کلمه آنحضرت فرمودند شاه صاحب را خطه و افریدست آمده و وقت خوش شد و در وقت
 این کلمه حالتها داشتند سلمه اللعالی و رد و کرمائل و جوب تپید بعد از نماز ظهر عبادت بهود
 در سائبان نشسته بودند کتاب سفر السعادت مطالعه میفرمودند ارشاد کردند که درین مسائل
 نو غیرت بهود اکثرے بنظر آمدند بعد از آن عبارتے از آن بلند تر خوانند نوشته بود که آنحضرت
 صلی الله علیه و علی آله و اصحابه وسلم قیام لیل را هرگز موقوف نکردی و در سفر و حضر محافظت آن
 کردی و اگر احیاناً بسبب شدت مرض یا جعت دیگر فوت شدی در روز قضا خواندی از اینجا
 وجوب نهی بر آنحضرت صلعم نیز معلوم میشود و بعد این فقیر بمرض رسانید که وجوب این رکعات
 بر آنحضرت از جای دیگر هم هست فرمودند که بعضی فرض گفته اند و تمسک میگیرند باین آیه
 و من اللیل فتجربہ نافلة لک عسلی ان یجشک ربک مقاما محمودا - آنها که فرض میگیرند میگویند
 که محنی همین است که زیاده باشد این نماز بر فرائض پس اینهم فرض شد و آنها که نقل میگیرند
 میگویند که نافلة لک دلالت میکند بر نقل بعد آن قدرے عبارتے دیگر خوانند نوشته بود
 که آنحضرت قیام لیل را موقوف نساختی و اگر بسبب ضمت مرض یا قدرے تناوری که در آخر
 عمر عادت است بهم رسیده بود ایستادن نتوانستی نشسته خواندی و چون قریب بر کوع رسیدی
 ایستاده رکوع کردی و باقی را نشسته ادا کردی بعد آن فرمودند که درین ایام دل میخواست
 که این کتاب را بنحی از یاران درس گویم مہر بدیع الدین خود بخاری میخوانند و سید صاحب مسلم
 بکہ باید گفت فقیر عرض کرد که اگر حکم شود عاجز باین دولت سرفراز شود فرمودند که بهتر است لیکن

خواندن این دو مشکل دارد یکی اینکه در مطالعه آنچه مشبه باشد آنرا صاف باید کرد از هر مقام که باشد دوم اینست که از ازل باید خواند عرض کرده شد بهر قسم از شاد شود و فرمودند اختیار دارید کتاب دیگر هست می طلبم شرح بکنید. در ذکر سید احمد که او منصب دار باوشاهی بود و این سید احمد شهریه پدید صاحب از سادات مکند والد بزرگ ایشان که محمد حسن لقب دارند حکومت سرعلاق بایشان و در میان عربان که الحال درین شهر اند سرکردگی بنام سید احمد صاحب در ابتدا به شباب بطور جوانان صالح بسر میبردند از مدت و دوازده سال در خدمت حضرت مولانا آمدند و گاه گاه بملازمت می رسیدند رفته رفته محبت کردند و مشغولی بر شیوه ایشان و کار بجای رسید که شب در روز غیر از این بظاهر نمی پرداختند و آثار محبت بر ایشان ظاهر شدن گرفت و اکثر اوقات برقت میگذرانند. و واردات ایشان بدرجه اعلی رسید و توجه آنجناب در باره ایشان زیاده بر قیاس شد و بسیار عزیز میدارند و تعریف نسبت ایشان از زبان مبارک حضرت مولانا مکرر بسمع همه یاران رسیده و عصم اندک رتبه ایشان از یاران قدیم در گذشت و کار و بار ظاهری و اخراجات روزمره نیز تفویض ایشان شده بعد چند سال از زبان مبارک ارشاد شد که ایشان را از علم بهره و باید ساخت چنانچه از میزان شروع کنند و بعون الله تعالی اکنون شاگردان ایشان طالب علم مستعد اند و خود صحیح مسلم و در جناب اقدس تلمذ میکنند و در خدمت حدیث مشغول اند و در کتب معقول و منقول بشاگردان میباشند و شب و روز مصروف بحکم مولانا در تعلیم و تعلم اند و بروقت معهوده در شغل باطنی نیز نسبت محبت و خصوصیت زیاده از همه یاران در ایشان است و فضائل فانی علاوه آن و یاران یکسر چه ضعیف و چه شریف محبت ایشان در دل دارند و بجهت اخلاق گرویده و در کار و بار یاران بدستور آنجناب مصروف و جفاکش و فرمایش بردارند خصوصاً یار اینکه در سفر باشند عرض احوال خود در جناب حضرت مولانا بعهده ایشان میگذارند و کار و بار خاکی خود را نیز در خدمت ایشان تکلیف میکنند بعنائیت حضرت صاحب ایشان را نیز قصور درین امر نیست و ساعی و مصروف اند القصه خوبیهایی ارشاد اگر کسی از هزار گویم کتابی دیگر تصنیف بیاید کرد و هندی یک حرف بس است که از زبان مولانا تعریف استعداد ایشان بسمع رسیده و میسر شد سلمه الله تعالی و تفویض کار و بار اخراجات و غیره

برہم زن اوقات ایشان بود از مدت موقوف فرموده بسیار دیگر سپردند و در ذکر میر شفیع الدین
 و میر کلو روز دیگر وقت عصر دولت مشاہدہ میسر شد در مطالعہ کتاب سفر السعادت مشغول بودند
 عبارتے در آن بنظر اسفوت و آہامیر شفیع الدین را فرمودند کہ این کتاب را پیش صوفی حیو کہ در مسجد
 نشستہ اند بہر پد و بگویند کہ درین صفحہ مطالعہ کنید میر شفیع الدین کتاب را مطالعہ کنانیدہ باز آورند
 چون براسے وضو برخاستند کتاب در دست مبارک بود بفقیر مخاطب شدند فرمودند کہ صوفی حیو
 ازین سوال کردہ بودند کہ دو گانہ نقل بعد از وتر جائز است یا نیست فقیر عرض کرد کہ مشہور است
 کہ جائز نیست فرمودند کہ محبتین برین رفتہ اند لیکن مسئلہ مختلف فیہ است و مذہب بخاری و سلم
 ہمین است کہ جائز نیست اما دین کتاب پینیدہ چہ نوشتہ اند و اینجا اختلاف مذہب بیان نمود
 بعد از شیخ نوشتہ کہ مذہب جمہامیر علماء این است کہ دو گانہ بعد از وتر جائز است و وتر قاطع نما
 نیست لہذا بصوفی حیو نمودہ بودم بعد از چند حرفے در تنہائی از وہدات روزگار دنیوی خود
 عرض کردن داشتیم بعض رسائیدم و جواب گرفتم وقت مغرب رسید میر کلو موافق معمول برآ
 افطار وال مونگ نقشہ کردیک طبعی از آب تر کردہ بودند آوردند و تقسیم کردند و بر سرے حضرت مولانا
 نیز بر یک برگ سبز پستور یاران گذاشتند افطار فرمودند و براسے نماز تشریف بردند و ذکر
 صوفی یار محمد این صوفی حیو از شرفاے جو پور اند و از اولاد حضرت ابراہیم بن ادم اند و سید
 صحیح النسب در اوائل بنو کرمی امر البسنہ میر وند من در خدمت مولوی زین الدین غفر اللہ تعالی
 کہ خلیفہ شاہ پڑی صاحب بودند و نسبت علمی ایشان از شیخ خود زیادہ بود و پڑی صاحب از
 مشاہیر مشائخ جہان آباد اند احتیاج بہ تفصیل نگاشتہ احوال نیست باو شاہ فروس آلاہگان
 از معتقدان ایشان بود و بر سرے قلعہ خود کہ در عین مد نظر باشد مکان سکونت براسے
 شاہ صاحب مقرر کردہ و پسر خود را بہ بندگی در خدمت ایشان نامزد کردہ بود و چنانچہ قوت
 سلطنت خود مزاجہ نیز در خدمت گذاری حاضر شد و جاگیرات بسیار بمعتقدان ایشان داد
 مولوی زین الدین مردی صاحب ذوق بودند و بتاریخ پنجم ہر ماہ مجلس ترتیب میدادند
 و مردم شہر از مشائخ و غیرہ جمع میشدند سماع نیز بودی یاران داشتند صاحب ذوق و وجد

در شهر گنبد متصل موتی سته روبرو کے گز مکان سکونت ایشان است و اکنون فرزند ایشان در همان مکان است بیعت و طریقه خستیه سراجیه نظامیه کردند و بسیار حق مشغول شدند و در آخر عمر که مرض موت لاحق مولوی مرحوم شد خدمت نمایان کردند و ایشان از ایشان رضی گشتند بسیار ضعیف داشتند که آنچه اعمال و مشغالات را منسلخ یافتند در آن مندرج بود بایشان مع اجازت سپهر و ندمت بر مکان مذکور در هنگامه با و تاراجی شهر و قتل و غارت با استقلال برقرار ایشان تنها گذرانیدند و حسین شیخ خود نیز با حضرت مولانا محبت داشتند درین نزدیکی آمد و رفت زیاد کردند بلکه روزانه درینجای ماند و شبانه در شهر نو مکانے گرفته بودند و آن میگذاشتند و درین بعد شب و روز مصاحب حضرت مولانا شدند و آنحضرت نیز چیزهای بسیار بایشان از اشغال عنایت فرمودند و شب زیر پلنگ حضرت مولانا خواب که عین بیداری است بهم سپردند و حضرت مولانا از ایشان رضی و بر حال ایشان متوجه و هر روز نسبت در ترقی و مشغولی عالیست و محافل و درع بدرجه اتم دارند و مزاج و درویشان و کشته پشانی و غش طبعی بلکه اکثرے در کلمه کلام روبروے حضرت مولانا بخوش طبعی حرف میزنند و خوش آیند خاطر میشود و همه یاران از اخلاق ایشان رضی و شاکر و کشف گری بر وجه تند دارند و حضرت مولانا در حق ایشان میفرمایند که با وجود ولایت ترقی صغری را عجیب و در عوینے مطلق بدل نیست و محرمیت نیز با آنحضرت دارند و اکثرے سفارش یاران و کلمه بجز بعض رسائیدن در هر وقت در بران شیوه ایشان است و کار اکثرے از بندے خدا از حضرت ایشان در جناب آنحضرت برآمده و اجازت بیعت حضرت مولانا بایشان داده اند و زمانه از ازمنه منی یا نمیکند از آنحضرت عظمی ذک مذکور روز جمعه و میان منبت روز جمعه دولت مشاهد میسر شد در سائبان تشریف داشتند و سید صاحب و مولوی مکرم و چند یارانشسته بودند و هدایه و چند کتاب دیگر روبرو کردند و روایت ترویج از آن کتاب برآمد که اگر قبل عشا بخواند مضائق نیست و وقتها کل اللیل از لفظ قبل بعضی یاران تعبیر قبل از وقت عشا کردند و بعضی قبل از نماز عشا کردند لیکن از لفظ کل اللیل صاف شد و این هم برآمد که از یک سلام هست بدو رکعت بخواند و بر هر دو رکعت قاعده بکند ازین قبیل روایات را بلند میخوانند بعد آن براسه وضو تشریف فرمودند و رشتاے

راود با میر قمر الدین المتخلص المصنوع میان منت مخاطب شده فرمودند که شعر که شما از خواجہ حافظ
 خوانده بودید و صاحب تذکرہ بروی قرح کرده بخوانید ایست خوانند بیت چشمم بر رخ خوب ترا خدا حافظ
 که کرده ہمہ نیکی بجان ما حافظ به لفظ حافظ در یک مصرعہ یکجا ریگونیذ فرمودند معنی چنین است بحال
 میگذرد که حافظ خود را در مصرعہ ثانی غائب شمرده و خطاب کرده کہ براسے جان ما نیکی کرد و ای حافظ پس
 رخ خوب ترا خدا حافظ در صورتی ہمہ آسے گفتند و خوشنود شدند کہ تقریر بطور شان فرمودند و در صلیح
 بتاویل نشده و الفاظ ہمہ بحال مانده بعد آن میان منت بعضی رسانیدند کہ در یک شعر خواجہ حافظ
 کہ مشہور است نیز شعر ایسگویند کہ قافیہ درست نیست یا پدیدت اصلاح کار کجا و از خراب کجا
 بین تفاوت رہ از کجا است تا کجا یا پس قافیہ خراب تا ب اگر میشد درست میشد اینجا تا ب قافیہ
 واقع شده و این چه طور جائز باشد بعد از ساعته از وضو فراموش کرده فرمودند کہ نمی دانم نیست
 همچنین باید گفت بیت صلیح کار کجا و سن خراب کجا بین تفاوت رہ از کجا است به مدعا اینجا تمام شد
 پس میگویند کہ اگر حال چنین است تا ب کجا بہین لفظ تا ب در قافیہ واقع شده یا ران خط پروا
 و بعضی رسانیدند کہ شخصی درین مدت جوانی از طرف خواجہ نگفتہ امر در حضرت این نکته فرمودند پس
 کتاب سفر السعادت را برداشتند در آن عبارتے برآمد فرمودند کہ تحریر شیخ عبدالحق لب بسیار با حسن
 طرق است و مالہ و اعلیہ را ہمہ واضح مینویسند و احتمالات و اشکالات ہمہ بیان میکنند چنانچہ
 نوشته عبارت آن بود کہ نوم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ناقص وضو نبود و این خاصہ آنحضرت
 بود و در روایتے آمده کہ خاصہ ہمہ دنیا علیہم السلام است و تمسک بر این این است کہ انی ارسل فی اللہم
 انی از بجک و حدیث نیز آورند کہ آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ انچہ شما میگویند من
 در نوم من شنوم و حال آنکہ چشم من بخواب است و دل من بیدار در اینجا اشکالے وارد میشود کہ اگر
 چنین است پس حضرت در آن وادی چرا نوم فرمودند کہ نماز قضا شد بعد آن فرمودند کہ من
 وادی شیطان است شخصی عرض کرد کہ شیخ جواب چه مینویسد فرمودند کہ ہنوز این قصہ ادوی
 را تمام و کمالی خوانند نوشت بعد آن در یک دو ورق جواب خوانند نوشت من بعد قریب مغرب
 شد میر کلودال مونگ مقشور آوردند و تقسیم موافق معمول فرمودند اذان شد براسے نماز مغرب

تشریف بردند و در ذکر میر قمر الدین عرف میان منت و این میر منت از اولاد
حضرت امام ناصر الدین که در سونی پت مزار ایشان بر سر راه واقعت و سادات اولاد ایشان
در همین قصبه ساکن اند و جدا دوی ایشان شاه عنایت الله قادری الهی که از مشاهیر شیخان
شاه جهان آباد بودند نسبت قرابت با شاه ولی الله محدث نیز دارند از مردم خاندانیه اند از عالم
طفولیت حدت طبع و صورت و سیرت خوب داشتند و میلان بشعر هم بود چنانچه تا حال هم
و در فن شعر مهارت تام دارند سابق صلاح و شغل و وظائف ارکب سلف اخذ کرده اوقات
بجفاطت میگذرانیدند حق تعالی در خدمت حضرت مولانا ایشان را آورده معیت کردند و شغل
شدند و فائده بین باندک عرصه نصیب ایشان شد بدولت اجازت مشرف شدند و یاران
ایشان نیز مشغول میشدند و علی رضا نام یار ایشان است که همیشه بسویش میگذرانند و میر
موصوف اکثر در خلوت و جلوت بطور یاران مخصوص حاضر میشوند و مخاطب آنحضرت میشوند
و امید تر قیام بسیار میدارند و معاش ایشان از چندی بر توکل بطور فقیه نیست پیش ازین
یک غلامه حقیقی داشتند آنهم از فضل الهی بر طرف شد احوال بزرگان سلسله را نیز نوشته با عیال
در مدح مشایخ گذرانیده قابلیت تمام و در ع نام جاهل ایشان هست - احمد الله علی ذلک
و در ذکر میر بدیع الدین سلمه الله تعالی دولت مشایخه میر شمس الدین تشریف داشتند
و نمیدارانی بر برادر یا فرزند بود و ارشاد کردند که برین نمیدار برین بنشین و این قسم اکثر میشد
نه اینکه عزت فقیر از یاران زیاده باشد بلکه بنا بر برستان که آن وقت شدت بود و فرمودند این
سلوک با همه یاران هست صاحب کافیه میفرمودند و میر بدیع الدین سلمه الله حاضر بودند و یک
شخص دیگر بودند که کور آمد که بعضی این میگویند که شمس الدین تبریز میر مولانا روم است میر
بعضی رسانیدند که در و رساله این قسم نوشته دیده ام و از نفحات نیز احتمال میشد و حضرت
مولانا فرمودند که با اعتقاد ما از عبارات نفحات نمی براید و در رساله که صاحب نام میگویند دیده
ام فرمودند که نفحات برآید در انجالیقات اول که مولانا سوار اسپ بودند و حضرت شمس الله
جلو گرفتند و سوال کردند که بایزید یحیائی ما عظم شانی و ازین قبیل چیزی را دیگر گفته که با عفتاک

حق مغرک و جناب رسالت صلوات اللہ علیہ پس مرتبہ کدام کس ازین ہر دو بالاتر است
مولانا میگوید کہ مر ازین سخن از ہیبت لرزہ آمد و من بعد جواب گفتم کہ بایزید اندک تشنگی داشت
در یک جذبہ فرو نشست و مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم در بابا نوش کرد و سیراب نمیشد و قصہ بسیار
در نفحات است ازین یک علوشان مولانا برمی آید و دیگر عبارات بران وال است کہ بعد جواب
حضرت شمس نعرہ بنو افتاد و عبارت دیگر ہم مطابق این حال است اگر شخصی منظورہ شستہ باشد
در اوراق نفحات درین مقام ملاحظہ کند غرض حضرت مولانا عبارات پس و پیش را بلند خوانند
و ازینجا خلاصہ ہمین برآوردند کہ مولانا فیضیاب از حضرت شمس الدین است و خاطر ایشان بیان منت
شد من بعد مذکور آمد کہ بیعت کردن مشائخ علموہ در تنہائی چہ امر مقرر شدہ است فرمودند کہ بیعت
اختیار کار نیست لیکن وقتی چیزے کہ مے آموزند ضرورت میشود لہذا مشائخ باخفا بر این کار
میکشند من بعد فرمودند کہ حضرت صاحب مابیت باین طور ہم بر مردم کرده اند کہ بیعت یک شخص
میکند و ہم در آن حالت یکے دامن او را میگیرد و دوویے دامن آنرا و سیوے دامن آنرا
از ہمین دستور اکثر اشخاص متعدد بیعت در یک جلسہ میکنند و است خصوصاً برائے عورت
این شکل بسیار مناسب میشود و در وقت بیان این مذکور حالت خوش بود و تا دیرے مرہ
این بر قلب حاضران ماند دین اثنا شخص اجنبی آمد صحبت بطور دیگر شد برائے وضو و تشریف
بروند مولوی محمد کرم و سید صاحب و میرد علی الدین آمدہ برائے سبق حاضر شدند تا دو پہر سبق
این صاحبان شد و مطالب احادیث بسیار بوجہ حسن و در میان آمد و برائے خواندن سفر
السعادت بفقیر امر فرستکار ارشاد شد کہ سپہر میخواندہ باشد انشاء اللہ تعالیٰ از فردا شروع
خواہد کرد و کر شاہ عبداللہ امر فرزد کہ دہم رمضان روز سہ شنبہ است دولت
مشاہدہ میسر شد بہ تخت نشستہ بودند از راہ عنایات خیریت مزاج فقیر پرسیدند من بعد آن
میرمنت و شاہ عبداللہ خبر و آگند دیوان کمال خجندی در دست داشتند عرض کردند کہ شاہ
عبداللہ از من میخواندہ فرمودند کہ ام غزلے ازین بخوانید چند بیت متفرق خواندند میرمنت
بعرض رسانیدند کہ کمال خجندی معاصر مغربی است و مشہور است کہ مغربی بر ایشان قلع ہم کرد

بود مشہورست اینست که در روز دوشنبه شانزدهم ذی القعدة در روزی گفتند کہ منجند
 شہر سے کہ در کہ محل این شہر بطاعت معنوی بنیواند شد این شہر چہ احوال آور دین خبر جمع
 مرا مقصود و آنست از آنجا و مثال را تبیین میگردد خوش شد حضرت مولانا سرطانی این
 فرمودند کہ درویشی بود در مجلس شہرے خوانند درویش را در گرفت و حالت داشت شیخ الاسلام
 وقت تعریض کرد کہ محل این شہر بطاعت معنوی بنیواند شد این شہر چہ احوال آور دین خبر جمع
 درویش رسید شخصی فرستاد کہ شیخ را در مجلس حاضر آورند گفتند کہ این را باین معنی حل سکیم
 قابل شد و گفت کہ درست است فرمودند کہ یک محل دیگر ہم میگویم کہ حالاً تو میری این را ہم
 یقین بدان چنانچه رفت و مرد و حال آنکہ انان در دیش گاہے انجمن عمل بوقوع نیامده
 لیکن وقت الغریب رسید کہ گاہے شد حضرت مولانا نسبت برائے وضو تشریف فرمودند آہستہ
 میان منت بمن گفتند کہ این احوال حضرت مخدوم صاحب است کہ حضرت مولانا نقل فرمودند
 و فی الحقیقت کہ حضرت مولانا برائے بہین نام نگرفتہ بودند ہر گاہ از مشائخ خود چیزے مذکور
 میشود بسیار ستم میفرمایند اگر آن خرق از حضرت غوث الاعظم یا حضرت خواجہ نقشبندی بود صاف
 نام میگرفتند و بزرگے مشائخ خود اکم بیان میفرمایند و روزے فقیر بعض رسانیدہ بود کہ شمس
 مکتوبات حضرت قاضی حمید الدین ناگوری در حضور خواند میشد و یا چیزے دیگر برائے تحریک
 از قسم ہم کہانی کہ زبان ہندی است مذکور میشود چہ اقوالہ الفواد از حضرت نمیفرمایند کہ باری
 بلند بخواند و حاضران خطے گیرند فرمودند ما را تنگ می آید کہ کتاب سلسلہ را بلند و مجلس بخوانند
 من بعد مذکورے از شہر و از روزگار خود کردم و تشویشے داشتم بعض رسانیدم فرمودند ما اگر
 مشغول میباشیم بسیار آرام میکشیم و با وجودیکہ در رمضان ریاضت زیادت کردہ میشود لیکن
 ذوق موافق آن حاصل نمے آید و رذکر میر خیر الدین صاحب روز و شب شہر شازہ ہم
 دولت مشاہدہ میسر شد برائے رخصت میر خیر الدین صاحب سلمہ اللہ تعالی تا بدروازہ الدین
 مدرسہ تشریف فرمودند و میر موصوف برائے تلاش روزگار بلشکر بادشاہ عصر تشریف میبردند
 بعد فاتحہ فرمودند کہ فلانے حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ تعالی عنہ فرمودند کہ تلاش روزی

بطور یوز باید کرد که در پے شکار یک جست میکند اگر بدست آید بهتر است و احیاناً جست دیگر
 هم کرد اگر در هر دو جست بدست نیاید خاموش بنشیند و مثل سگ که در پے شکار در تها میبرد
 تسبیح و پس تلاش فاش میبرد و تیر بر تیر میبرد کرد و بعد از آن علم بخداست که یکم سپردیم و وقت و احوال
 همین لفظ بر زبان مبارک ارشاد میکنند که بخداست که یکم حواله کردیم من بعد بدین مشغول شدند
 حدیثی در باب این برآمد که فرضیت جمعه از کجا است ماخذ آن این آیت است اذ انودی المصلوة
 من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر الله و این ذکر الله مراد نزدیک اهل حدیث نماز جمعه و خطبه است
 حضرت مولانا ارشاد کردند که فرضیت نماز جمعه خود ظاهر است که خلیفه نماز ظهر است و فرضیت خطبه
 بنا بر وعظ است پس اگر خطبه با نطق هندی درین محکمت خوانده شود بر اے چیز است که موضوع است
 حاصل میشود الا بر اے سائر الناس قائمه ندارد که از زبان عربی واقف نیستند و رد ذکر غلام محمد
 که جمیع الکسب بجمال رسانیده بود و در روزی در میان خانقاه شسته بودند و در
 اشخاص قابل و صاحب میران آمد فرمودند که در شهر اصفهان آباد آشناس بود غلام محمد نام جمیع
 الکسب بجمال رسانیده خصوصاً سواری اسب بسیار بقدرت میکرد و در مقام و در جاکب سواران
 نباشد و جامه چینی و غیره که به خود تنگاران است بدرجه می داشت که نواب نظام الملک غفر الله
 پسند فرموده بودند و کار علقه بندی بصفائی میکرد و غرض با وجود این کمالات دائم محتاج
 قوت بود چنانچه بجهت عسرت الهمان ایشان در خانه مآلده سکونت کرده بود و خبر گیری آن مآلده
 میکردیم مقصود اینکه صفت زرقانی که جاریست وابسته امری نیست من بعد ذکر اسب پان
 در میان آمد فرمودند که من اسب دهم که روزی هفتاد و پنج کرده را طے کرده بودم و درین
 مسافت تعاقب فوجی بطور یلغز هم شده و پاشنه کوب هم رفتم بعد رسیدن منزل که این
 را گرم کردم بر همون جولانی بود آخرش تعریف این را شنیده نواب ناصر جنگ مشتاق شدند
 و در روزی در خانه آمدند و هر چند ابا کردم بزور گرفتند و رد ذکر میان مجیب الدین من بعد
 میان مجیب الدین آمدند و ایشان نیز از یاران قدیم حضرت مولانا و از اولاد همشیره زاده
 حضرت سلطان المشائخ قدس سره اند و درین جناب آمدند و پیش ازین بموجب ارشاد و تے

در درگاه حضرت شیخ سلیم چشتی مشغول بودند و چند سے اخراجات سرکار نیز حوالہ ایشان بود
 و درینو لا شرح ملائحو اند حضرت مولانا بایشان خطاب کردند کہ شما سبق خود را موقوف بکنید صبح بعد
 وظیفہ آمدہ می خواندہ باشید دیگر یاران را جواب دادہ ایم کہ از فردا کہ روز شروع اعتکاف است
 سبق موقوف کنند و عادت معهود حضرت مولانا ہست کہ از تاریخ بستم رمضان شریف در مسجد
 معتکف میشوند پیش ازین سہ چہار و مسجد در گاہ حضرت سلطان المشائخ محبوب الہی جویہ ہند
 تعالیٰ علیہ معتکف میشدند بسبب ہنگامہا سے و عدم اطمینانہا در مسجد مدرسہ کہ جوار حویلی است
 و نماز فراتر از نیر درین خواندہ میشود مقرر فرمودند و سبق علوم درسی در رمضان شریف تمام ماہ
 موقوف میشوند صرف درس حدیث می باشد و در عشرہ اخیرہ این را ہم موقوف کردہ اند و ذکر
 سیابہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم وقت شب در سائبان
 خانقاہ شریف داشتند سید صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ عرض کردند کہ در کوہب لدنیہ بنظر آمد
 کہ انچہ مشہور است کہ سیابہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم از اہام دراز بود این دلکش تھا
 پاست نہ در دست و بعضی کہ خیال بدست کردہ اند غلط است ہمین تذکرہ بود کتاب را ہم آوردند
 حضرت مولانا فرمودند کہ یک صحابی را در خواب دیدند احوال پرسیدند کہ من تمام دل بہشت شدہ
 ام الا سیابہ من پس ازین سیابہ مراد اینست کہ با نچہ اشارہ ازین سیابہ میکردیم وضابطہ فرست
 کہ ہر گاہ یکسے بدگویند سیابہ اشارت می کنند پس موجب عدم دخول سیابہ در بہشت نیست
 من بعد صوفی صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ برائے ملاقات درویشی رفتہ بودند شریف آوردند و بر
 سبیل حکایت گفتند کہ شاہ صاحب میفرمودند کہ مایاران حضرت صاحب و قبلہ العینی والآخر
 مولانا را در دیار دکن ملاقات کردہ ایم بعضی را دیدیم کہ بلا واسطہ سعیت داشتند و بعضی سبیل
 و حالات ایشان این بودہ ہمین کہ لفظ اللہ را در بروئے ایشان شخصے گفت اشک از چشم
 ایشان جاری شدند احتیاج لبس لعل وغیرہ ہرگز نہ داشتند و بارے از ان معمر و سفید ریش بودند
 و لباس ازین مثل کناری وغیرہ کہ در ہندوستان رائج است می پوشیدند و ہر گاہ نام خدا میشنیدند
 در گریہ می آمدند حضرت مولانا فرمودند کہ من تا بدہ واسطہ یاران حضرت صاحب را دیدہ ام و زن

اشنام از وضو فارغ شده بر زینہ نشسته بودند صوفی صاحب بعرض رسانیدند کہ شاہ صاحب
 این را ہم میگفتند کہ شخصے در جے پور بمردم اہل سلع بسیار طعن و تشنیع میکرد چنانچہ روزے
 نام حضرت مولانا را گرفته گفت کہ ای مسلمانان از یاران ایشان پرسید خواہید داشت کہ از راه
 میبرند اتفاقاً در ہمان روز بیلای گرفتار شد رونے حرمت گردید حضرت خاموش ماندند مرضی
 حضرت بر امرے کہ موجب تفاخر باشد یا حرفے با کشفے درو بر آید نسبت با نخست کردہ شود بر
 بیان مطلق ننید باشند درین اشنا فقیر بعرض رسانید کہ در ہمو محل سخت مشکل میشود کہ شخصے صراحتہ
 الفاظ ناملائم نسبت بحضرت مولانا بکنند این کس اگر جواب دادہ شود خلاف مرضی حضرت است
 و اگر برداشت کند بشربت مانع سے آید درین اشنا میر بدیع الدین صاحب عرض کردند کہ
 بر من این ماجرا گذشتہ است بیا حضرت مولانا خواہد بود کہ در مسجد جامع افغانی فحش
 پیش آمدہ بود من حاضر بودم فقیر عرض کرد کہ این ہم حاضر بود و حضرت مولانا بر جوش مسجد جامع
 نشسته بودند و ہیلکہ مرد قرض کرد کہ ریش را چہ ترشید و بحدے مکابرہ کرد کہ بگفتن
 راست ننید و انجہ خلاف شان علما و فضلا بلکہ سائر الناس باشد نسبت بحضرت مولانا کرد
 خاموش ماندند و بعد ساعتے برخاستند و سہ چہا کس کہ نشسته بودیم حضرت متوجہ بطرف
 مایان شدہ فرمودند کہ شما چہ افتخاے شوید ہیچ گوئید چون این حکایت تمام شد حضرت مولانا
 فرمودند کہ این عزیز تنہا پیش ما آمد و درخواست بیعت کرد و بیا معذرت خواست و گفت
 کہ من اینقدر شرمندہ ام کہ دل نمیخواہد کہ رو بکسے نمایم بلکہ خود را بشکم من دست بیعت
 با و ادم لیکن من بعد گاہے نیامدہ است معلوم نشد کہ چہ واقع شد و رد کرد شغل و شغال
حضرت صاحب قبلہ روزے مذکور جناب حضرت صاحب قبلہ برآمدہ فرمودند کہ
 حضرت صاحب قبلہ با تمام اوقات مصروف بذکر میداشتند و مکانے ساختہ بودند کہ میان
 زنانہ و مردانہ واقع بود اگر در او را از مکان مردانہ بند بکنند و خل مکان زنانہ محل سر باشد
 و اگر از طرف محل سر بند کنند و درے کہ مشرف بطرف خانقاہ است و اکتند مردانہ سے شد
 چنانچہ اکثرے اوقات در ہمون حجرہ تشریف میداشتند و ذکر آہستہ آہستہ سے کردند

وکنیزان کمر آن حضرت حنی میگردند و در مجلس حضرت که بیرون تشریف میداشتند غیر از مشغولی مذکور ازین طرف و از آن سنی آمد هر که می آمد مشغول شده و نشست حتی که ذکر مسائل هم در میان نبود و احوال بطرف کتاب میلان بود و اورنگ آباد غیر از مشغول بچهره سر و کار نمی نمود و در هفته دوم مرتبه چهارم پیشد و شکل حلقه این بود که یاران بزرگ مشغول میشدند و در هر شخصی که گرمی کم محسوس میشد حضرت خود بر ابران یار می نشستند و چون ضرب ذکر میکردند تا که اورا گرمی در میگرفت نزدیک یار دیگر تشریف می بردند و کار او را تمام می رسانیدند و در این هم فرمودند که از نصف شب حضرت بیرون تشریف میفرمودند اگر یاران را مشغول می یافتند بهتر و الا هر شخصی که بخواب رفت خود را ملاحظه فرموده کوزه آب سرد و همراه میداشتند بران می پاشیدند تا این مرتبه تقدیر و تربیت داشتند و از آنجا مذکور یاران حضرت صاحب قبله آمد فرمودند که میان عشق الدنایم درویشی از یاران حضرت بودند شاید باین کمال یار دیگر هم رسیده باشد خدا عالم است و هشت پیر ایشان که عبارت از شب و روز است مصروف بزرگ چهر بود و در خور دن یک و نیم پا و جوار و سر پا و مسکه که خلاصه روغن است حضرت صاحب روبرو و خود ترتیب نموده می دادند و تصفیه جسد ایشان تا با پنجا بود که مادران ایام طفل بودیم بنابر بازی کلاه ایشان را از سر گرفته برداشت بلند می انداختیم ایشان صاف بر هوا میرفتند و کلاه از درخت می گرفتند و این قسم بارها میشد و درین حرکت روزی تکلیف بر جسد ایشان ظاهر نمیشد و با وجود این تقدیر ریاضت فراج ایشان مال بطیب هم بود بلکه با کثر مردم مزاج میکردند و آنها ایشانرا سخت می گفتند خوش میشدند و باز نمی آمدند و صورت وفات ایشان نیز از عجایبات روزگار است و صوبه گجرات بودند و در مکانیک سکونت داشتند یک روز ایشانرا در آنجا یافتند و قوه از گلها آنجا بودند و بعد معلوم شد که موت ایشان بهمین بود و در همان روز ایشانرا کسی در کعبه ملاحظه کرد که می جاس و دیگر دیده اکثری آنحضرت خرق عادات دیگر هم از شاه عشق الله صاحب نقل هم فرموده اند روزی که دولت مشاهد میسر شد درین ایام فقیر را از بعضی جهات و نیوی تشویش بسیار بود تشغی با فرمودند و چیزی را اسماء را شاد کردند که این را میخواند

باشی بجز دستمال تشویش از خاطر میرفت و آن مقدمه نیز با سائیت رفع شد مگر در دیگر روز
 دولت مشایده میسر شد بر تخت نشسته بودند فقیر را نیز بر همان تخت جاواوند مگر در همه سایه بودند
 ویر و ز فوت شد من بعد مگر سوم که رسم فاتحه است آن فقیر عرض کرد که سوم رسم است و بعضی فهم
 میکنند فرمودند که بهفتم رسم قدیم معلوم میشود عرض کرده شد که در حدیث شریف هم آمده فرمودند
 که از قیاس می بر آید برای اینکه فرموده اند که تا هفت روز چنین بکنند چنانکه اکثر حکم تا هفت روز
 بیان شده اند ازین قیاس میرود که گویا حد تا هفت روز است و روزی مذکور کن آمد و در شوی
 آنجا فرمودند که در آنجا در شوی بودند خراب حال نام بسیار آدم خوب و از امر ازادگان شهر بوده
 اکنون مجذوب بوده و یک آنکه بپنجه دار میپوشید بسیار کهنه و بوسیده و روغن تلخ از سر چا
 میگرفت و بر بدن خود میمالید لباس می پوشید ازین قیاس باید کرد که لبا هیچ صورت گرفته
 باشد و ازین ملاقات میکرد اکثری و در صحرا بجنب سوزش و جوشش افتاده می ماند
 و چهار چهار روز خبر ازین عالم نداشت روزی صحبت رقص زنان بود من هم بودم در آن صحبت
 میان خراب حال آمدند و مدت تماشا دیدند یک مرتبه گفتند که من هم رقص خواهم کرد و مردم
 اعتبار نکردند ناگاه ایشان برخاستند و یک دوپته تاش بر خود گرفته شروع برقص کردند و در
 رقص همه ازین مرد موجود می شدند و با وجود آن لباس کهنه روغن ریخته صورت این عزیز بد
 خوش می نمود که حاضران تاب دیدن نداشتند و این خود در گریه بود و تمام مجلس چه مرد چه زنان
 همه محوشده بخود بودند بلکه هر از و دیوار اثر می بخود می طاهر بود و در سیهون حالت بیرون
 آمد و این شعر می خواند بلیت هر که شد خاک نشین هر که پیدا کرد سپهر شد روانه
 چه با خاک سر می پیدا کرد چه در راه صحرا گرفت ما هم همراه این برآمدیم و دیدیم در یک خار می
 افتاده بود و کف از زمین آن مرد می اختیار می رفت بعد از چند روز بهوش آمد و در ذکر زیارت
 حضرت محبوب الهی رضی اللہ عنہ روزی دولت مشایده میسر شد فرمودند که
 در صحبت بے تکلف ما را بسیار آرام میشود و در جانے که تکلف می باشد اگر چه صاحب تکلف
 زیاده تر خاطر داشت مینامید و در رضا جوئی مصروف میشود اما دل انس نیکی و لطف و خجسته هاشم

کہ میر و شب نے با شتم شب در خانہ خود میر سم و بسیار خوش میگذرانم و در خانہ بجز رسیدن
 اطمینان حاصل مے آید و در جاسے دیگر نہ مگر ہر گاہ در در گاہ حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ
 میر سم ہمیکہ رسیدم مارا آرام حاصل میشود و کلفت دور میشود من بعد فقیر احوال روز گذشتہ
 بعرض رسانید کہ باران ویر و تمام روز باریدہ و من بر اسب کم قدم سوار بودم و غیر از جامہ و شالہ
 پارچہ پنہ و ازنداشتہ تصدیع بسیار کشیدم فرمودند کہ روز سے نظام الملک برادران مرا فرمود کہ بر آ
 تماشای آہو کہ قراولان تیار کروہ اند و مانوس شدہ است در رستہ بروند و تماشاکند من ہم
 رفتم آنجا قریب بشام آنا باران ظاہر شد ہمہ برادران لبث ہم آمدند من متوقف بودم آخرش باران
 بہ شدت فراوان بارید و باران نیز ہمہ رفتند و ضد متگاران ہم رفتند مگر یک قراول براسے چوکی
 فرشی کہ آنجا بود ماند ہر گاہ ارادہ مرا براسے رفتن شہر معلوم کرد بسیار بہ تشویش آمدہ گفت کہ فرشی
 بسیار است اینجا اگر مردم زیادہ مجبور و غمہ نمیشد حالاکہ من تنہا ماندم اگر این فرشی کسے بزد
 ختمہ من بخاد شد مرا بر و دم آمد و گفتم کہ من ہم میباشم تا دو پاس شب من بر اسب سوار ایستادہ
 ماندم من بعد از اسب فرود آمدہ در شدت باران نشستہ ماندم قریب بصبح مطلع صاف شد بخانہ
 آمدیم نواب این ماجرا شنید و از من بسیار خوش شد و گفت کہ ایشان فرما جے دارند کہ باید پرسید
 مذکور حضرت صاحب قبلہ آمد فرمودند کہ دستور مجلس حضرت صاحب این بود کہ دو مجلس میشد
 و یکے از باران کہ شاغل و صاحب نسبت میبودند نشستند و دو مجلس دوسے کہ بیرین
 قنات میشد ہمہ مردم شاغل و غیرہ جمع میشدند و حضرت صاحب گاہے درین مجلس و گاہے
 دران مجلس تشریف میداشتند و معاد قوالان سرجماعت یک تنکہ بود زیادہ برین مقرر
 نمیشد فرمودند و از قسمت خود چیز ہائے بسیارے یافتند کہ در قیاس نگنجد اما مقررے نہیں تنکہ
 چہ قدر سعی قوالان می کردند و ہم خود را داخل می ساختند فرمودند کہ یک مرتبہ شاہ شریف کہ
 از باران حضرت صاحب قبلہ بودند در حالت قوال را شریع بہ تنبیہ کردند و بسیار زود مردم
 میگفتند کہ کنارہ شو قوال گفت کہ باشید وقت من ہم میرسد چنانچہ بعد از چند گھڑی ایشان را
 ہوش آمد و ہر چہ در خانہ داشتند باو دادند حتے کہ چہار پاسے و فرشی ہم باو دادند و چنانچہ

در خانه ننماید از اینجا ذکر فضائل و اوصاف شاه شریف آمد فرمودند که مراد با اوصاف
 بود او اهل حال از جهت وضع ماکه چنانکه بود ایشان ناخوش بودند و بطریق موعظت حرفها
 می گفتند بعد از آنکه از اوقات شدند و ربط زیاد و بهم رسد چیزی از خدمت کرد و قال
 این امر هم بودند و الا همین که شخص را مردان بسیار شدند من بعد از جامه دو و از کس که
 فائده میگیر و کم قائل میباشد و این وصف در پیرا و بسیار است که در خلوت از شخصی
 فائده میگیرند و هرگاه بیرون در معتقدان خود یا پدر خود نشینند با شخص سلوک تکلیف میکنند
 چنانچه نام یک کس گرفتند که با او خلوت بطور یاران بعد خلوت بطور پیرا و سلوک میکردند
 و روزی حضرت صاحب قبله دولت مشاهد میسر شدند که حضرت صاحب قبله برآمد
 فرمودند که یک مرتبه حضرت صاحب بیمار شدند و حرکت از تمام اعضا سلوب شدند و پائے اگر
 دراز بکشند نمی شد و اگر بکشند متصل بشکمم کنند ممکن نبود و از زبان نیز حرف و حکایت نمی فرمودند
 بعد از سه روز مراد خلوت طلبیدند و فرمودند که در فلان قبرستان برو و باین شکل یک قبر است
 آنرا شکافته دست در میان او بینداز و هر چه بدست آید آنرا پیش من بیا چنانچه همین قسم
 کردم و هیچ بدست نیامد و بعضی رسانیدم فرمودند که نیکو تفحص بکنید باز قسم نصف قدر خود را
 تا که در میان قبر انداختیم چیزی بدست آمد بجنس رو بروی حضرت آورد و وقت مشی جراحی
 نزدیک طلبیدند فرمودند که همین است در یک طاق گذاشتند تصویر بود از او و ماش ساخت
 بودند و در تمام اعضا آن سوزن زده بودند حکم بر آوردن سوزنها کردند هرگاه که اوست
 آن تصویر سوزنها بر آوردند دست حضرت ب حرکت آمد همین قسم با تمام اعضا دست مشی صبح
 قریب هزار روپیه شخصی از معاصرین خود که منجمه مشایخ بودند فرستادند بعد از آنکه معلوم شد که
 این حرکت از همان شخص بعمل آمده بود و مبلغ براس این فرستادند که این عزیز همین جهت
 حسد میبرد که پیش ما مردم می آیند و هدایا می آید پس بایشان اگر خرج چند روزه خواهد رسید
 خاطر جمع خواهد کرد و از حسد محفوظ خواهد ماند من بعد فرمودند که وقتی که مرا بیعت کردند ب حضرت
 حالت جذبی بود و از خود طلبیدند بوالده ما را شناورند فلانی را بیارید مرا حاضر کردند و بیعت

فرمودند در ذکر شخصی که سوال بعبیت نمود دولت مشاهد میسر شد مذکور شخصی آمد
که پیش ازین در جناب حضرت مولانا با اعتقاد تمام نے کلفانہ ملاقات میگردید منکم ملاقاتی
اختیار کرد آخرش موقوف گردید بلکه در غیبت حرف بخوبی نیز فرمودند که این مرد وقتیکه بسیار
پیش ما می آمد و برای بعبیت استدعا میکرد چنانچه بلند خان روزی بمن گفت که پیش
شما که سوال بعبیت میکند قبول میدارید الا این مردم را دیدم که از دلت بجد است و ابای کند
هیچ نگفتم لیکن دل برای بعبیت نخواست در ذکر درویشان و آزادان مذکور آزادان
آمد فرمودند که وجه تسمیه لفظ آزاد باین درویشان که خلاف مشرعیّت راه اختیار کرده اند همین معلوم
میشود که از قید پیران آزاد و در یاران حضرت صاحب قبله هم آزادان بودند چنانچه شاه منقطع ملی
درویشی در فرقه آزادان بود از یاران حضرت صاحب بسیار مد بالکمال صاحب نسبت بود
در ذکر واقعه حضرت بزرگ صاحب دولت مشاهد میسر شد از دوسه روز بر طبیعت
حضرت سخت کوفتی معلوم میشد که جز واقعه بزرگ صاحب که عبارت از برادر کلان حضرت مولانا
باشند آمده بود فرمودند که من یکس از یاران اظهار این معنی نکردم و بر من غلبه نمود آخرش بمن
نمودند که ترا عرض این خواهم داد و زیاده برین مجال نشد که از عرض این پرسیده می شد
اگر چه مکرر این را فرمودند که عرض این مقرر شد و هرگاه این لفظ بر زبان می آمد بشاشت بر
چهره می نمود اما معلوم نشد که چه بود بیت میان عاشق و معشوق و رفیقیت ذکر اکامالین
را هم خبر نیست و در ذکر یاران حضرت صاحب قبله مذکور یاران حضرت صاحب
قبله آمد فرمودند که میر اسد الدین نامی یار من حضرت صاحب بودند و بسیار محبوب بودند
اگر کسی نیت امری بکند و شیرینج فاتحه بنام ایشان بدید اغلب که آن مهم سر انجام شود و
بار این را آزموده ایم من بعد مذکور شاه عبدالرزاق آمد فرمودند که ایشان از یاران شیخ کلیم الله
صاحب بودند و متوطن ولایت کشمیر بودند و در صحرای گران میگردیدند مکانی بلند ساخته بودند
و هرگاه بالاسه او می آمدند زمین را بالاسه کشیدند راه آمد و شد می نمود و میشد من یک مرتبه
برای ملاقات ایشان رفتم کسی را پیش خود نمی گذاشتند چنانچه یک مرتبه بواسطه

نظام الملک رفتند ایشان از بالا سے باہم پرسیدند کہ چرا آمدند گفتند برائے دیدن قدم
حضرت پائے خود از بالا بطرف پائین دراز کردند و گفتند کہ این قدم حاضر است این را بینید
و درون اجازت ندادند چون من کہ پیش ایشان رفتم بر زمینہ یک مار کمان دیدم کہ افتادہ است
تامل کروم ایشان گفتند بیلند و باواز بلند گفتند و در شوائے مروک مار از آواز ایشان دور رفت
من پیش ایشان رفتم گفتند کہ برائے شما چاہے پزم لیکن ہمیزم موجود نہ دارم محمول چنین
بود کہ خود ہمیزم او صحرا ترا شنیدہ مے آند من گفتم من مے آرم چنانچہ رفتم و ہمیزم بسیار ترا شنید
پشتارہ بر کمر بستہ داشتہ آوردم خوش شد و گفتند خوب آوردید شے در خدمت ایشان گذریم
در ذکر حافظ خیر اللہ سیاح دولت مشاہدہ میسر شد بطرف حافظ خیر اللہ مخاطب شدند
و فرمودند کہ حافظ جو شما برائے زیارت مرا حضرت مخدوم علی صابر بروید تیار می پارچہ
سفر بکنید و در میان سکر تال یک قبرے است زیارت انجا ہم خواہید کرد و فرمودند کہ نجیب
قبرست و حال آنکہ از آیندگان انجا قبرے مشہور نشیندہ شدہ است فرمودند کہ یاران و چہ
رشک این حافظ خواہند خورد و انا ازین جہت اطہار ازادگی خواہند نمود و حال آنکہ حق بطرف
ماست کہ این عزیز در مشغولی محنت میکند و غافل کم مے باشد زود ترقی خواہد کرد یاران قدیمی
گمان بدخواہند برو این حافظ خیر اللہ مروے از باشندگان پنجاب است پیش ازین و حفظ
قرآن مشغول بود از سہ ہزار سال در خدمت حضرت مولانا آمدہ و مشغول شدہ حرکت قلب
بسیار بشت داشتہ و در خدمت نان بختن و بیداران رسانیدن در عہدہ ایشان است درین
صورت اکثر اوقات ایشان بظاہر صرف این خدمت است بلکہ تمام روز لیکن یک ساعت
نہ یاد نہ گذارد و لہذا حضرت مولانا را خوش آمد و باعث فرستادن بدرگاہ حضرت علی صابر
بیج معلوم نشدہ برائے آنکہ بتقریب حضرت مولانا ارشاد کردند و گریا کہ موجب این پرسید
حافظ جیو من بعد بفقیر گفتند کہ یک مرتبہ پیش ازین ہم حضرت مولانا ارشاد کردہ بودند کہ حافظ
ترا جابے خواہم فرستاد زیادہ برین بیج نفرمودند و مرا ہم مجال نشد در ذکر زیارت
حضرت مخدوم نصیر الدین چراغ دہلوی رفتے در زیارت حضرت

مخدوم نصیر الدین چراغ دہلی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ مشغول ہووند بعد زیارت مزار شریف برائے
 زیارت مزار اینکے پائین اند تشریف لے آوروںد و پائین مزار حضرت کمال الدین علامہ شہید زادہ
 حضرت مخدوم بہت کہ سلسلہ حضرت مولانا بابا یستان میرسد و دیگر مزار ہمیشہ زادہ دیگر ہم بہت تین
 مزارات یک مزار کہ بسبب استد اومت آمد و رفت پہنچان شدہ بود حضرت مولانا بر آوردہ اند و صف
 کنائیدہ پیش ازین ظاہر نہ بود و حالہم معلوم نیست کہ مزار کدام بزرگ است اما حضرت مولانا مقرر
 در اینجا فاتحہ میخواند و گل مے اندازند و میفرمایند کہ مزار خوبی است ناگاہ بطرف فقیر دیدند و فرمودند
 کہ سبحان اللہ بعد این کلمہ فرمودند کہ ہر قدر مقدور باشد بچراغی اینجا چیز مے میدادہ باشید
 سوائے نیاز مے کہ بدر گاہ میگذرانید این غنیمت چیز مے است مقدور نشدہ کہ وجہ این را
 پرسم این قدر فرمودند کہ این یک فائدہ دارد در ذکر مرتبہ محبوبیت حضرت محبوب الہی
 سلطان المشائخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ دولت مشاہدہ میسر شدند کہ وفات حضرت
 خواجہ بزرگ قدس اللہ تعالیٰ سر آمد فرمودہ اند کہ اینکے مردم میگویند کہ مرتبہ محبوبیت فقط
 مختص بذات حضرت محبوب الہی سلطان المشائخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ است و بخواجگان پیشین
 میسر نشدہ معنی این مطلب با چیز مے نے فہم برائے اینکے نسبت محمدی در ہمہ جا ظہور کردہ
 مے آید چنانچہ ہر گاہ وفات حضرت خواجہ بزرگ شد و وقت تجنیذ کفین مردم ملاحظہ کردند کہ ہر
 پیشانی از خط سبز نوشتہ بودند مات حبیب اللہ فی حب اللہ پس حبیب صفت مشبہ ہدایت
 بمعنی فاعل و بمعنی مفعول ہر دومی آید پس محبوبیت ثابت شد و ذکر شخصہ کہ خونے
 از دست او واقع شدہ بود۔ دولت مشاہدہ میسر شد ذکر یاران و کن آمد فرمودند
 کہ روز مے ماور خرابات نشستہ بودیم و درویش مے مجذوب اینجا مے ماند ہر مے دیدن او
 میرفتیم ناگاہ شخصے از چند مترل بسبب اینکے خونے از دست او واقع شدہ بود و گر بخنہ آمد
 و امان میخوانست مدعا اینکے شخصے زبردست اگر مرا جابدہ از دست مدعیان کہ در تلاش
 مے آیند جان بسلاست برم درویش مذکور بطرف من اشارت کرد و گفت این عزیز
 استعداد خوب دارد اگر نگہدارند خوب است من اورا بخانہ خود آوردم و در یک حجرہ کہ گاہ

اسپان سے ماند جاوادم و پنهان کروم بعد یک روز بایشان گفتم کہ آخر در یک گوشہ نشما
نشستہ اید چیرے بخدست شما التماس میکنم اینہم میکردہ باشید نام خدا بایشان گفتم بعد
چند روز کہ چلہ نشہ باشد آواز نعرہ آمد کہ مردم بیہوش شدند معلوم شد کہ آواز عبد الست
ہر گاہ این نعرہ میکرد مردم گرد و پیش را حواس نیماند و محکم این را میکردند ہمین نعرہ کہ میزد
مردم سے افتادہ و این خلاص میشد و در تمام کوچہ و بازار سجدہ ہا کردہ میگشت حتی کہ گوشت
بر پیشانی نمازہ بود و استخوان سپید برآمدہ و بہین حالت آوارہ شد یک مرتبہ بن و شاہجہان آباد
بودم در مکانیکہ سکونت و ہستہ بودم آمدہ بود و دروازہ را بوسہ داد و رفت از ان بازار احوال
آن معلوم نیست و بہین حالت مدعیان براسے طلب خون و حیثیت جوئے او آمدند یک مرتبہ ایشانرا
وید و بستور براسے سجدہ کردن و وید و نعرہ زد و ایشان نیز مدہوش بودند و این و بنال آنہا
میگشت و سجدہ میکرد و آنہا چیران بودند کہ این بلا دیگر از کجا با چسپید آخرش گذشتند و گذشتند
و در ذکر زیارت حضرت گنجشکر قدس اللہ سرہ روزی در گاہ حضرت شیخ
حضرت مولانا تشریف داشتند و فقیر از لشکر آمدہ بود بعرض رسانید کہ دل بسبب دوری
مخدوم و مفارقت از شغل باطن بسبب علایق دنیوی بسیار تنگ مے آید و اکثرے میخوابم
کہ بہمت اجمیر یا جابے دیگر سیر کنم فرمودند کہ فلانے ہر گاہ دل تنگ شود و شما فقط قصد
ویدن ما میکردہ باشید دیگر خیریت است من بعد فرمودند کہ حضرت سلطان المشائخ رحمۃ اللہ
علیہ فرمودہ اند کہ یک مرتبہ ارادہ حج کردہ بودم چون زیارت حضرت گنجشکر قدس اللہ سرہ العزیز
رفتم مقصود حاصل گردید بعد مدتی باز خیال عمریمیت حج در پیش شد باز زیارت حضرت
گنجشکر رحمۃ اللہ علیہ رفتم مقصود حاصل شد فقیر ازین سخن حالت غریبی حاصل شد ترویک
مولانا نشستہ بودم مدتی بزانوے مبارک سر گذشتم و راحتے درین پیدا بود و وقت
میکردم در ذکر سر گذشت حضرت مولانا دولت مشاہدہ میسر شد از راہ کرم ہم
طعام فرمودند و کس دیگر ہم بودند درین اثناء کہ در سفر آمدن از دکن باین طرف فرمودند
گفتند کہ در یک مکان وارو شدیم انجا معبد کلانے ازین بود و از راہ تعصب مسلمان را

چون کہ در سفر
را باین جہان
نمودم و از
چون کہ در سفر
را باین جہان
نمودم و از
چون کہ در سفر
را باین جہان
نمودم و از

نمیگذاشتند کہ درون بتخانہ رود یک مرتبہ رفتم ہر چند برسن غلبہ آوردند لیکن خود را
نزدیک بان رسانیدم بسبب نزدیکی دست از من برداشتند در آن شہر چندین وقفہ اتنا
اتفاقاً چنین شد کہ یک پیرزائے ہندو پرسیدہ و فحش کردہ آمد کہ اینجا مسافر نو باین شکل
کجا وارد است مراد خواب بہوانی گفتہ است کہ تو پیش از ہر دو چشمہاے تو کہ نابینا ہستند
روشن خواہ شد ہر چند منع کردیم او کہ باور میکرد و را بخادوسہ روز ماند چون در کارخانہ خدا
ہمہ چیز موجود است چشمہاے آن روشن شد و حال آنکہ درین ام مارا چہ دخل است انصاف
باید کرد حرف تا اینجا رسیدہ بود کہ فقیر راشور شے عظیم بہر سید و فقرہ ہائے بلند زون
گرفتم و مدتے در انحال ماند م و کیفیتے برداشتم کہ ازان لذت مدتے چاشنی در ذوق من
ماند و در ذکر میر بدیع الدین روزے مشاہدہ میسر شد پیش از نماز صبح وضو میفرمود
میر بدیع الدین سلمہ اللہ تعالیٰ بعرض رسانید کہ حکیم میر محمد افضل در لشکر بادشاہ اندونہ
نرسیدن در عرس حضرت امیر خسرو قدس اللہ سرہ کوفتے بردل ایشان نشستہ باشد
فرمودند کہ البتہ باز میر صاحب بعرض رسانیدند کہ مبلغ پنجہ روپیہ بہرست ایشان آمدہ بودند
ہمہ را صرف کردند مقصد ازین بیان اسراف خرچ ایشان بود حضرت مولانا فرمودند کہ خیریت
است اگر ایشان بہر دم دادند خدا مبلغ دیگر بایشان خواہد داد فکر نباید کرد و در ذکر معتقد
شدن ہندوی دولت مشاہدہ میسر شد مذکور ہندوی آمد کہ از مدتے در طریقہ
شامل شدہ است و نماز ہم باخفا میگذارد گو یا از یاران است فرمودند کہ امر و نوکری بآمر
میسر شد الحمد للہ این پریشان بود دویم اینکہ مردم میگفتند کہ بسبب رفتن این در صحبت
مسلمانان داعقا آوردن انجا در فلاکت گرفتار شدہ است حالاکہ روزگار باو میسر شد
من خوش شدم و در ذکر ہندوے کہ مرید حضرت مولانا شدہ بود دولت
مشاہدہ میسر شد ہندوے از یاران حضرت مولانا شجرہ آورد کہ برین دستخط موافق بمول
حضرت مولانا ثبت فرمایند حضرت مولانا فرمودند کہ من جہان بودم کہ نام این مرد درون
شجرہ چہ نویسم آخرش نوشتم کہ عاقبت مصدق الدین خیر گرداند و در ذکر مصاحبت

ہندو کے بخدمت حضرت مولانا ورشک بردن پیر زادہ - دولت
مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ فلان ہندو پیش مائے آمد دروازہ را بند میکردم نام شخصے
گرفتند کہ فلان شیخ روزے آمدہ بیرون نشست بمرتبہ اتم تلخی بران عزیز آمد کہ مہنہ
درون باشد و سنکہ پیر زادہ ام بیرون نشستہ باشم کہ ام طریق است با چیرے نگفتم و
حالانکہ فائدہ بین درین بود کہ آن ہندو پیش مانناز بجاعت میگذاشت و شغل میکرد لہذا معلوم
میکردم دیاران ہمدے برودن را بنجا مذکور این آمد کہ ہندو اگر شوق شغلے دست دہد و صورت
عدم ایمان آوردم باین بایگفت یا نبایگفت حضرت مولانا نشستہ بودند فرمودند کہ مارا
چنان معلوم است کہ از تعلیم نام خداے عزوجل کوتاہی بناید کرد و در بند این بناید شد کہ
اول مسلم شود من بعد چیرے شغل کند نام خدا را اثر با است خود بخود بطرف خود خواہد کشید
پس توبیخ چو ایاید کرد و اکثر روز جمعہ یا سہ شنبہ آنجا تشریف میفرمایند و چنان ہمے شود
تشریف فرمودہ بودند و اکثر روز جمعہ یا سہ شنبہ آنجا تشریف میفرمایند و چنان ہمے شود
کہ ہر گاہ در خانہ یارے کہ قریب بآن محلہ سکونت دارد تقریبے در پیش میشوہ اول در درگاہ
تشریف میفرمایند و بطور خود آنجا مے نشینند تا کہ بروقت معہودہ در آن مکان معہود تشریف
میںند فقیر ہم در خانقاہ رفت دید کہ استراحت میفرمایند و میر شفیع الدین چپتی میکند
فقیر ہم خاموش نشست بعد ساعتے بیدار شدند استفسار احوال جنازہ یارے کہ امر وفات
کرده و تیاری تجہیز و تکفین او در پیش است فرمودند کہ در آنجا چہ قدر دیر است شخصے عرض کرد
کہ ہنوز دیر است و موتی دو وصیت کرده است یکے آنکہ ہر گاہ حضرت مولانا تشریف فرماید
آنوقت مرا ازینجا برند دوم دفن برومکانے بکنند کہ سر راہ حضرت صاحب قبلہ مد اللہ ظلہ العالی
باشد تامل فرمودند و گفتند کہ قریب ہر گاہ حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ اگر باشد خوب است
و درین اثنا فقیر عرض کرد کہ سترخ بنگلہ کہ در راہ حضرت صاحب واقعت و خل غیاث پور
یا نیست فرمودند کہ این و خل نیست بلکہ دروازہ باولی رانیہ میگویند کہ یک زینہ این و خل است
و باقی و خل نیست و لمحہ مذکور حد و غیاث پور در میان ماند بعد ازین فرمودند کہ این شخص

موتی در خانه پدر خود همین یک پسر بود برادر این عجب قلع است روزی سه مرتبه عبادت
این رفتم اتفاقاً در آنوقت این عزیز حاضر نبود من که برگشتم برادر این سخت تلاطمی رود او گویا که
این شکست من لاچار بودم من بعد خیر خانه آمد که تیار است در مسجد جامع تشریف آوردند عیبه شفیق الله
وفقیه در کاب عقب عقب روان شدیم قاعده رفتند حضرت مولانا این است که هرگاه در راه یارست
همراه باشد و شخصی اجنبی هم آن مرد اجنبی را برابر خود برند و حرف و حکایت میکنند و یاران
را دور و دور میفرمایند که بمانند و اگر فقط یاران باشند یاران نه تکلف را دور و دور
و کسی که از تکلف است آنرا قریب میگیند و خاطر داشت او مقدم میدادند اول همین که دخل
مسجد شدند فرمودند که پیش کسے فلو سے ہست پیش شخصے بود میر شفیق الدین گرفته نزدیک
بروند خود بدست مبارک گرفته داخل آثار شریف شدند و کلیہ آنجناب است که نذر مزارات را
از دست خود بر آستانہ میگذازند خواه آنجا خادم موجود باشد خواه نباشد من بعد زیارت و درون
آثار شریف آمدہ زیر منارہ مسجد دو گانہ اواخر فرمودند درین اثنا یک جنازہ دیگر آمد و مذکور نماز جنازہ
در میان شدند فرمودند که نماز جنازہ یا داری عرض کروم کہ یا ندارم اگر میخواهم فرمودند کہ نزدیک
اہل حدیث درین باب بسیار تقید است بلکہ نوشته اند کہ شخص را سہ باید کہ ہر روز جنازہ بخواند
صلوۃ جنازہ بخواند و نیت بکنند کہ درین روز ہر کہ از است جناب نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ و اسحابہ
اجمعین و سلم از وفات شدہ چہ زن و چہ مرد بران نماز سہ خوانم براسے اینکہ اکثر سہ از اقبیان
سے میرند و صلوۃ بر آنہا خواندہ نمیشود پس ابن شخص کہ خواند ثواب صلوۃ حاصل شد و آنحضرت
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر خائب بیشتر نماز جنازہ خواندہ اند و قتیکہ خبر واقعہ نجاشی آمد آنحضرت
امام شدند و اصحاب صف بستند و تکبیرات نماز جنازہ خواندند درین اثنا تکبیر جنازہ شدند فرمود
کہ غیبت عجب شخصے است کہ در مذکور حدیث تکبیر شد حق تعالی مغفرت کند ہر جنازہ آن
یار متوفی آمدہ نماز خواندند و ارادہ نمود کہ تا بہ دفن ہمراہ روند این وقت فرمودند کہ مرا باین ربط
بود تا بہ دفن سہ باید وقت تشریف بردند و مرا رخصت کردند فقیر عرض کرد کہ ہمراہ جنازہ رفتن
ثواب است فرمودند کہ در حدیث است کہ در نماز ثواب است و در رفتن ہمراہ جنازہ مضاعف

ثواب است و رُو کر پر اور مولوی عطاء الدین وقت صبح درس بود سید صاحب صبح
 مسلم میخواندند و بین ایشان برادر مولوی علاء الدین آمد و شصت و امین الدین نام دارد و این
 مولوی علاء الدین از شرفا هندو طین ایشان در میان دو آب حین و گنگ سبانه نام قصبه است
 و تحصیل علم معقول و منقول در قصبات پورب کرده اند بعد فراغ تحصیل براسه دیدن
 حضرت مولانا در شا بهمان آباد آمدند و در صحبت اول محبت و دل ایشان جا گرفت برکنار
 که بیرون خانقاه داخل مقبره بیگم والافه است براسه ماندن ایشان مقرر کردند شب
 دوم برایشان سخت شورش روداد حضرت مولانا صوفی را فرمودند که بروید و احتیاط ایشان
 بکنید و شما چون از اہل پورب ہستید مہمان دار مولوی نیز شما با شید چند روز برین بگذشت
 بشرف بیعت مشرف شدند و عرض شریف حضرت صاحب قبلہ صہیمین الہام واقعہ شدہ
 روز عرض حالتے غریب بر مولوی وارد شد اگرچہ درین روز برہر کہہ و میہ چہ شغل و چہ
 غافل چہ مسلمان و چہ ہندو ہر کہہ داخل مجلس است لغزنی براہ میدہد الم مولوی صاحب را
 حالت با کیفیت بود و تمام لباس خود را بقوالان بخشیدند و خود عریان بودند غیر لہذا با سجا مہ
 چیزے نبود من بعد مشغولی بسیار برایشان غالب آمد و محنت ہم در یاد حق بسیار میکردند
 و جانب حضرت مولانا نیز توجہ تمام داشتند من بعد بطرف وطن مالوف سفر کردند و شاہ
 کتھانی نیز بعل آوردند حال بموجب ارشاد شریف در قصبہ سنبھل سکونت گرفتند و قصبہ کتھانی
 رسیدند یک درخت کتان دیدہ نشستند میانہ دیگر نمود اکتون بفضل الہی و عنایت
 خواجگان مرتب شد و مردم بسیار براسه استفادہ درس مے آیند و مجمع عظام مے باشند
 و معاش بر توکل دارند و متعلقان را نیز انجا طلبیدند حضرت مولانا بمیان امین الدین فرمودند
 کہ انجہ مرضی مولوی صاحب باشند ہمان قسم بعل مے آوردہ باشند و ہمین لفظ تاکید
 فرمودند مذکور دیگرے رونے ارشاد کردند کہ در میان ارادہ و مشیت فرقے است
 اطلاق لفظ مشیت بر ایجاد معدوم و انعدام موجود ہر دو مے آید و لفظ ارادہ فقط بر ایجاد
 معدوم مستعمل و بر عکس این استعمال نمیکند و ذکر مولوی میر معین الدین و در

مشاہدہ میسر شد مولوی معین الدین کہ از یاران قدیم آنجناب و سید صحیح النسب اند پدر ایشان مدرس مدرسہ غازی الدین خان مرحوم بود ایشان نیز بزرگ و فاضل اند بعلوم عربیہ و رسم و ذوق مسئلہ توحید و تدریس ہمین فن دارند و راستہ مزاج و کشادہ پیشانی و بہ سادگی گذران میکنند ایشانرا با شخصی قضیہ بابت املاک ورثہ در پیش بود حضرت فرمودند کہ تا مقدور گذشتن نزدیک ما بہتر است و در اثبات و نفی طرفین سخت مشکلمہا میشود و از سبب شما بر ما ہرج مے آید توکل بر خدا بکنید و دست از قضیہ اگر حق ہم بطرف شما باشد بردارید و مطابق این نقطہ فرمودند کہ درویش را با دوشاہ برائے ملاقات تکلیف کرد و درویش قبول نفرمود شخصی از ندیمان بادشاہ گفت من تدبیر میکنم کہ خود بخود آمدہ حاضر شود صبح آن شخصے را فرستاد کہ قاضی شما را طلب کردہ است و درویش گفت چرا گفت مکان سکونت شما ملک شخصے است و دعوی نمودہ است مکان را خالی بکنید یا محکمہ حاضر شوید درویش قبلاہ حویلی آمدہ پیش نہاد و خود دست حرم خود را گرفتہ روان شد و گفت الحمد للہ بر ہمین قدر خیر گذشت در ذکر پرمعمور خان کہ آن از مشاہیر عمدہ ماے و کھن بود و مذکور تصویر در میان آمد فرمودند کہ پرمعمور خان کہ یکے از مشاہیر عمدہ ماے و کھن بود و در جناب حضرت صاحب مابعدیت داشت و در علم تصویر و خلق عظیم پیدا کردہ بود و ربط ہم و جناب حضرت صاحب مثل یاران بے تکلف چنانچہ سہ چہار خبر و احوال حضرت صاحب بطور ملفوظات نوشتہ است و اکثر بمحل تصویر حضرت صاحب نمودہ چنانچہ خواجہ کامگار خان ہمیشہ رشک میبردند کہ من ملفوظات حضرت صاحب جمع کردم و کتابے مرتب شد کاش این دو جزو تالیف از ان من مے بود و این تمام ملفوظات از ایشان نقل مطابق نقل حضرت امیر خسرو و میر حسن دہلوی است کہ حضرت امیر میفرمودند کہ اگر تمام کتب من تصنیف سید میبودند و این ملفوظات از من مے بود خوشی حاصل میکردم -

در ذکر ارادہ سفر و زیارت بشہر مقدس کہ پسند خاطر حضرت مولانا بود و در گاہ شریف حضرت شیخ قدس سرہ دولت مشاہدہ میسر شد این وقت در مزاج

اندک که درستی که بسبب اجتماع اهل دنیا و ورود قضایا اکثری بر خاطر می باشد فرمودند
 که فلانی دل میخورد که سفر کنیم و قصد مصمم که دل من بسیار پرانگده می باشد بلکه اراده دادم
 که بشهر مقدس بروم که در اینجا هیچکس از نمایان نباشد و برای همین تشویشات از کفن
 برآمده بودم و علاقه فرزندان و برادران گذاشته بودم اینجا بجهت مریدان باز همین تشویش
 لاحق شد روزی در راه تشریف میبردند و دران ایام فقیرم نسبت بشغل باطن داشت
 و بعضی اوقات انوار برکات حضرت مولانا بر قلب می تافت و اکثری مذکور مسئله وحدت
 وجود چه از کتاب و چه از خارج آنچه لائق فهم قاصر این نمی بود ارشاد می فرمودند
 که مدعا این استقلال عقیده من بر مسئله بود فرمودند که فلانی اگر شخص با نیت تمیز
 رسد که در تمام کائنات متصرف باشد و در ایجاد و اعدام خلق قادر بود اگر مسئله توحید
 بر ملا گوید مضائقه ندارد و الا در دعوی خود کاذب است و این مقدمه بقیه ابرم حاصل میشود غیر ممکن
 نباید تصور کرد و در ذکر تصنیف رساله بطرز خوب و مرغوب امروز که شنبه غره
 ربیع الثانی است دولت مشاهد میسر شد فرمودند که در دل می آید که یک رساله تالیف کنم
 و بسید صاحب خطاب کرد که شما درین باب امداد باید کرد که روشنائی و قلم را تراشیده
 درست کرده پیش ما بگذارید سخت احسان شماست و در صورت عدم موافقت این امور را را
 سخت مشکل میشود فقیر بعضی رسانید که رساله در کدام فن مرکوز خاطر حضرت است فرمودند
 که درین مقدمه که وحدت وجود عبارت از کدام چیز است لیکن مرا مردم بدنام خواهند کرد و عرض
 کردم که بجهت اینکه رساله بطرز تو تصنیف خواهد شد فرمودند آری مطالبات شیخ اکبرم
 مطلق نفهیده اند لهذا عقیده خود در ذمین چیز می دیگر مقرر کرده اند از طرف شیخ در ذمین
 چیز دیگر است و حال آنکه نفس الامر مدعا شیخ دیگر است پس در صورت بیان شیخ
 عجیب ایشانرا بنظر خواهد آمد حیران خواهند شد و خواهند گفت که غیر از معتقدات سلف
 است و سابق ازین قبیل در مجالس ارشاد کرده اند که عبارت شیخ را مردم کم می فهمند
 لهذا فاساد و عقیده دارند و مدعا صاف از عبارت شیخ بر آوردن مشکل است تا که تمام

کتاب را مطالعه کنند و عابر نمے آید مثلاً مدعا را در جواب شیخ مشرّع کرده و پاره ازلان
بیان نمود بعد از چهار ورق سه ورق باقی را بیان مے نماید این وظیره بیان شیخ است
در ذکر حالت رقت و سماع روزے در الان خاتمه تشریف و شتند و لیت
مشاهده میسر شد مذکور حالت رقت و سماع در بیان آمد حضرت مولانا فرمودند که حالت صوفی بعینه
به نشا شراب میماند اگر در ابتدا نشا شخص ساکت ماند تا انتها ساکت حاصل ست و اگر در
اوایل شروع تبکلم کرد آخر با شور و فریاد زیاد میشود بلکه بجهاس میگردد و همین قسم در حالت
اگر شخصی ضبط نمود خوب میماند و بحال خود درست میباشد و اگر شروع بگفتن کرد تا دم آخر
میگوید و منسوب العقل میشود و بے اختیار آنچه بر زبان است میرود و نوبت بجای مے رسد که
خود هم بے ضبط میشود و دیگر از این وقت ضائع میگردد و این بالمقرر است که براسے گفتن
در این حالت مقرر دل میخوابد اما لازم است که لحاظ این مرتبه در خاطر صوفی باشد و این وقت
که میگوید با اعتقاد خود چیزے که در دل دارد و میگوید اما ساسعین را کجا فهمیده میشود که سخن از
کجا است و این خود هم آنچه میگوید گاهے آنچه منظور دارد از زبان بر نمے آید و گاهے از سر
علم چیزے میگوید این وقت این مذکور بجهت تربیت حاضرین خصوصاً میان محمد غوث صاحب
سلمه الله تعالی فرمودند که ایشانرا در حالت سماع شور شے عظیم لاحق میشود و اکثرے
مسئله توحید را بر ملا بالفاظ شتی بیان میکنند که استفادش همه اوست باشد چون در تقویر
بسبب کمال غلو و سوز اسرار را خاش بیرون میدهند و در مجلس اعراس مردم مختلف
المرآج واقع و ناواقف و عالم و ناعلم و فقرا و دنیا دار و صوفی و مشرّع و آنچه از یاران حضرت
مولانا اند همه جمع میگردد بعضے را از گفتگوے ایشان استعجاب لاحق میشود و بعضے را
حضرت مے افزاید و بعضے را که توجبه بطرف سماع بود باشد متوجه بچوٹ تکلم میشوند و حیران
میمانند و از طرف سماع صرف توجبه باین طرف مے نمایند و اطفال هم در مجلس مے باشند
اینها نیز متلاشی بچو کلمه و کلام اند و بعضے را که نسبت شرعی زیاد و نسبت تحقیق کم است
نیز گوارا نمیشود این همه مراتب را حضرت مولانا ملحوظ فرموده باشاه و صراحتاً ارشاد کردند

اگر چه یقین خاطر است که در گفتگو سید موصوف تکلف را دخل نیست لیکن بطحا
 جهات مذکورہ فقید فرمودن بعد ارشاد کردند کہ اکثرے از یاران این قسم میکنند چنانچہ
 میر سعد الدین مرحوم غفر اللہ لہ نیز در حالت یاد دارند کہ در شروع سوزش مسئلہ توحید بیان
 میکردند و چون آخر قوت بیانیہ نمیدانند مسئلہ یک طرف میشد بے اختیار انچه بر زبان
 می آمد میگفتند و شخص را لازم است کہ اینوقت احتیاط بکند و ضبط در ہمہ حالات اولی
 است و در ضبط لذات بیشتر روی دہد و سابق ازین درین مقدمہ بفقیر ارشاد کردہ بودند
 کہ حالت چند قسم است یکے آنکہ عقل ہم مسلوب شود و اختیار نیز نباشد و دوم آنکہ عقل
 ہم باشد و اختیار ہم باشد سیوم اینست کہ عدم اختیار ببقار الشعور پس حالتی کہ در عقل
 و اختیار نباشد مذمومت برائے اینکہ بسبب عدم شعور ترقی و تنزل خود را نمے فهمد و لذت
 شغلی ہم دست نمیدہد و اینکہ شعور ہم باشد و اختیار ہم نعوذ باللہ منہا صحت تکلف است پس
 بہترین حالت کہ ام است کہ شعور باشد و اختیار نباشد چون مذکور میان محمد غوث سلمہ اللہ تعالیٰ
 در میان آمد بالضرورت پارہ از احوال ایشان بیان باید کرد کہ ایشان از یاران قدیم حضرت
 مولانا صاحب قبلہ اندونیرہ حضرت شکر گنج قدس اللہ تعالیٰ سرہ و سکونت آباد اجداد ایشان
 در کوٹاہ حضرت سلطان المشائخ است حجتہ اللہ علیہ و نسبت شغلے فقط از حضرت مولانا اخذ کردہ
 و زیارت مرقد منور حضرت شکر گنج قدس اللہ تعالیٰ سرہ مکر مشرف شدہ اند و از جذبہ بزرگوار
 ایشان حضرت مولانا بدر الدین اسحاق نیز در نزدیکی حضرت گنج شکر قدس اللہ سرہ العزیز
 واقع است روزے کہ بشرف بیعت بخدمت حضرت مولانا سرہ فرزند بلا توقف قصد
 زیارت کردہ بودند من بعد آن کرت و یکرہم رفتند و در مصاحبت جناب مقدس مدتی
 بسر بردہ اند و جذبہ از جذبات الہی بایشان رو داده بود کہ از خود و غیر خود خبر نداشتند
 و فرق در میان شرع و غیر شرع ہم نمادہ بود و ارادت توحید بسیار مستولی بود گاہ
 بلباس و گاہ بے بلا قید میکردند ساعتی نمیکذاشتند کہ بحال خود پروانند و از زبان بخیلین
 کلمات تراوش میکردند تا بحدی کہ روزے در ہمراہی جناب حضرت مولانا بودند و بچہ

خبر سے در راہ بنظر آمد ایشان بے اختیار رویدند و بوسہ ابا بن خرمیچ میدادند و سجدہ با
 میگردند و نعرہ با میزدند و قصد بدست بجاالت سکر گذرانیدند من بعد روزی که خدمت حضرت
 مولانا دہمین حالت سکر آمدند و اینجا درس حدیث شریف بود ایشان نیز شیشہ در دست
 داشتند عرض کردند کہ درین شیشہ و درین کتاب هیچ تفاوتی ہست بیان کنید و حرفہا می
 بے باکانہ گفتند آخرش حضرت مولانا فرمودند کہ بنشینید نشستند و بنووسے آنحضرت رفتند
 بعد ساعتی بیدار شدند و بہوش آمدند مطلق از آنحالت خبرنداشتند وضو کردند و دعا خواندند
 از آن روز بفضل الہی مستقل بر شریعت شدند و تکلیفات ہمہ رواد و خود ایشان بفقیر نقل
 کردند کہ ہر گاہ آنحضرت ارشاد برائے نشستن فرمودند و من بخواب رفتم بر قلب من این حالت
 بود کہ گویا شاخ بر قلب چسبانیدہ اند و بزور چیرے نزع میکنند بدستورے کہ معمول شاخ
 کشی است من بعد آن حالت گویا مطلق نبود بعد از چند سال بایشان اجازت بیعت فرمودند
 و اکنون مردم بسیار بدولت ایشان دست بیعت دادند و مشغولی حاصل کردہ و بعضے
 اعمال مجربہ نیز در استعمال ایشان است و از زبان حضرت مولانا نیز مسموع شدہ کہ یک دو
 عمل خوب بجز غوث رسیدہ است و مذکور میر سعد الدین مرحوم کہ جناب اقدس فرمودند ایشان
 از سادات سید و ائہ (کہ مشہور ترین محلہ شہر کہنہ دہلی است) و سادات صحیح النسب متوطن
 خجندہ در اینجا سکونت دارند) بودند و در خدمت بزرگان خود و بعضے درویشان دیگر شفا
 حاصل کردہ بودند آخر عمر در خدمت حضرت مولانا بہ محبت پیوستند و اجازت بیعت گرفتند
 اکثرے از مردم شیعہ کہ متوسل ایشان شدند ایمان آوردند و کمال توحید مذہب ایشان
 بود و در ملک جات برائے چندے تشریف فرمودہ بودند اتفاقاً در محلہ کہ سکونت داشتند
 آتش در گرفت ایشان نیز بدجہ شہادت رسیدند و اہل احوال کہ فقیر ملازم صحبت
 حضرت مولانا بود آخر شب برائے وضو برخاستہ بودند فرمودند کہ دیروز من طفل میر سعد الدین
 را کہ در گاہ حضرت سلطان المشائخ و بغل گرفتہ و جہ این بود بر شکل آدمی معلوم میشد
 فقیر بل خود خیال کرد کہ خدا حافظ پدرش باد و چون بعد یک دو روز فقیر روانہ آن دیار شد

در منزل دوم آدم برین ملاقات کرد و خبر واقعه شهادت میر سعد الدین داد و در وقت
 که حضرت مولانا این حرف فرمودند اثری ازین خبر و احتمالی نبود و میان ضیاء الدین نیز
 درین وقت که آخر شب ارشاد شد حاضر بودند در ذکر میان ضیاء الدین دین میان
 ضیاء الدین سہ برادر ہستند ہمہ خادم و داخل طریق در جناب قدس سرہ ایشان نبیہ شاہ
 شریف (کہ از اکابر خلفائے جناب فخر العاشقین سر حلقہ درویشان سیدی و سندی حضرت
 مولانا نظام الدین ثانی بودند) ہستند والدہ ایشان کہ دختر شاہ شریف باشند نیز بشرف بیت
 مشرف اند و برادر کلان در میان ایشان محمد شرف الدین است کہ بخدمت حضرت استفادہ
 حاصل کردہ بصورت دنیا داری معاش بسر می نمود و از توسل ان قدیم و ندیمان صحبت
 نواب صاحب فلک فخت فخر امارت زیب و وزارت قیوم سلطنت و ادیس غریب زادہ فقرا
 جامع دین و دنیا مہبط فیوض نامتناہی قبلہ بارگاہ ظل الہی انجم سپاہ عرش بارگاہ امارت
 و وزارت حسب صداقت و سیادت نسب یادگار دو دمان نقشبندی لائق دولت
 خداوندی زبده خاندان اعظم صاحب السیف و القلم نظام امور مملکت رکن بیت خلافت
 صاحب زادہ توران و ہند باجستان دکن و سند شہاب مکرمت اللہ الصمد غازی بن محمد
 راہ روم رضی کردگار عابد شب زندہ دار بانی شیوہ جود و عطا حاتم گو بہرمت و سخا کریم طینت
 بحر طبیعت برگزیدہ ذوالجلال والا کرام عمدۃ الملک مدار المہام ضابط قوانین ملک ستانی
 منتظم اسدات جہان بانی شہسوار شیر شکار فتح جنگ سپہ سالار دام فی الزمان اقبالہ
 و افاض علی العالم شفا قہ ہستند و در نیولا برائے سیر بطرف دکن و سورت تشریف بردہ
 اند و دنیا داری مثل ابن واماندہ ہوس شغل و طلب و ذوق ہم دارند و میان ضیاء الدین
 برادر اوسط اند و بمقتضای خیر الامور اوسط ہا فراجے و رست دارند قدرے طالب علمی
 ہم نمودہ اند و نسبت شغل ایشان بسیار بجائے رسیدہ و محنت در نیکار کہ کردہ اند مقدر
 ایشان است اند سال است کہ گاہی در شب یک ساعت بخواب نرفتہ اند مدتہ در درگاہ
 حضرت شیخ سلیم چشتی با اشارہ حضرت مولانا بسر بردند و بدتیس در مسجد جامع میگنزد و ہند

الحال کہ ملازم امیر مسطور اند باوجود مشغول صحبت داری اوقات خود را پاک از لوث
 و نیوی داشته اند روزانہ محنت معاش و شبانہ عبادت معہ و بسیر میبردند و عالم مثال
 بر ایشان بسیار روشن و واضح است وزارت عظیم دارند و مطلق عجبے و رعوتے در خاطر
 ایشان راہ نیافتہ است بلکہ در کلمہ و کلام ایشان ہرگز از مشغول یا از باطن را بے بردہ نمیشود
 و توصیفی کہ فوق آن متصور نباشد اینست کہ از جناب اقدس نیز کلمہ و رحن شیخہ ایشان
 مسموع شدہ برائے ما مردم نص قاطع است و برادر خود ایشان میان عماد الدین اند
 و در احوال کہ ایشان دست بہجت بجناب حضرت مولانا دادند بہ مشغول باطن مشغول
 شدند و طالب علمی ہم کردند و دین اثنا حضرت صاحب اخراجات روزمرہ و حالہ ایشان فرمودند
 و ایشان مصروف این کار شدند و حسن مجراد رضای جناب حضرت و محنت شب و روز کہ دین
 کار ازین مرد بظہور آمد از یارانیکہ سابق این کار میکردند بل نیامدہ جناب اقدس بر ساری
 ایشان تحسینہا فرمودند و باوجود محنت و بخوابی و تقاضائے گوناگون و سوال و جواب شبانہ
 روز و آزرہ خاطر ہی ہر یک ایشان بسبب ظرفی کہ دارند تنگ نمیشود و در صلاح و تقوی
 استقامت دارند و در ذکر خانم جی کہ مرید حضرت صاحب قبلہ بود و روزے
 دولت مشاہدہ میسر شدند کہ حضرت صاحب قبلہ برآمد فرمودند کہ عورتے خانم جیو نام
 و اخل طریق بودند حضرت صاحب بسیار بر ایشان متوجہ ہو بودند و او دین جوانی بلکہ
 ابتداءے شباب بیوہ شدہ بودند و حضرت صاحب پوشاک برائے ایشان بکمال کلفت
 سے ساختہ صد صد بخیہ و پیشواز ایشان میبود و کناری و سنجاب رنگین قسمی کہ عورت
 تکلف میکنند آنجناب از پیش خود درست کنانیدہ سے پوشانیدند و ایشان عظیم مشغول
 بودند بلکہ در وقت رحلت حضرت خانم جیو بودند و من بودم از پنجاند کہ حضرت صاحب آمد
 فرمودند کہ در صحبت حضرت ماخیر از مشغولی ذکر سے از دنیا بلکہ از دین ہم نمیشد ہمینکہ شخص
 از در آمد و اخل حلقہ شد و مشغول شدہ می نشست تا وقتیکہ من نشستند ہمین حالت
 بود من بعد فرمودند کہ یاران حضرت صاحب عجب یاران بودند کہ کلمہ توحید ہم شاید از

حضرت صاحب میخوانند والا اگر مانعت نمیشد شاید آنجا هم اسم حضرت صاحب داخل
میکردند و این کمال افراط محبت است و عشق ایشان از اینجا ذکر سفارش آمد فرمودند که مهر
حضرت صاحب قبله آویزان میبودند هر که مدعای دوستی باشد موافق مدعای خود از طرف
حضرت صاحب بنویسد و مهر حضرت را بر او ثبت کند و پیش امرا یا آشنایان هر جا که خواسته باشد
ببروین را اجازت و پروا نگذارد کار نبود از اینجا ذکر رحلت حضرت صاحب آمد فرمودند که از
حضرت صاحب مانعوه کم صادر میشد و در قرب ایام رحلت جنین اتفاق میشد که نعره بلند
می کشیدند بلکه رحلت نیز در همین حالت شد که همراه نعره جان بجانان سپردند از اینجا ذکر
مرض حضرت صاحب قبله آمد فرمودند که پیش ازین چند سال حضرت صاحب مارا مرض فاج
لاحق شده بود که هر دو پای حضرت صاحب شل شده بودند و حرکت نمیتواند کرد و فرمود
چون یاران منی تکلف و حضور بودند فرمودند که پس قوالی بود که هر دو پای او شل شده
بودند روزی پر او و چند قوال دیگر آنرا بر دوش گرفته سرودگان از در آمدند بهین که نظر
حضرت بر افتاد حالتی روداد و حضرت بی اختیار برخاستند و معافه کردند فی الفور آزار
آن عزیز دفع شد و حضرت بنشینند و حرکت از پای نداشتند حضرت از آن روز ساقط شدند
از اینجا ذکر تسبیح حضرت صاحب قبله آمد فرمودند که چندین تسبیح حضرت داشتند و بر هر تسبیح
بود از آنجمله یکی این بود که نظام و تعظیم و لها کوش و دین بدینا مفروش در ذکر تعریف
مرشد دولت مشاهده میسر شد فرمودند که شخص را می باید که تعریف مرشد خود در
مجلس نکند بر اے آنکه اگر تعریف کرد و در سامعین کسے انکار آورد پس اگر این را قدر
قوت حق تعالی داده است که همون ساعت منکر را بنسب رساند بهتر و الا سوختگی
حاصل آید و هیچ فائده نگر و پس تعریف چه ضرر است محبت تعلق بدل دارد و چنانچه
مطابق اینست که روزی فقیر بر اے سفر رخصت خواست و وداع فرمودند و ارشاد کردند
که اگر شخصی مارا بدگوید در عوض مکاره نخواهید کرد یا خواهید داشت من بعد فرمودند که اگر
در ویشی در راه ملاقات بکنند بسیار تعظیم ملاقات خواهید کرد بتکرار این لفظ را ارشاد کردند

چون فقیر منزل سوم رسید از شاہجہان آباد بادریشہ کہ در طریق تداریم و محل بود
اتفاق ملاقات شد و این حرف در ہر منزل بدل یاد دہ بود کہ حضرت مولانا برائے ملاقات
دریشہ بشارت فرمودند خالی از فائدہ نیست درویش فی الحقیقت بسیار مشغول بود
از حسب نسب او متفسر کردم گفت در شہر جہان آباد در محلہ مغل پورہ سکونت داشتم
و من طفل بودم در عمر ہشت سالہ کسے درویشہ از بیطرف گذشت بطرف من دید من بعد معلوم
نیست کہ چہ شد حالا باین وضع ہستم کرت دوم ہم دران راہ آن درویش را دیدم و یک
شخص از یاران او ہمراہ بود مشغولی بسیار برو غالب آمدہ درویش گفت کہ من درین
فرقہ بسیار بارام میگذا رانم ہیچکس از احوال من واقف نیست درین صورت خوب اوقات
بسر بردہ میشود چون از ان سفر باز آمدم حضرت مولانا استفشار احوال فرمودند عرض کردم کہ
درویشہ باین صورت ملاقی شدہ بود و این قسم دیدہ شدہ بعد ساعتی فرمودند کہ یک درویش
مع یاران خود از راہی در سفر میگذاشت او درویش صاحب باطن بود ترکیہ دوکانے
درویشہ خلاف شرع بتطر آمدہ شیخ بتواضع تمام سلام کرد درویش جوابی بطور خود داد یاران
او بسیار غیرت بردند و در دل گفتند کہ باین مرد مبتدع شیخ باین سلوک پیش آمد شیخ از
خطرۃ ایشان واقف شدہ گفت کہ قطب این سر زمین ہمین شخص است پس ضرور است کہ
ما ازین طرف بگذشتیم و بتواضع پیش آئیم برائے اینکه حکومت بدوست و رذکر خواہم
رحمت اللہ خان و میان عبدالقادر روزے دولت مشاہدہ میسر شد و خواہم
رحمت اللہ خان کہ یکے از یاران حضرت اندونیر حاضر بودند مذکور یاران حضرت صاحب
قبلہ در میان آمد فرمودند کہ میان عبدالقادر نام از یاران حضرت بودند و اکثرے حضرت
صاحب ما بجهت انہار کمال ایشان بر ایشان غصہ میفرمودند چنانچہ درویشہ
در خدمت حضرت صاحب می آمد و انہار کمالات خود شروع کرد و آخرش گفت کہ من شغل
توجہ را خوب میدانم و در توجہ من بسیار تاثیر است اگر ذوق نسبت و ایدان من تربیت
شوید و من در حق شما توجہ در بیغ نخواہم داشت چون شیوہ حضرت دوستی انسان حیوان

بود از راه کرمی اخلاق خود بزرگوارے ادب پیش آن برنج و غلات شستند و او شروع تبو جه کرد
و هر روز این معامله در میان بود و یاران سخت بجان آمدند و از ترس جناب حضرت صاحب قبله
چیزے نمی توانستند گفت تا مدت دو سال برین بگذشت و حضرت صاحب و قبله درین
مدت دو سال برابے رضا خاطر آن ساده دل هرگز تفاوت از عادت معهود نکردند و ادب
منه شستند و این عزیز بخوشی تمام برین خوش است و در تمام شهر میگفت که فلان شیخ از من بجه
میگردد و خوش میزی نیست من الاتفاق میان عبدالقادر از سفرے که رفته بود و بد بخیریت
تشریف آوردند و در خدمت حضرت صاحب چندے ماندند و از انیکه از جهت آمدن ساده
ناخوش بدیده اتم بودند بگوش میان عبدالقادر رسانیدند که در اینجا شخصیے آید و بر حضرت
شما توجه میکند و ایت سالها برین گذشته است و حضرت نیز بزرگوارے ادب پیش اوے
نشستند و او در تمام عالم این حرف را مشهور کرده است و میان عبدالقادر گفتند که برابے
خدامرالنشان بدید چون فرداے آن روز بعات معهود آن شخص آمد و یاران آهسته میان
عبدالقادر و انشان دادند میان عبدالقادر و دروازه خانقاه ایستاده بودند و همین که برو
نظر ایشان افتاد بے اختیار از اسب افتاد و بیہوش شد و میان عبدالقادر گرختند و حضرت
صاحب را خبر کردند که فلان شخص درویش که اینجاے آمد امروز از اسب افتاده است
و بیہوش است حضرت متلاشی شدند که ایشان را چه شده است آنرا یاران حاضر آوردند
آخرش معلوم شد که میان عبدالقادر اینجا نشسته بودند حضرت صاحب بسیار غصه فرمودند
بعد انقضای این حالت آن درویش سخت متفعل شد پیش حضرت صاحب آمد و عذر
تقصیرات خواست حضرت بسیار تشفی فرمودند که ما را همون نیازی که در خدمت شما بود است
بعد ازین تقصیر میان عبدالقادر معاف شد فرمودند که چرا خاطر کسے را شکسته باید کرد اگر این
فرصت که یک ساعت پیش او شستم و او دل شاد شد ازین چه بهتر است من فرمودم که میان
عبدالقادر یک مرتبه بطرف قصه ستاره رفتند و آنجا جکی بود بسیار مردان داشت
و صاحب تصرفات مشهور بود ایشان یک مرتبه در تکیه او رفتند و متوجه شدند همه مردان

او و او سلمان شدند بعد روزی چند جوگی و آن فرقه در میان مجلس حضرت درآمد و شور
 های عظیم میکردند و رفته بزمینها وارد بودند مردم حیران که اینها چه کاره اند و از کجا اند آخرش
 معلوم شد که از یاران عبدالقادر هستند باز بر ایشان حضرت صاحب غصه فرمودند که چه
 ضرورت است که شما بر هر کس توجه بکنید و از اینجا دوریست توجیه حضرت صاحب قبله آمد
 فرمودند که یک روز برات شخصی میرفت و حضرت صاحب قبله از دریچه ملاحظه فرمودند
 همین که نظر بر آن برات افتاد هر یک چه انسان و چه حیوان اسپ و فیل همه بیوش
 شدند و در کوچها میدویدند و رقص دیوانگی میکردند این خبر حضرت شیخ قدس الله سره
 بهر گاه رسید نوشتند که شما حال امیران علی الاطلاق میکرده باشید چنانچه مشهور
 است که تعداد مریدان حضرت صاحب قبله خارج از احاطه بود و این خواجه رحمت الله
 در قوم خواجه زادها از اولاد حضرت بهار الدین نقشبند و تواسله بخواجه عبدالحق
 رحمه الله علیه دارند و در خدمت حضرت مولانا روزی آمدند و گاه گاه به تقریب سیاحی
 آمدند روزی اتفاق چنین شد که اینجا در مدرسه مارے سیاه برآمده بود و براسے گرفتن
 مار و رهنه دوستان رسمت که مارگیران سانسے مے نوازند که آنرا پونگی گویند بجای
 معبود بنواخت حضرت مولانا مارگیر را اندرون خانقاه طلبیدند خواجه صاحب موصوف اینجا
 اینوقت نیز حاضر شدند مارگیر شروع بنواختن کرد ایشان از جا رفتند و در حرکت آمدند
 و حالتی غریب ایشان را در گرفت و صاف در جنبش بودند و دست و پا مے زود و گیر
 میکردند - آتش عشق است که اندر فی فتا و مصداق حال ایشان شد و من بعد چند روز
 دست بعبیت بخدمت حضرت مولانا درواوند چنانچه اکنون بفضل الهی ایشان شغل اند
 و به سئله توحید بسیار غیبت طبعیت ایشان گویا توحید بر ایشان مشایده مے نماید و
 عالم نوکری سپاگری که بدترین روزیها است خصوصاً در صورت تقرب با امیر مفسد
 برین اوقات هستند و در است گوصاف مزاج مردم لاریب مے ریب مے باشند
 خدای در خاطر هرگز ندارند و با صاف صاف و با ناصاف ناصاف در ذکر حضرت

صاحب قبلہ دولت مشاہدہ میسر شد مذکور حضرت صاحب قبلہ آمد فرمودند کہ بہتر
 حضرت صاحب ماستر فی دروپہ و نصف روپہ مدیج آن کہ در ہندوستان پادلی و
 اویلی می گویند در کاغذ سے بطریق بستہ می ہاند و ہر شخصے را کہ مفلس و محتاج
 و استند موافق قسمت آن ازان مبلغ عنایت میگردند و بیشتر ازین بدنیاء واران
 سید اند و در ویش سوال پیشہ راز یادہ بر یک فلوس عنایت نمیکردند و فرمودند کہ اگر این
 ازینجا نیافت از جہاے دیگر گدائی کردہ خواہ آورد و این عزیز کہ روزگار پیشہ و جامہ و دستار
 وارد از شرم سائل نخواہد شد و از فاقہ خواہد مرد پس مستحق زیادہ تر نیست و عمل جناب حضرت
 مولانا نیز قریب بہین است کہ اکثرے ہاشراف روزگار پیشہ کہ درین ایام مفلس واقع
 شدہ اند نے اطلاع احدے موافق قدر او چیزے عنایت میفرمایند و حال اینکہ اینجا
 فتوحات بقدر عشر عشر بہ نسبت حضرت صاحب قبلہ نیست و باوجود این ہرچہ از غیب
 میرسد صرف مایحتاج یا رانست بخلاف آنجا کہ خرج حضرت صاحب قبلہ از خانہ
 امرایان بود و خرچہ جلی و شادی و غمی و ہمہ اخراجات لازم بود و اینجا صرف خوراک ہر روز
 حضرت مولانا و پارچہ ضروری مثل جبہ و کلاہ کہ در خانہ می پوشند و جامہ سفید کم قیمت یا
 دوپٹہ دوریہ و کمر بند بہین قیمت برائے رفیق مجالس نگاہ میدارند و سوائے این ہرچہ
 فتوح بیاید خواہ پارچہ باشد خواہ نقد باشد خواہ تحائف باشد ہمہ را فروختہ بہ بقال میدند
 کہ خرج ہر روزہ نان باران باشد و مالیت حضرت سوائے یک دو جامہ سفید و بہین قدر
 دوپٹہ رنگین یا سفید و بہین قدر جبہ و دستار چیزے دیگر نیست مگر کتاب ہا را کہ حضرت صاحب
 بسیار دوست میدارند اگر قرض ہم بدست آید خرید میفرمایند و بفضل الہی اکنون کتابخانہ
 بسیار در سرکار است و پوشاک بہین قدر کہ بیان کردہ شد و بالباس بر تکلف حضرت
 مولانا چندان رغبت ندارند پیش ازین در سرد و سالہ استعمال میکردند از مدت موقوف
 است مگر فخر و جھیت و اگر کہ جھیت یا رنگین می پوشند و یا کیس ابریشمی یا سلاری
 کہ از طرف لاہور و ملتان می آید نخوشی می پوشند و لباس تکلف حضرت بہین است

در مکان سکونت حضرت مولانا نیز بکرایه مقرر است هر چند صاحب مکان خواست که نه کرایه
تشریف دارند قبول نمیفرمایند که حضرت صاحب قبله ارشاد میکردند که فقیر را مکانی باشد
که دو دروازه داشته باشد مثلاً وقتی شخصی آمد و براس ملاقات او دل این نمیخواهد پس از
در دیگر بیرون باید رفت و اگر دو در نباشد مشکل است در ذکر نسبت همشیرهای
حضرت روزی دولت مشاهده میسر شد فرمودند که هرگاه مذکور نسبت همشیرهای ما
پیش حضرت صاحب آمد فرمودند که نسبت با بل دول باید کرد همین مناسب است چرا بمفلس
باید داد که همیشه در کوفت بگذرد مذکور شکل حضرت صاحب قبله و پوشاک ایشان آمد فرمودند
که روز جمعه براس نماز یا اگر جائی تشریف میفرمودند جامه و دستار می پوشیدند گویا شکل
ایشان مانا بشکل منصب داران میشد و در خانه کلاه و برکلاه دستارچه می بستند و حضرت
مولانا برکلاه و دوپٹہ در موسم زمستان می بستند و دستارچه گاہی می بستند و پوشاک
زنتانی حضرت مولانا انگر که پنجه دار و فرغول و کلاه پنجه دار است و یک سلاری که از
طرف پنجاب و ملتان و پاک پٹن می آمد اکثر می بستند و لباس سرمائی
حضرت مولانا در مجالس پا جامه و انگر که یک گیس ابریشمی می باشد و موزه مقرر می پوشید
و در پائے حضرت با اینهمه شوق شدن پاشته گاہی در پشت پالاق می باشد و خارش
خشک اکثر می در پائے مبارک چنان می شود که بیتاب میشوند و از دست قلم تراش
یا سنگ پا آنرا می خارند و گاہی خود بنفس نفیس پائے خود را بر سنگ زیند که در حوصلی
است بزور میخارند و باران خادم همیشه بوقت خواب قسمی که چپی میکنند پائے
آنحضرت را هسته است و میخارند و این سنت بسلسله مشایخ نظامیه است که در پائے
یک آزار لاحق می باشد چنانچه حضرت صاحب قبله هم بود و حضرت شیخ کلیم السدوقی
السمره نیز بوده و حضرت شیخ یحیی مدنی شیخ کبیر خود صاف لنگ بودند و از زبان مبارک
حضرت بسیم رسیده که چارپای خورد که راس ایشان ساخته بودند که بر چارپای
نشاندند در میان حرم مدینه منوره می آوردند و همچنین مشایخ کبار حضرت نصیر الدین

روشن چراغ دہلی ہم ضربے در حالت خورده بودند ازان بازنگ بودند چنانچه در کتب
 ملفوظ مسطور است و حضرت مولانا ہم میفرمودند کہ شعر حضرت امیر صاحب قوال میخواند
 بیت ہر قوم رست را ہے دینے و قبلہ گاہے من قبلہ رست کردم بہمت بکھلا ہے
 و حضرت مخدوم راحات شدہ در پائے شریف ضربے بکمال سید و نیز از زبان حضرت
 مولانا مسطور شدہ کہ حضرت سلطان المشائخ را روزے سماع در گرفتہ بود و ضربے
 در پائے آنحضرت رسیدن بعد فرمودند کہ یک قدم من باختیار درین شماع افتادہ بود
 عوض این بلاے نازل شدہ بود کہ اورا بر پائے خود گرفتیم کہ این آسمان متحمل این نمیشد
 لہذا بر خود گرفتیم در ذکر محمد صادق خان مرحوم شہید دولت مشاہدہ میسر شد
 مذکورے از محمد صادق خان برآمد مرحوم شہید میرفت کہ ایشان مورچال بروریا بحکم
 خداوند خود کردہ اند و فوجے براول جنگ بسر کردگی ایشان شدہ است حضرت متغیر
 شدند و فرمودند کہ ایشان ہمیشہ وضع خود مقرر کردہ اند کہ در نمود در تمام عالم باشد
 و آن نمود را نمیدانند کہ یک روز بموت میرساند و ازین لفظ موت کہ در حق ایشان جاری
 شد طبیعت فقیر سخت مضطرب شد و مایوس ماند بعد دو ہفتہ خبر شہادت ایشان رسید
 در ذکر سبق خوانی طفلان دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ امر و چیز دست مرا
 اجابت شدہ است مزاج ماندگی میکند من بعد کور این شعر در میان آمد بیت
 مے خواہم از خدا و نئے خواہم از خدا دیدن حبیب را و ندیدن رقیب را و یاران
 درین اشکال میکردند تقریرے درست کر سنی نشین حضرت مولانا فرمودند
 کہ بخیاں چنین میرسد کہ میخواستیم از خدا دیدن حبیب و ندیدن رقیب این ہر دورا
 متعلق مے خواہم و نئے خواہم سوائے این چیزے دیگر مردم کہ نشسته بودند بسیار
 محظوظ شدند و بر تقریر مولانا آفرین گفتند من بعد و طفل برائے سبق رسالہ فقہ آمدند
 مے خوانند فرمودند کہ تا وقت سبق من در راند میگذارم برائے اینکه بہبب کثرت
 شرم میکنند و در طبیعت ایشان خلل میشود ازینجا قیاس باید کردہ در ذکر حدیث شریف

دولت مشاہدہ میسر شد مذکور این آمد کہ از حدیث شریف چنین دریافتہ میشود کہ بر آ
 مکان ضرور اگر کسی برود بالاسے و شمش یک پارچہ مقرر باشد از اینجا مذکور این آمد کہ ظرف
 براسے مکان ضرور علمدہ میکنند و براسے وضو علمدہ این ہم روایت یانے حضرت مولانا
 فرمودند کہ در حدیث شریف معلوم میشود کہ ظرف استنجائے اجابت رسالت صلوات اللہ
 علیہ وسلم جدا بود و ظرف وضو جدا و ذکر نشست وقت خوردن طعام دولت
 مشاہدہ میسر شد حضرت مولانا طعام نوش جان میفرمودند فقیر عرض کرد کہ براسے طعام
 نشست آنسر در علیہ الصلوٰۃ والسلام چہ قسم دریافتہ شدہ است فرمودند کہ من درین
 وقت بطورے کہ نشستم ہمہین نشست جناب حضرت صلوٰۃ اللہ علیہ است و آن وقت
 مولانا یک زانو نشستم بوندن بعد این ذکر آمد کہ مزاج شریف حضرت جناب رسالت
 صلوات اللہ علیہ بسیار لطیف بود چنانچہ تقید مسواک بسیار در حدیث معلوم میشود
 کہ ہر گاہ شخص از خواب بیدار شود یا ہر وقت وضو بکند می باید کہ مسواک استعمال کند
 و لطافت بسیار داشتند چنانچہ استعمال خوشبو بسیار تقید میفرمودند و ذکر
 میر محمد افضل و سوال کردن ایشان در باب عقائد نماز دولت مشاہدہ
 میسر شد میر محمد افضل سوال کردند کہ اگر در اقامت نیت نماز بطور سفر کرد و در قرابت یاد آمد
 نیت بار دیگر بکند یا نماز بخواند فرمودند نیت تعلق بدل دارد و اینکه نیت دو گانہ کرد بسبب بود
 نماز چہار گانہ بخواند و نیت تبدیل کردن ضرور نیست من بعد آن فرمودند کہ امروز ما در جلے
 براسے خوردن دعوت رفتہ بودیم مبلغ آن شخص خرچ شد و نان ما خوردیم و مقام مثنوی را
 شاہ ظہور اللہ کہ از مدت اشکال داشتند صاف کردند و حقے حضرت مولانا بشاہ صاحب
 فرمودہ بودند کہ فواد خانہ مولوی محمد مکرم ما خواہیم رفت اگر مثنوی ہمراہ بیاید چند ابیات
 کہ اشکال آنہا شما اکثرے نقل میکنید آنجا خلوت میسر خواہد شد اگر دماغ و فکر تکرار
 خواہم کرد چنانچہ شاہ صاحب ہمین قسم بعمل آوردند درین اثنا میر محمد افضل چیزے
 در گوش عرض کردند کہ حضرت مولانا جواب فرمودند ایشان عرض کردند کہ در خاطر من ہمین بود

فرمودند کہ ما ہم از اتباع شما هستیم چه مضائقہ دارد از اینجا نسبت اخلاق مولانا را سہ باید
 برد اگرچہ ہمارا چہ مقدور دریافتن است لیکن بقدر فہمیدگی خطیہ برداشتہ مے شوند۔
 مذکور و دیگر دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ مدین ایام من کہ نشستن با جمیع یاران
 بمشغولی موقوف کردہ ام یاران کلمہ ہستند لیکن وجہ این بود کہ ہر یک یار را در اندک
 نشستن شورش میشد و در شورش یاران مانے تحمل شاخیز ہا مے گویند و اکثر اشخاص اینجا
 چنین بودند کہ برایشان گوارا نئے شد اگرچہ بعضے از ان قوم داخل یاران ہم بودند ما ہم برایشان
 گوارا نبود پس رعایت وقت صوفی را لازم است و کنایت ازین مرد قوم افغانہا بود
 کہ تسلط داشتند و بسیار آمد و رفت میکردند و جامعہا از ایشان داخل طریق در حضور میشدند
 من بعد ذکر ملاقات با مرایان در خلوت بفقیر آمد فرمودند کہ ما فرج ایشان را خوب مے شناسیم
 و درین مدت کہ ما دنیا داری کردیم اخرا بسیار با ملاقات کردند چہ از قسم نیک و بد و خا باہیا
 این مردم و فریب اینہا در صورت اظہار اعتقاد ہمہ بر ما خوب معلوم است و ہر چند اینہا با ما سکو
 میکنند و بطوار انواع پیش آیند ما خوب مے شناسیم و ان جملہ نام یک شخص در میان بود
 درین اثنا فقیر مشکے داشت عرض کرد کہ تدبیر آن حضرت مولانا چہ ارشاد فرمودند کہ ماکشف
 نداریم بلو عقل بخدمت شما میگوئیم عرض کردم کہ نیک و بد با اعتقاد ما وابستہ آنجناب است
 حضرت مولانا گو خود را بہر قسم بدانند لیکن مالکیت امور جزوی و کلی با حضرت است من بعد
 تکرار ہمین الفاظ ما مذاخرش انجہ در حق من بہتر بود ارشاد کردند و با ہمین فرمودند کہ نزدیک
 عقل جنین صلاح میشود عرض کردم کہ ہمین بہتر است شخصے مدین اثنا یک طبق مالید
 آورد فرمودند کہ این را بر وبہ نظامی بدہ نظام الدین حسین عرف نظامی سپہر اوسط فقیر
 است و جناب حضرت مولانا از روز تولد این عنایت خاصہ در حق این دارند بلکہ بشارتہا مے
 نیک ہم از زبان مبارک فرمودند اکنون بقضائے سن کہ ۹۰ سال است الصبی صبی وان
 کان نبیا بسیار آنجناب شوخی این خوش مے آید و فقیر را نیز بچہت اینکہ حضرت مولانا
 سیدارند و دلدارای این بدل میکوشند و حضرت مولانا میفرمایند کہ محبت ما با این طفل بچہت

توفیق بلکہ بالخصوصیت شفقۃ واریم و بر دیگر لپہاں تو بجهت تو الطاف مے کم و در ذکر
 عبارت موقوف حضرت صاحب قبلہ دولت مشاہدہ میسر شد مذکور جناب حضرت صاحب
 قبلہ آمد فرمودند کہ حضرت مارا پیش ازین کہ از حضرت شیخ دست بیعت بدہند و مشغولی شہود
 کنند بطرف کیمیا و سیمیا و اعمال طی ارض و غیرہ چیز نا ذوق بودند کہ برآمد کہ در ان شمال
 (کہ موقوف حضرت صاحب قبلہ است) نوشتہ است کہ در عالم مشغولی حضرت در صحرا میگذرانید
 چنانچہ شبہ در صحرا بودند شخصی آمد و شوق قبرے کرد و مردہ را از ان قبر بیرون آورد و چہرے خواند
 و خود بیفتاد و مردہ روان شد حضرت صاحب قبلہ از جاے خود برخاستند و دست اورا
 گرفتند و استفسار احوال کردند عرض کرد کہ من عل انتقال روح دارم ہر گاہ جسم من
 کہنہ میشود جسم دیگر اختیار میکنم حضرت صاحب اورا گذاشتند اور عرض کرد کہ رغبت اگر
 باین عل باشد میگذرانم و عرض میکنم فرمودند فقیہ احتیاج ندارد حضرت صاحب مولانا
 فرمودند درست است لیکن حضرت صاحب قبلہ را ہم این عل معلوم بود و درین اشارہ ملاحظہ شد
 بعض رسانید کہ ملاقات حضرت صاحب قبلہ با حضرت شیخ بود و سوائے ایشان در خدمت
 کدام بزرگ دیگر ہم حضرت صاحب قبلہ مشغول بودند یا نہ حضرت مولانا فرمودند کہ مشغول
 فقط در خدمت حضرت شیخ شدند و پیش ازین چیز نا کہ اول مذکور شد معلوم داشتند من بعد
 حافظ محمد ارشد عرض کردند کہ رشہ حضرت شیخ بسبب شہرت کمالات حضرت صاحب قبلہ
 میسر شد و الا درین شہر یادے در خدمت ایشان باین بزرگے نہ بود چنانچہ مرزا خیر اللہ
 نام مردے درین شہر بود و در علم رضاے نظرے نہ داشت اکثرے گفت کہ در خدمت
 حضرت شیخ کلیم اللہ صاحب بارادہ استفادہ میروم لیکن بر اثرے ظاہرے نشود
 حضرت مولانا فرمودند کہ حضرت شیخ صاحب صاف برائے حضرت صاحب قبلہ نوشتہ
 بودند کہ فلانے از روزے کہ شمارا حق تعالی قبولیت وادہ من بخاطر جمع آرام مے کم
 و غذا مالے طیف مے خورم و ہر کر منظور تربیت خواہم کرد و پیش شما خواہم فرستاد
 و من بعد ازین ہم فرمودند کہ حضرت شیخ قدس سرہ در یک رقعہ برائے حضرت صاحب

این ہم نوشتہ بودند کہ مدئی حالت فیض دہشتم و بریاران من بود یک مرید شما
 از دکن آمد و نعرہ کرد کہ فی الفور قبض من رفع شد و قبض یاران من رفع شد حقیقتاً
 شمار سلامت دارد و این در ذکر حضرت صاحب قبلہ پیش ازین فرمودند کہ بسبب ت
 ہجوم مردم تنگ میشدند حضرت شیخ نوشتند ایشان فرمودند کہ حالا بر شما وقت تنگ
 خواب شد و ہر مکانے را کہ شمارا سے خلوت مقرر خواہید کرد ہمہ یاران ہر یک خود را
 مخصوص پناہشتہ دران مکان خواہد آمد و خلوت نخواہد ماند پس شمارا لازم است کہ تختائی
 بکنید تا وقتے بدست آید و روزے این ہم ارشاد کردند کہ حضرت شیخ بعد تولد من رقعہ
 کہ براے حضرت صاحب قبلہ نوشتہ بودند چنانچہ تاحال آن رقعہ پیش ماہست
 براے من بسیار بشارات و الفاظ زیادہ تر از رتبہ من نوشتہ اند و بہ تصدیق لفظ
 ایشان حق تعالی بر من رحم کردہ است و ذکر برادر خورد میان غلام معین الدین
 دولت مشاہدہ میسر شد مذکور دکن و برادران خورد میفرمودند ارشاد کردند کہ برادران
 کلمان من بسیار دل سادہ بودند و مرا بلفظ ملا یاد کردند باین جہت کہ ایشان اکثری
 بتماشاشا مشغول میشدند و باین ذوق دہشتند من اکثر کم حاضر میشدم مرا ملا میگفتند
 بیکرت خطاب ایشان حق تعالی مرا نسبت بکتاب و شہرت بلفظ مولوی داؤد مذکور
 برادر خورد میان غلام معین الدین آمد فقیر عرض کرد کہ ایشان بیعت در خدمت حضرت
 کردہ اند فرمودند کہ آری ایشان و میان غلام کلیم اللہ کہ اکنون بقید حیات اند نیز
 بمن بیعت کردہ اند ہمیشہ صاحبہ نیز وعدہ بیعت بمن دادہ اند و تاحال امیدوار
 این ام اند و حضرت مولانا ہمشیرہ صاحبہ خود را بلفظ آبا یاد می کنند و کمال
 محبت حضرت مولانا بذات ایشان است و از ان طرف نیز الفقیست و وعدہ رفتن
 براے زیارت عتاب عالیات و غیرہ با ایشان حضرت مولانا را در میان است
 چنانچہ اکثرے آن وعدہ را یاد می فرمایند و براے زیارت حضرت خواجہ بزرگ
 نیز مکرر بلکہ ہر سال ارشاد میفرمایند و قصد ہم بدل میکنند لیکن حق سبحانہ تعالی

نظر بد لهاے غوا بیکسان نموده از قوت به فعل نمے آرد در ذکر صرف خاص
حضرت مولانا دولت مشاہدہ میسر شد آہستہ بفقیر فرمودہ کہ امر در پنجاہ روپیہ
مرا از یک جاے بدست آدہ بود بدست و پنج روپیہ بہقال دادیم بدست روپیہ بسقا
دادیم و پنج روپیہ نام فرزندار دیگر گرفتند کہ باو دادیم من بعد فرمودند کہ درین ایام
ہرچہ بدست آمد اکثر بقرض داران دادیم دیدیم کہ بسیار شدہ است و یکجا صورت
او مشکل است من بعد بمیر بدیع الدین سلمہ العبد خطاب فرمودند کہ دلیل حرمت سماع
از حضرت امام عظم کہ نقل مے کنند نیست کہ آنحضرت در مجلس دارو بودند و بعد
از نشست سماع دران مجلس درو بودند و حضرت شمسہ ماندند من بعد مردم از نجات
استفسار کردند فرمودند کہ ابتلیت فصاحت یعنی بتلاش دم من و صبر کروم حضرت
مولانا فرمود کہ اگر اینجا با تو پرسند کہ ہر حرام صبر چہ طور توان کرد فرمودند کہ آہنہا جواب میگویند
کہ امام دران ایام مجتہد نبودند دیگر میگویند کہ مجتہد اگر بودند قوت منع نہداشتند پس
اینہی جوابہا نقلی است و بظن حکم حرام بالیقین کردن چہ طور چیزے است من بعد
آن شخصے از خانہ بادشاہ قدرے گل و شیرینی آورد و خواست کہ انعامے فرمایند
تو چہے درین باب نفرمودند آخرش آرنہ تکرار کرد و دوا و دوا و نہخت کردند و نقل
کردند کہ پیش حضرت شیخ قدس العبدہ شخصے طعام آورد انعام خواست ایشان طعام
واپس فرستادند و گفتند کہ اگر ہر من منت این میگذاری کہ خداوند تو پر اسے من طعام
فرستاد پس من نیگیرم ہر چند ہنکار گفت نگرفتہ آخرش خبر بخداوند رسید خداوند بہت
حضرت شیخ فرمودند کہ چہا این قسم آدم جاہل فراج را پیش ما فرستادہ و در ذکر میان
عبد اللہ و س الدین دولت مشاہدہ میسر شد چیزے مذکور میان عبد اللہ
آمد فرمودند کہ عبد اللہ اگر چیزے میگویم مرا احتیاط آن میگوشت و شمس الدین را
نیز سخن شنواست و س را انچہ میگویم یاد مے دارد و اگر از دست این تمام
و کمال ان سرانجام نمے یابد در اہتمام آن کوتاہی نماید و سعی از طرف خود میکند این

میفرماید این از قصبه لونی اند و خاندان درویشانند و ازند و قرابت قریبه با مشیخ قصبه
 دوا سنده دارند چنانچه در خدمت شاه کمال صاحب مرحوم که در قصبه دوا سنده شیخ بودند ایشان
 را قرابت قریبه بود و کسب و شغل نیز حصول کرده بودند مدتی برین گذرانیدند بحسب
 اتفاقات آمد و رفت در خدمت حضرت مولانا بهر سانسند و در آستانه حضرت خواجه
 بزرگ رحمة الله علیه مدتی بسر بردند و بموجب اشاره خواجه خواجگان در خدمت حضرت
 مولانا توسل بهر سانسند و به نسبت باطن فیضیاب شدند و اجازت بیعت نیز حاصل
 شد و تفضلات حضرت مولانا مدتی ایشان بسیار شد و صحبت ایشان راجع تعالی اثر
 داده مردم نواحی خصوصاً در قصبه منجهور و غیره اکثر از وضع و شریف دست بیعت با ایشان
 دادند و رؤساء و حکام آنجا نیز از خادمان ایشان شدند اکنون بعلاقه خاطر داشت یاران
 خود بموجب ایام حضرت مولانا باکن طرف هم سکونت میکنند و در حضور نیز میباشند و در
 آستانه حضرت خواجه خواجگان نیز حجره برای ایشان متعلق است و یاران ایشان همه
 دنیا دارند لیکن همه کرم طبیعت و صاحب شورش از برکت صحبت ایشان شده اند و
 معاش بسیار نیست بسر میبرند بقدر ضرورت پارچه می پوشند و باقی آنچه فتوحات میشود
 در خدمت حضرت مولانا می آرند و باقر با می خود هم میدهند و غریب طبیعت و کثاوه
 پیشانی اند در ذکر درس حدیث شریف دولت مشاهده میسر شد حضرت
 مولانا بدین حدیث شریف اشتغال داشتند درین اثنا مذکور این مسئله آمد که زینا
 باهم سحقی میکنند در شرع شریف جواز این امر چه باشد حضرت مولانا فرمودند که حداین
 در کتاب و فایده شده است یا بر عرض کرد که جدو اطم هم همین حرق است
 حضرت مولانا فرمودند که اعتراض شیعه است در کتب ایشان دیده ام و نام مجتهدین فرقه
 نیز فرمودند که اول نوشته است در عهد خلافت حضرت صدیق کبر رضی الله تعالی عنه این
 واقعه شده است و حال آنکه در کتاب حرق جائز نیامده است و این تمییه در جواب لغته
 که در عهد جناب لایت کرم الله وجهه نیز شخصی را حرق کرده اند بعد این حضرت مولانا فرمودند

کہ عالم تصدیق ہرگز ملاحظہ مراتب مردم نے کہند چنانچہ درین مقدمہ شخص اول
 بلا تواتر ایک امیر نسبت بطرف حضرت صدیق اکبر نمود و دوسرے در مقابلہ نام حضرت
 امیرالمومنین گرفت و در تہذیب و ترغیب کتاب عمدہ فن حدیث است تفصیل این
 قصہ نوشتہ کہ در عہد حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ شخصے با یک طفل نکاح کردہ بود
 چون این قصہ در بروئے حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ آید حیران شدند کہ این واقعہ در وقت
 حضرت امیرالمومنین واقع شد و در اجماع چنین قرار یافت کہ این مرتکب راجح باید کہ چنانچہ
 حرق کردہ من بعد خلافت حضرت جناب ولایت نیز سیم واقع آمد شخصے بامر و نکاح
 کردہ حضرت امیرالمومنین فرمودہ کہ انچہ در خلافت خلیفہ اول بعمل آمدہ مطابق آن این را
 بسزا سزا چنانچہ سائید پس حرق کردہ و خلافت بنا بر نکاح بامر و بعمل آمدہ من بعد
 مذکور حدیث شریف آمد کہ حضرت علیہ السلام بہ تقریبے سنگ برنگ زدند نقش واقع شد
 ازینجا حضرت مولانا فرمودند کہ نقش برنگ اگر باشد در معجزہ جائز شد منظور حضرت مولانا
 این بود نقش قدمہای جناب رسالت صلوٰۃ اللہ علیہ ائمہ و آلہ و صحبہ است اگر ملایان حجت
 در صحت این برانند این را دلیل باین حدیث باید کرد و در ذکر حضرت صاحب قبلہ
 رحمۃ اللہ علیہ و ملت مشاہدہ میسر شد فقیر سوال کرد کہ بیعت حضرت در جناب حضرت
 صاحب قبلہ رحمۃ اللہ علیہ در کدام سن اتفاق شدہ فرمودند کہ در صغر سن بعد از حضرت
 بنیجی صاحبہ گفتند کہ فلا نے را بسیار مرا طلبیدند و بیعت کردند لیکن در وقت حضرت مارا
 یک حالت جنبی بود من بعد فقیر سوال کرد کہ این نسبتے کہ با حضرت صاحب قبلہ حضرت
 مولانا را بود و ہست ازین کدام شخصے از یاران حضرت صاحب ہم واقف بود فرمودند
 کہ خیر یک بنیجی صاحبہ اینقدر میدانستند کہ حضرت صاحب ایشان را بسیار دوست
 میداشتند من بعد فرمودند کہ فلا نے مرا خود درین کہ مردم خوب میدانند آنجا خود
 ہر کسے واقف نیست مگر بان اوضاع مرا کہ دران عالم روزگار و سپاہ گری دیدہ اند

که این سپاهی خوب است و قلعه بات بسیار فتح کرده اند با اینکه در کسب سپاهگری
و شمشیر ازین قبیل چیزهای نادرند مگر یک دو کس ازینجا که خواجہ احمد خان قوی جنگی
ترک تازخان فرمودند که ایشان در انوقت با مایار بودند و سرزمینی از قسم طوائف عشق
داشتند چنانچه من رفته بر اے خاطر ایشان مدخان جنگی شریک بودم و عشق ایضا
را از جاے برداشته چند قدم پیاده همراه ایشان بودم و در صحبت یاران که با هم
نشستم مرا صحبت این هر دو عاشق و معشوق خوش آمد و در وقت آنکه اینها هر گاه
نشدند و با هم نشستند و در ذکر و نایه و غمزه و اشارہ و تازیانه می شد
گفتی بر منیستم روزی معلوم نیست که بخاطر ایشان چه گذشت که از ما بر اے صحبت
بجدا شدند هر چند گفتیم که داشتند آن سلوک یاران موقوف کردند و بیاورد شروع ملاقات
مزه که بر میداشتم اودقت قوی جنگی سپه ترکت از خان که در عهد پادشاهان غفران پناه
از اب آصف جاہ بودند و اکنون نیز در احمد نگر بامرت و ایالت بسمره میزند و انقضای این
بکمال بندگی و یک جہتی در جناب حضرت مولانا سے آیند و حضرت مولانا ایشان را
بخصوصیتها یاد می کنند و در ذکر حافظ محمد ارشد دولت مشاہدہ میسر شد
بطرف حافظ محمد ارشد مخاطب شدند و ارشاد کردند که شب با تقریر و مصراع مولوی
کرده ایم و ملا جامی نیز تقریر کرده اند و ملا جامی چه قدر صاف تقریر و تنقیح کرده است سبحان
دین اثنا میان ارشد بفرض رسانید که ملا جامی ہم شرح شنوی گفته اند فرمودند که خیر
مگر شرح بعضی ایات مشککہ کرده اند لیکن چه قدر واضح تر نوشته اند که مقدور میگے
نیست و در ذکر شخصی معتقد وقت شب دولت مشاہدہ میسر شد فقیر آریست
عرض کرد که فلان شخص از مدتی دامن دولت حضرت گرفته است و خواہشمند آمد و بابت
و توسل او در جناب اقدس نیز مشہور آفاق است یک نظر توجه بطرف کار او باید افکند
فرمودند که ما هرگز درین بند نیستیم که فلانے توسل یاست اگر کار او شد بہتر و الابد نام
خواہم شد استغفر اللہ کہ در کار خانہ خدا سے ملاطفت نکنم حق سبحانہ تعالیٰ ہرچہ خواہست

باشد بکنند و در نوکر ارشاد حضرت مولانا دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ این
 وقت بسیار گرمی و در فراج است و از آن کشیدند و پیر این از بدن جدا کردند چند طفل
 خادم حاضر بودند و این ہیچچان بمعنی طفل و بظاہر جوان نیز حاضر بود کہ صحبت سحش بود
 باز نالشی کردند و فرمودند کہ از جاے اگر نارنگی بدست آید باید خورد و تقید فرمودند کہ از بازار
 زود بیارند و درین اثنا آدم بیرون رفت حافظ محمد ماہ پنج عدد سنگترہ کہ بہترین قسم
 نارنگی است آورد گفتند مرحبا آوردند فرمود کہ سبحان اللہ ما براے اشتیاض خاطر ما ہیچو
 خداے کہ با ما این سلوک دارد چہ قسم آزادگی کنم و این لفظ بطورے فرمودند کہ در بدن
 من جنبشے پیدا شد و رنگ حضرت مولانا متغیر شد و این حکایت معنی یاد دارد کہ تفصیل
 نمے توان کرد خلاصہ این است کہ تابع مرضی و شاگرد رضائیم برائے مریدے یا طالبے در
 جناب باری خلاف مرضی چہ اعرض و معروض نمایم من اللہ انچہ مے آید این حافظ محمد بن
 مروی است از قصبہ جات پنجاب بصیغہ دوکان داری بسرے برو و پیش از ملاقات
 حضرت مولانا مذہب شیعہ داشت بلطفت تمام اکنون بفضل الہی تابع سنت است و در
 خدمت حضرت مولانا بیعت کرد و محبت بہم رسانید و قاعدہ دارد کہ دست خالی در حضور
 ہرگز نمے آید اکثرے از قسم میوہ و گاہے شیرینی مقرر برائے نذرے آرد و ہر گاہ کہ حضرت
 مولانا براے زیارت آستانہ حضرت محبوب الہی یا حضرت خواجہ صاحب تشریف میفرستند
 ایشان بروقت معمول خود کہ نماز صبح باشد ہمہ سندر وزے کہ برائے ملاقات
 معین کردند در آن وقت تفاوت نکردند و اکثرے نماز صبح در حضور آمدہ مے خوانند
 و در رمضان شریف کہ حضرت مولانا قرآن شریف در تہجد سواے ختم تراویح استماع
 میفرمایند و از حدیث شریف و وصورت تراویح معلوم مے شود گاہ گاہے این حفظ
 محمد پناہ باین دولت مشرف شدہ کہ قرآن شریف در تہجد خواندہ و حضرت مولانا استماع
 کردند ہمیشہ این دولت نصیب میربدیع الدین است سلمہ اللہ تعالیٰ و یک مرتبہ
 در اوائل احوال فقیر ماہم ارشاد شدہ بود چنانچہ وہ سیارہ اول در حضور مولانا

بدستور بہ تہجد در مسجد در گاہ حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ خواندہ بود و روزی
برائے زیارت حضرت خواجہ صاحب تشریف سے فرمودند و در راہ حافظ جیو آمدہ
قریب بہ پہل شدہ و یکبارہ انار ولایتی گذر آیندہ فرمودند کہ در تنہائی پیش ما
خواہی آمد چنانچہ آمد و کار خود کرد و بعد از چند روز فرمودند کہ ہر یک پرچہ انار شعلے خوب
از ما برد اگر مدتی کسے تنہا میگردمانے دادیم لیکن قسمت داشت ما اور خوش
باین وعدہ کردیم کہ گفتم من بعد فرمودند کہ ما اور ہیچ مقدمہ دخلے نیست چیزے کہ خدا
میخواہد مے کند بندہ را ہیچ مقدمہ نیست اکثر اوقات برائے اشخاص نیت میکنم کہ چیز
بایشان بدہم میسر نمے آید و اگر میسر نمے آید اتفاق چنان میشود کہ دادن صلاح وقت نمیشود
جائے دیگر ضروری ازان خرج میشود مذکورے در باب خیر و شر دولت
مشاہدہ میسر شد او اہل فقیر بود و در ان ایام شغل ہم میکردم و پارہ ازان باب بمن کشوف
ہم میشد و سبب شستہ بودند فرمودند کہ مے باید کہ شخص ہر چہ برین مے آید از خیر و شر از طرف
حق بدانہ عرض کردم کہ این خود عقیدہ جمیع مومنین است کہ ہر چہ مے آید از حق است فرمود
کہ بہت خود ہمین عقیدہ لیکن این را در ہر وقت ملاحظہ کند و در ہر وقت این را نگہ دارد
مشکل است در ذکر حضرت خواجہ قطب الدین رحمۃ اللہ علیہ دولت
مشاہدہ میسر شد ذکرے از حضرت خواجہ صاحب خواجہ قطب الدین برآمد فرمودند کہ چنان
حضرت عجیب غریب نواز ہستند درین اثنا مذکور حضرت شاہ نظام نارنولی قدس اللہ
تعالی سرور برآمد فرمودند کہ حضرت ہندگی شاہ نظام نارنولی عجب با استقلال مردے بود
انہ چنانچہ دوازہ سال در رستخانہ حضرت خواجہ قطب الاقطاب رحمۃ اللہ علیہ سکونت
کردند و ہیچ کشودے درین مدت بایشان حاصل نیامد و ہرگز شاک نشدند روزے در
عرس حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ آمدند و جلوس در گاہ مشاہدہ کردند بسیار خوش
شدند و گفتند کہ شکر است کہ در رستخانہ پیران ما این قدر جلوس است و اینقدر مردم
مے آیند ہمین کہ این خطرہ در دل آوردند روح مقدس حضرت خواجہ قطب الدین قدس اللہ سرہ

آمده حاضر شدند و ایشانرا آنچه بهر شب بخوابیدند با فعل فرمودند و مقصود حاصل شد
 مصرعه شایان چه عجب گریه نوازند گدارا کار بعنائیت است باقی بهانه از اینجا معلوم شد
 که محبت بر همه اذکار و اشغال او می ترست و جناب بزرگان که نائب رسول الله آمده
 صلی الله علیه و سلم ذات ایشان رحمت للعالمین است همین که وقت رسید طرفه العین
 بعد عامیرساند مصرعه با گرمیان کار بادشوار نیست و خدمت حاضر باشی در میان
 استنجات با اعتقاد فقیر نیکو دلتی است که در بیان نمی آید خصوصاً استخوانه
 عالیہ حضرت خواجه قطب الاقطاب که نمونه مدینه منوره است استوار و محض را آنجا از راه
 غرب نوازی دولت های دهند مذکور دیگر دولت مشاهدہ میسر شد و رستگاه
 حضرت سلطان المشایخ زیر درخت نیم که رو بروی دالان مجلس خانه است حضرت
 مولانا الیتماده بودند فرمودند که در آمدن اینجا مارا اگر دیگر حاصل نیست اینقدر خود
 هست که در نامه اعمال چند ساعت که اینجا خواهند گذشت خواهند نوشت که فلان وقت
 در فلان مکان گذرانید همین را غنیمت بشمارم بطورے فرمودند که در سامعان
 رقت پیدا شد و در ذکر شیخ عبدالغفریز چشتی دولت مشاهدہ میسر شد و ذکر حضرت
 شیخ عبدالغفریز چشتی قدس سره برآمد توصیف حضرت شیخ درین کتاب حاجت ندارد
 بزرگی و کمالات ایشان اظہر من الشمس است و فاضل ترین مشایخ طریق چشتیہ اند
 در محله کوشک انور که مکان سکونت شیخ بود اکنون مزار شریف همانجا است هر کس
 ذکر فضائل ایشان بیان می نمود حضرت فرمودند که ما هم یک کشف از مزار ایشان
 ملاحظہ کرده ایم چنانچه روزے پیش ما مطلق خرج بنود براسے زیارت آستانہ ایشان
 رفیقیم چون نفیض کردیم و دفلوس باسہ پیش کدام طفل حاضر بودند گذرانیدیم من بعد
 از آنجا روانہ شدیم در خانه آمدیم شخصی چهل یا پنجاه روپیہ آورده گذرانید و نسیم کہ از کوچه
 جناب بابرکات ایشان است من بعد ذکر این آمد کہ شخصی کفش در پاسب پوشیده آمد و چون
 و رنگ کفش سبز بود فرمودند کہ برنگ دیگر پوشیدن خوب است بلکه رنگ سبز منع آمده است

من بعد مذکور این آنگه که شخصی که اول بیعت بردست کسے میکند و بعد آن پیش من میآید
 گو که محبتے بہم سازد لیکن ما را تا ہم نے تکلفی کہ بایار خود بہم میرسد بآن مرد مشکل است
 و در غصہ کردن علی الخصوص بسیار تامل سے باید و بریاء خود بے تحاشا غصہ میکنم
 و مرد دل ترس بد بردن او نے آید بخلاف اینجا کہ در خاطر میرسد کہ مباد این عزیز نا خوش
 شود در و کر حضرت مولوی روم دولت مشاہدہ میسر شد مذکور حضرت مولوی روم
 بود فرمودند کہ مولانا روم عجب شخصے گذشتہ است و برمانیز تو جہے از ایشان است
 ہر گاہ من ارادہ بر آمدن نمودم گا ہے غم درست میشد و گا ہے چیز ناچند در خاطر
 اندیشہ سے آید آخرش این شعر مولوی روم مر استقلال داد **۵** بند بگسل باش
 از اداسے پسہ چند باشتی بند سیم و بند زرہ ہمین شعر مرا راہ بر شد مذکور دیگر دو
 مشاہدہ میسر شد مذکور اسما و اعمال در میان بود فرمودند کہ یک مرتبہ مرا شخصے چون
 براسے خواندن فرمود شبانہ میخواندم یک مرتبہ صورتے نمودار شد کہ پالش رو برو سے
 من بود سرش با آسمان رسیدہ من ہم در آن ایام دیوانگی بسیار داشتم سر خود را بقوت
 تمام بزنوا آدم کہ خون از بینی من روان شد و آن صورت غائب گشت خللے در
 بصارت ما زین جہت ہم ہست و یک خللے دیگر براسے ضعف نظر انیست کہ در یک جنگ
 قلعہ ما مورچال ساختہ بودیم و با چند کس پیش از مورچال رفتہ در جاسے زیر قلعہ
 پناہ گرفتیم کہ بندوق نمیرسید و مردم کہ در اینجا بودند کمک نمے توانستند کرد و چند
 درخت زقوم در اینجا بود و یک چغرا آب کہ درونیز شاخ زقوم بود سہ شبانہ رفتہ ہمین
 حالت ماندیم بسبب شدت برق اندازی مردم ما ہمارا رسیدند و ہمون آب خوردیم بعضے
 از ان جاعہ تلف ہم شدند و در چشم ضعیفے در بصارت معلوم شد چنانچہ حال ہم قدرے
 ہست من بعد آن مکان بدست آمد و حق سبحانہ تعالیٰ فتح داد و براسے بصارت روز
 دیگر مطابق این فرمودند کہ بتصدیق رسالت صلوات اللہ علیہ بصارت قائم ماند و قدرے
 کہ بہت ہمین برکت است و پیش ازین انچہ شد شد لیکن از روزے کہ سر برداشتن

اختیار کروم بفضل الہی بیا رفع است مدعا از پنجا متابعت آنسر در علیہ السلام یعنی
 بجهت متابعت سنت نبوی علیہ التحیۃ والسلام روشنی چشم برقرار ماند من بعد مذکور این
 آمد کہ در عالم مشغولی صور نمودار میشوند پس چه قسم توانست کرد کہ آیا این صور جمالی اند یا افسر
 است فرمودند کہ شخص حضرت یحیی مدنی رضی اللہ عنہ را در عالم مشغولی دید و ہمین شبیہ در
 خاطر او شاید باشد کہ آنحضرت شیخ فرمودند کہ تو لاجول بخوان اگر من یحیی مدنی ام خیر والا
 اگر خیرے دیگرے است دفع خواہد شد در ذکر معاش و فقر و فاقہ دولت مشاہدہ
 میسر شد مذکور معاش و فقر و فاقہ در میان آمد فرمودند کہ من خود درین شہر از روزے کہ
 آمدہ ام فاقہ کم کردہ باشم مگر یک روز و شب بے نان گذشتہ بود صبح آن شخصے آشنا آمد
 و چند روپیہ آورد و گفت کہ این نذر حضرت عباس علی است برائے شما آوردم ہما داد
 و آن کلفت بسبب حضرت امام رفع شد در ذکر حافظ محمد اسعد رحمۃ اللہ علیہ دولت
 مشاہدہ میسر شد مذکور محمد اسعد رحمۃ اللہ علیہ در میان آمد از کمالات ایشان بیان فرمودند
 کہ در اعمال قوت تمام داشتند و اگر حاجتمندے مے آمد و عرض احوال میکرد کہ فلان
 من وابستہ فلان مقدمہ است اگر از توجہ شما عقدہ کشائی میشود این قدر مبلغ بشما خواہم
 گذرانید مقرر میکردند و کار او را کردہ میدادند احیاناً در موعود تفاوتے کرد آدم را پیش او
 میفرستادند و میگفتند کہ برو از فلان اینقدر بیا را حیاناً اگر اہمال کند دست و پایے او با
 گردن بشکن ہمین بر زبان تو معلق داشتہ ام ہر گاہ تو از زبان بر آوردی کارش تمام است
 و فی تحقیق چنین بود کہ بر زبان واسطہ معلق بود ہمین کہ از زبان بر آورد قسمی کہ گفتہ
 بودند فی الفور بعمل آمد و بما نصیحت کردند کہ ہر گاہ برائے حاجت کسے عمل میکنم اول
 برائے کشتن او تیاری میسازم ہمین کہ تفاوت شد دیر نیاید کروم و دم دنیا دارانند
 تا وقتیکہ سختی پیش نیاید اعتبار میکنند و اگر شخصے این حرف در میان آورد کہ اگر اعتبار
 نباشد مبلغ امانت پیش ساہوکار بگذرانند ہر گاہ حاجت من بر آید شما بگیزید میفرمودند
 کہ احتیاج بامانت و غیر نیست اگر مقدور مبلغ گرفتن از تو نخواہد بود و کار ترا چہ ہم سر انجام

خواهم رسانید حضرت مولانا فرمودند که یک مرتبه شخصی عهده قریب حویلی با حویلی داشت
و بوجوالت کاوش میکرد و بفضل الهی از قوت جمیست و شخصیت خانه جنگلی او دفع میکرد
چون سه مرتبه این اتفاق شد حافظ حیدر گفتند که چرا این قدر تر و دو میکنید من در خانه شما
می یاشتم و این قدر سعی شما را بر سر خانه جنگلی و غیره دارید مرا بگوئید تا شما میگویم در یک ساعت
این را بکنم رسانید من با کار هم که اندک من این آید حضرت مولانا فرمودند که یک مرتبه با شخصی که
شیخ وقت بود و حافظ بنیر اتفاق افتاد است شد او شان مقابل شیخ خود ایشان را ملائم
خیال کرده مبارزه را کردند ایشان گفتند که حالا شما خبردار با شد من و فکر شما می شوم
چنانچه یک هفته برین واقع شد که اسپان او شان مردند و دختران مردند و کنیزکان
و غلامان مردند ایشان گفتند که حالا من خبردار شدیم و شما نیز اگر قسمی داشته باشید بنمایید
آخرش ایشان بجان عاجز شدند و در پیش کردند بگفته مردم تفصیلات معاف فرمودند و
این قسم تجربات از ذات ایشان بسیار میشد فقیر عرض کرد که حافظ حیدر از کجا این اعمال
سند کرده بودند فرمودند که ایشان از من حدیث شریف در میان حرم میگفتند و هر شخصی
که در انجا می آمد ایشان می گفتند که اگر چیزی پیش خود دارید بر اے این صاحب خان
بما بدهید اکثر مردم بایشان اجازت عمل دادند چنانچه شخصی از طرف مغرب زمین در انجا
آمده بود و دید که شخصی روبرو حرم گریه میکند این از احوال او پرسید گفت که من در
بلای ناگفتنی مبتلا ام که دختر شریف بدست نیست و من مرد بے بضاعت و ناله دست
و او هر سال غلامان رومی میخرد و با آنها مشغول میباشد و من طاقت این ندارم که متعذر
او شوم در ویش گفت که گاهی با تو هم صحبت میشود گاهی اگر طبیعت او میخوابد بعد از
اتفاق میشود گفت من با تو چیز میگویم این قسم میکن من بعد بغیر تو میچکس برو قمار
نخواهد شد چنانچه عملی با و او بعد یک دو سال که در ویش باز آمد آن شخص را بسیار مغرور
و مکر یافت و سفساد احوال کرد گفت که بیکرت شما بسیار مخلوط میباشد و خرید غلامان
موقوف کرد و سوسه من قدرت کس بر نماند ناچار شده بطرف من رجوع آورد حالا

محتاج من است این عمل نیز به حافظ جیو معلوم بود چنانچه میگفتند که کبیر که است بسیار
 همراه و ابریم بقوت همین عمل در شش ماه یکبار میگذارد و اطباء و محققان است و اکثر
 اعمال حضرت مولانا از حافظ جیو سند دارند و صحت حدیث اکثر ائمه نیز حضرت مولانا از حافظ
 جیو شاگرد شیخ محمد طاهر خلف الرشید شیخ ابراهیم کردی بودند و جامع فن حدیث و معیت
 اهل بیت نبوی بسیار در خاطر ایشان جای داشت چنانچه نقل وفات ایشان حضرت
 مولانا فرمودند که حافظ جیو براس مانوشته اند که من شب واقعه دیده ام که حضرت امام حسین
 رضی الله تعالی عنه مرا میفرمایند که شما همراه ما باشید پس ما شهید خواهیم شد بشما هم مبارک باشد
 و ما هم مبارک است چنانچه بعد از چند روز همراه نواب ناصر جنگ شهادت از نابکار نصاری
 یافتند و حافظ جیو چند سال در اورنگ آباو در نانه حضرت مولانا سکونت داشتند و در
 حدیث میگفتند از حضرت مولانا در معقولات چیزهای حافظ جیو تکرار هم میکردند و جناب
 مولانا را ایشان محبتی هم هست و ایشان را نیز بود مذکور دیگر دولت مشاهده
 میسر شد و برابر حضرت مولانا میر فتم سولال کردم که فلان عمل مرا عنایت فرمایند ارشاد
 کردند که اعمال خود من پیش ازین هم یکسے کم میگفتم لیکن احوال شخصی را ندانم گرفتند
 که فلانے گویا استاد من شد که بایشان عمل گفتم و نه تحاشا هر جا که خواستند کرد و اینها
 من هیچکس نمیگویم بعد این فرمودند که عمل شخصی را باید گفت که اگر کسی بسیار قصد بیع و
 بلکه بی حرمت کند تا هم از عمل در مقابلت نیاید و بر خدا بگذارد و روزی صبح پیش از نماز
 حضرت مولانا ایستاده بودند فرمودند که پیش ما عملی براس در بسیار خوب است
 در و بهر پنج که باشد هر کس مانده اگر زندگی آن شخص باقی نباشد اختیار حق است لیکن
 در و همان ساعت میر دو گو که از مرض ببرد لیکن در و همان ساعت دفع شود من بعد
 بفقیر خطاب کردند که در دل شما این خواب بود که اگر چنین عمل نزد ایشان موجود است چرا
 نالشی در و پاس خود میکنند در این ایام نفس الامر در پاس مبارک بسیار در و بود پس
 از اینجا باید دریافت که با وجود مرض شخصی تابع رضا باشد و بطون عمل و غیره رجوع غیر از حق

نے آؤ گویا این کلمہ تربیت بود در ذکر حضرت شیخ محمد قدس اللہ تعالیٰ سرہ
 دولت مشاہدہ میسر شد مذکور حضرت شیخ محمد قدس اللہ تعالیٰ سرہ برآمد توصیف ایشان
 بسیار فرمودند حکایات کمالات این بزرگوار مدتی بزبان حق ترجمان بود آخرش این
 حکایت در میان آمد کہ حضرت شیخ محمد صاحب قدس اللہ اسرارہ براسے زیارت مزار
 حضرت مخدوم نصیر الدین محمود چراغ دہلوی تشریف آوردہ بودند بمجور رسیدن ایشان
 درون روضہ منورہ قبر شریف حضرت روشن چراغ شفق شدہ والیشان درون درآمدند
 و مدت چند گھڑی درون قبر بودند من بعد برآمدند چنانچہ تاحال نشان شفق در مزار حضرت
 موجود است تمام عالم ہر کسے کہ زیارت مے غلات مشرف شدہ باشد ملاحظہ کردہ باشد
 از اینجا مذکور بزرگی حضرت روشن چراغ مخدوم در میان آمد فرمودند کہ حالاً مردم در عرصہ
 اندک در فنا مے الشیخ دم میزنند و چہ دعویٰ ہا کہ مے کنند و حال آنکہ حقیقت اینست کہ در
 آخر عمر میگویند کہ از بدن مبارک حضرت روشن چراغ بو مے حضرت سلطان المشائخ مے آمد
 پس بر رتبہ ہر دو شیخ نظر باید کرد تا ہم بعد از مدت بست سال یا سی سال بو مے شیخ در
 ایشان جا کردہ ہو مطابق این روز مے فرمودند کہ مردم برین غل کہ حضرت خواجہ
 قطب الدین رحمۃ اللہ علیہ در وقت آخر سماع فرمودند اکثر مے شورش میکنند من بسیار
 ناخوش میشوم براسے اینکه در ولہا مے اینہا مے آید کہ حضرت خواجہ برین غل سماع
 کردند ما ہم بکنیم و این تقلید باین وضع مے بسیار بعید از ادب مے نماید از اینجا مذکور در ادب
 داشتن پیران فرمودند کہ من یک مرتبہ اول کہ از دکن آمدہ بودم درون روضہ شریف
 براسے زیارت رفتہ ام والا خیر مرا چہ مقدمہ است کہ درون روضہ در آیم چنانچہ معمول حضرت
 مولانا است کہ درون روضہ حضرت محبوب الہی قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم تشریف نمیفرمایند
 و از بیرون ہیئت مدی زیارت میکنند مدتی وقت عصر رو برو مے مزار شریف زیر دیوار
 پائین تابوت اکثر مے نشینند و این ناچیز نیز از روز بیعت درون روضہ شریف
 نزفۃ از بیرون قدمبوس مے نماید مگر یک روز بموجب گفتہ اخوی میر محمد افضل روز بیعت

گفتند که درونِ روضہ حضرت امیرِ کیفیتِ خاص ہوا کہ پیشہ فقیر نیز حرات کرد و
 این کلمہ ہم اکثر بے زبان رفتہ کہ مرد ہم کہ روز چہار شنبہ کہ اینجا سے آئند مقرر فائدہ
 سے بخشد چنانچہ چند روز است کہ بیرونِ روضہ شریف کہ در آستانہ شہ لہجہ است و ہمہ یاران
 روزِ عرس در اینجا سے نشینند حضرت مولانا شمس الدین دہلوی مشہور از عزمِ ہل بوجہ کہ
 اہلِ حرفت شاہجہان آباد علیا ستم زاریت کردہ میرفت یاران بروضع او خندہ کردند
 حضرت مولانا فرمودند کہ ما زین شخص بسیار ہنسی و مشکویم کہ از مدت بسیار روز چہار شنبہ
 اینجا برائے زیارت سے آید و اکثر ہنگامہا کہ در شہر سے شہر تا ہم معمول خود را نافع نمیکند
 چنانچہ مطابق این نقل روز سے حضرت مولانا در گاہ شریف حضرت محبوب الہی تشریف
 داشتند و ہر گاہ کہ مزاج خوش میشود و بار سے لئے تکلف حاضر میشود نکتہ از نکات و سر
 از اسرار میفرمایند چنانچہ فرمودند کہ براشہد تو خندہ برندا شہد بلال چہ معنی دارد مدعاؤین
 ہمین است کہ صدق بلال زیادہ تر است و شہادت را صدق سے باید پس از صدق
 ہر گاہ بگوید کہ لفظ درست نباشد بہتر آنست کہ لفظ بسیار بار استگی باشد و صدق کم باشد
 مذکور سے دیگر دولت مشاہدہ میسر شد حضرت مولانا بر تخت نشستہ بودند بعد مغرب
 معمول چنین است کہ ہر گاہ ہر اسے نماز فریضہ تشریف سے آند تا کہ فرض در سجدہ بخوانند
 اینجا در مکان سکونت در صحن خانہ تختہ مفروش است خادمان بر تخت مصلی نماز صبح
 میگذاردند و ہمہ کس بیرون میروند بعد از دو گھڑی یاران درون سے آئند گا ہے در
 اینوقت بند میکنند و گا ہے نمیکند و صبح نیز ہمین معمول است لیکن صبح تاجہا گھڑی
 روز درون حجرہ تشریف میداند و کتاب وظیفہ آنجا حاضر میباشد بعد از الفراغ فقیر
 درون رفت مرزا محمد حسین سلمہ اللہ تعالیٰ بر تخت نزدیک حضرت بودند تا دیر سے
 با ایشان چیز سے میفرمودند بعد فراغت یک پارچہ ملبوس با ایشان عنایت کردند و
 ایشان رخصت شدند ہر اسے سفر بطرف مشرق برداشتند و قتیکہ مرزا رخصت کردند
 حضرت مولانا نیز برخاستند و فقیر گفتند کہ من بہر از امور چیز ہر اسے بسیار گفتم اگر ایشان

سفر نیکو دندن خود و مدت ده سال بایشان این قدر چیز مانید اوم و این مزار محمد بن
از یاران قدیمی حضرت اندو بسیار مخصوص و محرم در عوام گذشتہ سالها شب و روز
در خدمت صرف میکردند و ذکر جہر حضرت ایشان را برابر خود نشانیدہ تعلیم فرمودہ اند و حالا
ہم اگر ذکر جہر کسی را حضرت میفرمایند اکثرے را میفرمایند کہ از مزار جیو صحیح بکنید
و اینہم میفرمایند کہ طرح ذکر ما علیہ است و از یاران کم کسی را این طرح مے آید مگر مزار
را قدرے درست مے آید و نسبت دنیا داری کہ از زبان مبارک مسموع شدہ کہ در مزار
تمام تراست بدتہا اخراجات ظاہری نیز حوالہ ایشان بود و خدمت حدیث شریف در جنت
مولانا کردہ اند و از فضیلت نیز بہرہ ور اند و از قسم دوائے مجرب کہ بران حضرت معلوم
اند بعضے اعمال مجربہ نیز از مزار تخطی نیستند و دیگرے محرم نیست و اجازت بیعت از
مدتے ایشان را شدہ است و بعضے یاران ولایت را کہ در خدمت حضرت مولانا بیعت
کردہ اند بر اسے تربیت ایشان بمیز را رشاد میشود و تمام خانہ ایشان زن و مرد و غلام
حضرت منسلک از ستمہ چہا کس کہ از قدیمان و ندیمان حضرت اند سر و فقر اینہا مزار اند و
با خوبیہاے ذاتی و صفاتی آراستہ دخلے و طلب ہم دارند و دیگر صنائع از دست ایشان
بخوبی سرانجام میشوند و در عالم آشنائے درست و میرا شنا اند ہر گاہ آشنائند تا و تمیز
بر لفظ خود قایم میانند و اگر گاہے محبے آشنائے مصدع میشود تا جان حاضرند ہرگز
در یغ نیست و اوقات و وضع و عمل ایشان مطابق و تابع حدیث نبوی است صلے اللہ علیہ
و آلہ وسلم و کشادہ پیشانی و صاحب اخلاق و مے تکلف بشر آشنائے و در ع و در شہوہ
ایشان نیست بعضے مغلان و در خدمت ایشان دست بیعت دادہ اند و بر شاگردان و یاران
خود بسیار شفیق میباشند و با برادران دینی نیز محبت دارند و ہر سنگونی و راستی پسند اگر یک
مرتہا از شخصے خلاف واقع بطور آید تمام عمر از متغیر میباشند و اگر قدرے راستی از کسی
معلوم کنند ہمیشہ حاضر و غائب مباح و ادا باشد ہر گاہ ہمیشہ ایشان قصد بیعت بجناب
حضرت مولانا کردند حضرت بمیز را اجازت فرمودند کہ شما بروست خود بیعت کنید ہمیشہ ایشان

عجب مامے بود که بهتر از مروان دین باید گفت و رفقه عورات هیچکس را این خصوصیت از حضرت مولانا نیست و نه از من طفولیت تو همه حضرت مولانا بود و شغل بسیار میکرد و نسبت شغلی را بجای رسانیده بود و حضرت مولانا بکمال درجه خوش بود و کشف عالم متعال میسر بود من بعد اگر چه بسبب غلامی و اولاد این قدر فائده بود لیکن روشنی نور هر جا که یکم تیره پرتوانداخت برآی ابدالها و کافی است درین نزدیکی بازار سے مبتلا شده جان بحق تسلیم کردند و روز واقعه ایشان عجب ماجرا گذشت که مرزا غلام حسین نام یار سے نیز از یاران قیچی حضرت کا سبب و شغل مدتی در حضور بوده بسبب تفرقه زنان در اکبر آباد سکونت گرفته بودند از ارے ایشان رالاحق شد بمر دم گفتند که مراد شاه جهان آباد پیش حضرت صاحب رسانند اگر زنده شوم بهتر و اگر مردم زبے سعادت که در وقت اخیر جمال جانا را بچشم سر مشاهد کنم و محبوب بر سرم در نیوقت سایه اندازد وزیر سایه او پرواز نمایم و از دست خود مراد فون کنند و بر قبر من فاتحه خوانند من بعد هر گاه از آن راه بگذرند بر من گذاری کنند و هر آن مرا جان تازه از آن جلوه دیدن آید و عمر هزار ساله قربان همچو مردن کنم غرض ایشان بمنزل مقصود رسیدند و زنده در خدمت مولانا آمدند و همین مقصود که داشتند بفرع عرض رسانیدند حضرت مولانا اندازد که مریم ایشان را در کنار گرفتند و مکانے معین کردند که برآی سکونت ایشان علیحدہ باشد و برآی معالجہ طیبہ و مقرر فرمودند و اکثر اوقات خود از مکان نشریف میفرزید و خاطر داشتے فرمودند آخرش علامات روحی در مرض نمودار شدن گرفتند و در آن واقعہ ہمیشہ مرزا اتفاق افتاد و حضرت مولانا در خانہ ایشان بتقریب شصت نشریف فرمودند و یاران نیز حاضر بودند و تیار میکنین میکردند که شخصی آمدہ بعرض رسانید که بر مرزا غلام حسین حالت قلق است بمجھو استماع این کلمہ حضرت مولانا برخاستہ فقیر نیز ہمراہ بود کہ در مکانے سکونت بیمار نشریف فرمودند ایشان با حالت نزع بود یک مرتبہ با حضرت مولانا دوچار شدند و نظر ایشان بر جمال حضرت افتاد و بحسرت تمام بطرف آنحضرت دیدند از ملاحظہ این وقت در حضار حالت غریب دست او

وطاقت حرف و حکایت در شخص منفور نبود لیکن بطرز بی سببید که هزاران مکاران از آن
 دیدن اداسه شده اند حضرت مولانا را نیز مقتضای الفت که جمیع یاران است طاقت
 نشستن فریاده دیدن نماند بگشتند و بیرون آمدند و بفقیر مخاطب شده فرمودند که من آنچه
 که از طرف ایشان غبار سے دہشتم ہمہ عام نمودم درین نزدیکی در میان ایشان حضرت
 مولانا یک حجابے آمدہ بود در رفع و دفع آن اشارت کردند من بعد ہمراہ جنازہ ہمیشہ مرزا
 بدرگاہ حضرت محبوب الہی تشریف بردند در انجام مکان برائے مرزا غلام حسین تلاش کردند
 کہ خوب باشد و نزدیک آستانہ حضرت باشد توجہ نفس پاک مکانے اندرون احاطہ از
 یارے بود تواضع کرد و باز و شہر تشریف آوردند و درین آستانہ از غلام حسین جان ببالک جانہا
 سپردند تیاری ایشان شد و برائے نماز حضرت مولانا خود برخاستند و بروش خود چند قدم
 نفس ایشان را بردند و ہر گاہ از نماز فارغ شدند ضابطہ است کہ در تہ موتی اذن عام
 میگویند اینجا خود غیر از ذات مولانا بیکس از ایشان حاضر نبودنے تحقیقت کہ وارث ما
 غراب دے وارثان و والی مانے سر و پایان و کس مایکسان محض حضرت مولانا و دنیا
 و آخرت است ہر چہ از طرف نظر کردند کہ کسے اذن عام بگوید آخرش معلوم کردند کہ وارث
 ظاہری این ہم غیر از من کسے نیست نے تحاشا آب ارشم بیرون ریختہ و اذن عام
 فرمودند و احوالت کہ الملاحظہ این امور بود و عجب شورشے و طرفہ حسرتے حاصل شد و این
 بغیر نیز از خدا خواستہ کہ بچہ مرگے کہ زندگی بہ تمنائے قربانی او میر و نصیب دوستان شود
 و در جنازہ و دفن و نزع حاضر شوند پس ملک الموت را چہ یار کہ بسختی پیش آید فرشتگان
 عذاب را چہ دخل کہ پرسش بجا نمایند حساب او اینجا و ثواب او اینجا و مشاہدہ او و روت
 او کہ موعودہ است اینجا ہمہ میسر میشود و و خدغہ در خاطر نے ماند الحمد للہ علی ذلک
 و این قسم دولت را از خدا امید داری است کہ تصدیق حضرت خواجگان چشت نصیب
 این بچہ ان شود و در نو کہ حضرت نصیر الدین روشن چراغ دولت مشاہدہ
 میسر شد برائے زیدت حضرت نصیر الدین روشن چراغ رحمۃ اللہ علیہ تشریف بردہ بودند

از انجابر اے زیارت حضرت صدر الدین طیب و لها و صلاح الدین و غیرہ
 بزرگان کہ در ان نزدیکی اندک شریف فرمودند فقیر ہم در ان ایام مشغول بقدر حوصلہ
 خود مے ماند و دیدہ بود کہ حضرت سلطان المشائخ رحمۃ اللہ علیہ در مکہ کائنۃ تشریف لایند و از بندہ و روبرو
 ایشان مذکور حضرت مہالما مے شود و حضرت محبوب الہی رحمۃ اللہ علیہ میفرمایند کہ ما ہم نام
 ایشانرا بر اے بہمن رئیس العارفین گذارستہ ایم و رخصت حضرت دلائل انقل کردیم فرمود
 کہ این حسن ظن شماست و قاعدۃ حضرت سلمۃ اللہ تعالیٰ الی یوم القیمۃ نیست کہ ہرگز
 ہمچو حرفے کہ در و فضیلت حضرت بر آید استماع نمیفرمایند و اگر در ملا گویند ناخوش میشوند
 بعد اتمام این عرض فرمودند کہ بعضی اشخاص را وطنیت مناسبت از کشف میباشند
 چنانچہ بعضی اشخاص بر حضرت غوث الاعظم رحمۃ اللہ علیہ اعتراض کردہ اند کہ کشف
 و ابتداءے حال بصوفیہ میشود و از حضرت غوث پاک تا آن حیات کشف جاری بود
 این چہ جہت وارد جواب سید ہم کہ کشفے کہ درین ایام از حضرت مظهر بود قطع نظر
 از کسب پس طینت شخص خود برینے گردوندہ اینکہ مرتبہ حضرت بہ تکمیل رسیدہ بود
 استغفر اللہ ربی من ہذہ القول والعقیدۃ مذکور دیگر دولت مشاہدہ میسر
 شد نہا بود نہ چیزے مذکور مشغولی آمد فرمودند کہ من ہم بسیار بخت پیش ازین مشغول
 مے کردیم و حالا خود شغلے مے کنم بہمن فقط دیدہ باقی است من بعد مذکور این آمد کہ
 اشغال بطریق جدا اند یا ہمین اشغال اند کہ در ہر طریق راجع اند فرمودند کہ در دل من
 مے آید کہ اشغال طریق چشتیہ را جدا کردہ در کتابے بنویسم بعدہ خیال مے آید کہ این را
 کسے از پیران ماجدان کردہ اند پس مراجعہ لازم است درین مذکور سید عظیم آمد فرمودند
 کہ شغلے کہ میر عظیم الدین مے کند اگر این را بسیار خواهند کرد و ہم پیش ازین بسیار
 رجوع خواهند آورد و من بعد مذکور این آمد کہ روزے ما داخل شاہ جہان آباد شدیم
 در مسجد جامع و پارہ از خرج باقی بود نان و پنیر طلبیدیم و خوردیم من بعد انچہ باقی
 ماند قدرے از دو گرفتہ شیرینی بر اے صاحبزادہ برویم لیکن حق تعالیٰ درین مدت

بار پرورش کرد و الا خرج رفت رسیدن شاه جهان آبا و با تمام رسیده بود و در ذکر
 بنیسه حضرت شیخ کلیم الله قدس سره دولت مشاهده میسر شد فقیر را میان
 محمد غوث صاحبزاده که بنیسه حضرت شیخ کلیم الله صاحب قدس سره العزیز و در خدمت
 حضرت به بیت و اجازت مشرف اند فرموده اند که محب بنی نام حضرت مولانا است
 این نام حضرت خواجه بالیشان فرموده اند و ارشاد کرده اند که تو محب بنی هستی فقیر را این
 خیال بود که از حضرت مولانا این را تحقیق رساند چنانچه آن روز تنها در مذکورات بعض
 رسانید که این محب بنی چه اسم مبارک است شنیده ام که حضرت خواجه بزرگ قدس
 الله تعالی سره العزیز بجز حضرت فرموده اند که از حضرت خواجه قطب الاقطاب همین
 قدر لفظ و ذکر آمد مذکور و دیگر وقت عصر دولت مشاهده میسر آمده مذکور ماندگی
 مزاج در میان بود فرمودند که قدری مزاج من ماندگی دارد و مزاج مرا همین که
 ماندگی شد صورت اشخاص هرگز خوش نمی آید لهذا این وقت دروازه را بسته
 کرده بودم درین اثنا قریب مغرب شد فرمودند که حافظ خیر الله را حاضر آورید
 حافظ جیو حاضر شدند فرمودند چراغ در مسجد پیش از مغرب روشن می کرده
 باشند شما بعد شام روشن می کنید نماز ماکروه می شود اگر از پیش نماز روشن
 بکنید نماز درست بخوانم درین اثنا محمد یوسف که از یاران حضرت مولانا است باز
 در میضه مبتلا شدند و مبدوم و ساعت بساعت خبری طلبیدند فرمودند که اینها
 سراقان اند و بیچارگان اند خاطر داشت و خبر گیری ایشان لازم است در ذکر
 حاجی نصیر الله خان دولت مشاهده دریافت در دروازه که بالا می
 زبینه است حضرت مولانا ایستاده بودند حاجی نصیر الله خان که از یاران نقشبندی
 حضرت و غل پاکیزه طینت و طبیعت و صلاح و متقی اند حاضر بودند بالیشان فرمودند
 که مروم هندی قول حضرت خواجه نقشبند رحمته الله علیه ذکر می کنند برای حرمت سماع
 که فرموده اند انکار می کنیم نه این کار می کنیم و حالانکه این قول در مقامی که مذکور بود

آنجا وارد شده است نه در حق سماع مطلق و ما خود معه فرامیر از دلیل قول نقشبند
 رحمة الله علیه می شنوم والا در خواجگان ما کسے معه فرامیر نشنیده است چنانچه
 نقل این سند در کتاب رشحات موجود است در ذکر حدیث شریف دولت
 مشاهده میسر شد و سبق حقائق مشغول بودند من بعد ذکر این آمد که در حدیث شریف
 واقع شده است که ملک نزول میکند با آسمان دنیا با هر کسے که استغفار کرده باشند
 الی آخر الحدیث پس درین صورت گویا حق تعالی بالاے آسمان مقیم است که از آنجا ملک
 بموجب حکم نزول میکند درین صورت مکان بحق تعالی لازم می آید حضرت مولانا
 فرمودند که این اعتراض شیعه هم هست و ابن تیمیہ ہمین مذہب دارد که حق تعالی بالاے
 آسمان است و در حدیث دیگر هم آمده است که یک عورت را پیش جناب رسالت صلوات
 الله علیه آوردند حضرت فرمودند که تو مسلمانے گفت آری قسم می خورم بخداے که بالات
 و اشاره بطرف آسمان کرد حضرت ازوے در گشتند این هم دلالت میکند بطرف بودن
 حق بالاے آسمان لیکن شما جواب این را بیاد دارید که در اکثر مسائل بکار خواهد آمد -
 جواب اینست که هر مرتبه مقتضی برائے شان است مثلاً بادشاه که حاکم تمام مملکت
 خود است و از هر جا خواهد حکم خود را در تمام مملکت روان کند لیکن قاعده چنین است
 که برائے عدالت کرسی و دیوان عدل لازم می افتد پس اگر حکم و احکام که متعلق بطرف
 زمین دارد از آسمان نزول کند تا ملک از آنجا بیاید مضائقه ندارد که شان حکم مقتضی مکان
 است پس حق اگر من حیث الاحکام تعلق بمکان گیرد منعی نیست مراتب اول بسیار است
 این شان اگر مقتضی این مکان باشد هیچ تنافی نیست من بعد مذکور اسم عظم آفرمودند
 که اسم عظم عبارت از آنست که تمام اسماء و جوع بطرف او بگیرند مظهر جامعیت باشد
 مخاطبین را که سامعین شده بودند فرمودند که بعضی میگویند که فلانے اسم عظم میداند
 و چنان عمل می نماید چنین میکنند این اینجا غرض نیست و بعضی اسم عظم یا حتی یا
 قیوم را گفتند یا الله را بعضی گویند بعضی یا هو میگویند و من زکوة این اسماء

داده ام و خوانده ام و درین محنت بسیار کشیده ام لهذا این یارانے که یک پاس
 شب مانده بیدار شده مرا محنت خود اظهار میکنند بخاطر منے آرام که محنتها کشیده ام
 چنانچه یک ماه رمضان همین قسم گذشت که روزه میداشتم و تمام شب نخفته
 و بقیه حافظ زکوة نقش جلیل الوسط میدادم لیکن حضرت سلطان المشائخ رحمہ اللہ
 علیہ نوشتند کہ اسم اعظم ترک دنیا است همین کہ در قلب این ترک آمد هر چه خواسته
 باشد بخواند همه اثر بخشد و اگر از دل تارک نیست هیچ اسم اثر نمے بخشد این مثل نمک است
 در طعام کہ اگر هزار صلح و رقلیہ بیندازد اگر نمک نباشد لذت نمیدهد و اگر نمک فقط
 باشد تا هم لذت نمے شود و من بعد کتابے را یاد کردم فرمودند کہ اطفال ما کتا بهاءے
 عربی را مثل شرح ملا و شرح عقائد و غیره بسیار بخرست و جزوان و غیره درست
 کرده نگاه میداد و این کتا بهاءے حقائق که ما را بسیار عزیز است در کتا بهاءه و بالا
 مے اندازند زیرا کہ غرض ایشان بآن هر کتاب که مستلک است درست میدارند من بعد
 ذکر رفتن اجمیہ آمد فرمودند کہ اگر همراه معدنی برویم بیک حساب ادیت است و بیک
 حساب آرام عرض کردم کہ اراده وقفه چند روز است فرمودند کہ در همین عرس شریف
 حضرت خواجه میروم من بعد اگر اتفاق باشد این طرف برآدم و اگر اتفاق شد مشیت میروم
 البته کہ مردم اورنگ آباد را بسیار اشتیاق خواهد بود و من امر و خطها مے بسیار برآے
 اہل دکن مینویسم و بہمیشیرہ صاحبہ مے نویسم کہ حال من آلاء آمدن موافق وعده
 بطرف شما هستم و از ان روز مے کہ اینجا تشریف آورده اند میفرمایند کہ ملا با ہمیشیرہ
 صاحبہ وعده است کہ بحرین شریفین زاد الدبر کا تھا یکجا خواهیم رفت حالا بایشان
 مینویسم کہ شما ہم انچه بدختران خود دانست حصہ علمہ کرده بدھید و گرایہ کہ ہمراہ بروں
 جدا بکنید این قسم سبکبار باشید کہ اگر برسم زیادہ بربیک شب انتظار شما نکند ہمین بفرمایید
 برسم صبح آن روانہ حرم شوم باز کرت آخر مذکور این تمیہ آمد فرمودند کہ درین ایام این
 غزہ قریب بحرین اجتهاد شروع کرده است نسخہ دلائل الخیرات را ہر جا کہ مے آید میسوزد

و چندین کس به راه جمع اند و اکثری اعزّه را بقتل رسانیده است از اتباع این تمیمه
است و مذنب جنبل دارودرین اثنامیان محمد و اصل عرض کردند که عبد الوهید
واقف اند حضرت مولانا فرمودند بے عبد الواحد عرض کردند که غلام از حوال او واقف است
که تمام سکنه اهل حرم و عوبان باو در خانه های خود با در شش نام میدهند اما دست به چاکس
باو نمی رسد بر اے اینکه قریب بهست هزار کس به راه دارودرین اثنا شخصه عرض کردند که
دلائل الخیرات را چر اے سوزد فرمودند که در و دے که در حدیث شریف آمده است بهست بهست
بخواند بطرف چیز اے دیگر رجوع نکنند و بنزد مذنب خفی تعصب میکنند بطرف حدیث
بسیار رجوع دارد مردم بسیار رفیق شده اند و علم هم دارد از عهده او کس نمیتواند
آمدن بعد استفسار احوال بیمار اے که در خانه فقیر است فرمودند و یک انار شیرین بر آ
او مرحمت کردند و این میان محمد و اصل درویش اند و در او اهل بصیغه سپاهگری شغال
داشتند من بعد فوق طلب شد در خدمت درویشان رجوع آوردند و بخدمت حاجی
یاسین صاحب غفر الله تعالی که محدث و درویش بر دروازه مسجد شاهجهان تشریف
داشتند بیعت کردند حاجی صاحب مرحوم نیز در جناب حضرت مولانا اخلاص کلام داشتند
ازین جهت میان محمد و اصل در خدمت میسر میدند که شعله محبت حضرت مولانا در دل
ایشان مشتعل شد و در جناب حضرت حاجی صاحب سکونت در خدمت حضرت مولانا
اختیار کردند و پیش ازین هم مشغول بودند اجازت شغل از جناب حضرت مولانا شد و مشغولی
بسیار غالب داشتند شاید که در شب در فزافه بیکار از ایشان نزود و در عالم غنا
و فقر و فاقه بسیار مستقل و غنی مزاج و با اشاره حضرت سید و کن و زیارت مرقد منور حضرت
صاحب قبله نموده اند و زیارت حرمین شریفین شرف شدند اکنون در جناب اقدس
بدوق و شوق میگذرانند و صاحب وجد و سماع و حالتها در قتها اند این ظاهری حال
ایشان است سلمه الله تعالی در ذکر حضرت شیخ کلیم اند صاحب دولت مشاهد
میسر شد مذکور حضرت شیخ برآمد فرمودند که حضرت شیخ کلیم الله صاحب قدس الله تعالی سره

چھینٹ نے پوشیدہ و میفرمودند کہ روزی کہ مرا حضرت شیخ تبحر مدنی رحمۃ اللہ علیہ
 خرقہ پوشانیدند و لباس سے کہ دربر بود آنرا کشیدند لباس چھینٹ بود لہذا چیرے را کہ
 شیخ من از بدن من برآوردہ باشند باز ہر گاہ رو برو سے من سے آید مرا الفت میگوید
 و اینجا مذکور شیخ در میان ماند فرمودند کہ مدتی حضرت شیخ درین شہر شاہجہان آباد
 بدر ماہیہ سترہ روپیہ معاش چندین اہل و عیال بسر بردہ اند من بھی حق تعالیٰ در فتوحات
 برایشان کشادہ گردانید کہ بعد فوت قریب لکھ روپیہ و املاک بسیار برائے ورثہ گذشتند
 در ذکر مداوای اطباء دولت مشاہدہ میسر شد از احوال بیماری کہ در خانہ فقیرست
 استفسار فرمودند عرض کردم کہ نسخہ تا حال طبیب تبدیل نکرده فرمودند کہ شما حالایہ طبیب گویند
 کہ ہمیشہ ہمیں نسخہ استدعای خواہید کرد ہموں ساعت تبدیل خواہد کرد برائے اینکہ ما بار بار
 آزمودہ ایم کہ در مزاج اطباء صدقے باشد ہمیں کہ شخص ثانی چیزے استدعا کرد و برخلاف
 او راہ میروند و مداخلہ دیگر را مطلق پسند نمیکنند من بعد فرمودند کہ شخصے بود در دکن گاہ
 گاہ نسخہ دوائے ازمانے آموخت بعد از چندے دیدم کہ در خانہ صوبہ دار دکن بسیار
 بصیغہ طبابت پیش آمدہ و سرآمد اطباء است و در سن ہم صغیر بود چون برائے ملاقات
 ما آمد ریش ہم سفید بود پرسیدم کہ سفیدی درین سن از چہ جہت بیشتر شد گفت
 کہ ادویہ استعمال کردہ ام کہ سفیدی بہم رسیدہ است بچہ این کہ نواب آصف جاہ مرد
 جوان را اغوازنے کند اگر چہ صاحب کمال باشد لہذا برائے اعتبار خود صورت خود از
 استعمال ادویہ سفید ساختن تا اعتبار پذیر شوم چنانچہ شدم درین اثنا ذکر خواجہ احمد خان
 قوی جنگ پسر ترکشا خان کہ از یاران قدیم حضرت مولانا اند فرمودند کہ درین اثنا خط
 ایشان آمدہ کہ جو لیہا سے ماکہ در شاہ جہان آباد اند اگر مرضی باشند ہر دم خود بنویسم کہ
 کرایہ برائے صرف سرکاریہ رسانیدہ باشند من جواب این خواہم نوشت کہ کے این کار
 از آید با عاشق قدیم اگر از دست شما ہر چہ نقد بدست باباید میگیرم اینکہ جو لیہا سے
 شمار قبض کنیم و کرایہ ہر ماہ بستانیم اینقدر قضیہ من بعد اینہم از کجائے آید فرمودند

که من خواهم نوشت که شما که از مزاج ما واقف نیستید که این قسم تکلیفات با کمیند آخر شما
 خود واقف هستید که یکجا گذرانیده ایم مگر از یاد شما رفت مذکور دیگر دولت مشاهد
 میسر شدند که در شخصی در میان آمد که فلان کس که بجهت خانه جنگی در خانه کوتوال مقیم
 بر او تکلیف میگذرد فرمودند که اگر شخصی با و نان میسر ساینده باشد یک روپیہ از پیش خود
 میدهم درین اثنا شخصی عرض کرد که داروغه بندی خانه از خدام سرکاران سرکارت
 و اینجا حاضر است فرمودند که بیاید چنانچه انحراف آمد فرمودند که فلانی ان عزیز که در
 قید است از مریدان مانیست و چندان آشنائی بهم ندارد لیکن قرآن شریف بسیار
 در گاه آثار شریف میخواند لهذا براسے دے سعی فی نمایم هر چه درین مقدمه سعی آید
 در لیج کمیند آن شخص عرض کرد انشاء اللہ تعالیٰ بان شخص خواهد رسید فرمودند روپیہ یک
 و از همین روپیہ نان پنجه میسر ساینده باشد من بعد ذکر این آمد که الحال مغلان بسیار
 داخل طریق شده اند و اثرے از آواز سلام علیک می آید میر بدیع الدین بعض ساینده
 که از برکت آن سقا است که شب در روز خدمت حضرت مولانا می آید و با و از بلند
 سلام علیک میکند اول عمل همین بود حالا اکثرے یاران میکنند و این سقا یاران
 حضرت مولانا است و در مسجد آب بسیار می آید هر چند حضرت مولانا فرمودند که قیمت این
 از نجامے گرفته باشند قبول نکرد این وقت حضرت مولانا فرمودند که این سقا که آب در مسجد
 می آید انشاء اللہ تعالیٰ خواهد دید که محنت این مرد ضائع نخواهد رفت و درجه بسیار
 که شما خط خواهید کشید مذکور دیگر دولت مشاهد میسر شدند روز سلخ جمادی الثانی
 ۱۰۸۰ من هجرة النبوة صلی اللہ علیہ وسلم حضرت مولانا بسبب شدت باران
 در یک دوکان بقال مع یاران قریب صد کس باشند نشسته بودند بھل همراه بود
 و سه یاران را بران سوار کرده بودند و خود پیاده روان شدند فقیر و میر محمد فضل دیک
 رتھ سوار بودند و فتنے که قریب بدگاہ حضرت خواجہ قطب الاقطاب رسیدند قریب
 تالاب فتی بک نشیب و فرزانے است که رفتن بھل و غیره دشوار میشود شخصی عرض کرد

که پیشتر ہم قریب بمقبرہ ہمین قسم مکانے بود شخصی آنرا درست کنانیده فرمودند
 که اینجا را شما درست بکنانید و آنچه خرج شود از مالگیرید من بعد آن در رتبه که فقیر و کس
 دیگر بودند حضرت مولانا سوار شده فرمودند درین ایام نواب زینت محل والدہ ماجدہ حضرت
 شاہ عالم خلیفہ عصر یک رتہ برائے سواری حضرت مولانا بطریق نذر گذرانیده اند و حکیم
 میر محمد افضل کہ علاقہ بندگی و توسل و جناب بیگم صاحبہ دارند آن رتہ بہ نیت اینکه حضرت
 مولانا سوار شوند ہمراہ آوردند حضرت مولانا فرمودند کہ ما ہم گاہے سوار خواہیم شد امر فرما
 خود سوار شوید و بر ہمین مذکور برآمد فرمودند کہ برپا لگی در وطن خود ہم بسیار سوار شدہ ام
 و در رتبہ اکثرے سوار میشوم بلکہ در میانہ و ڈولی نیز و بیشتر سوار بر اسب خویش می بودم
 و بر اسب سواری من کسے دیگر سوار ہم نمیشد و درین سواری من سادہ بود و بر اسبان پاکیزہ
 کہ یاران سوار میشدند ساز ایشان از فقرہ و طلا میشد قریب بچهل پنجاہ اسب ازین قبیل
 بود لیکن بر اسب سواری من گاہے ساز فقرہ کہ در ہندی کندہ و پٹہ میگویند نہ بستہ
 شدہ است فقیر عرض کرد کہ بر فیل ہم خود حضرت روز جنگ بعضے اوقات سوار شدہ اند
 فرمودند کہ بر فیل خود در شہر ہم دور سفر و جنگ بسیار سوار شدہ ایم و در پا لگی فقط وقت
 شب ہر گاہ از دربارے برآمد در پا لگی بخواب می رفتم و بمردم تنقید کردہ بودم کہ اگر مرا خواب
 آید بیدار نکردہ باشند و پا لگی را ہمین قسم در پا لگی خانہ میگذاشتہ باشند چنانچہ ہمین
 قسم میکردند ہر گاہ بیدار میشدم بر میخاستم شب عرس حضرت بی بی صاحبہ بی بی زلیخا
 والدہ صاحبہ حضرت سلطان المشائخ رحمۃ اللہ علیہ بسبب ناخوشی فراز خدام کہ ما ہم دارند
 چنان مقرر شد کہ نصف صاحبان اشب بدستور قدیم فاتحہ خواہند کرد و نصف خدام
 فردا مقرر کردہ اند حضرت مولانا فرمودند کہ این در حق ما بہتر شد زیارت حضرت خواجہ قطب
 الاقطاب بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ دو روز میسر خواہد شد چنانچہ روزانہ در درگاہ حضرت
 خواجہ دو روز بسوزند و شبانہ بر فرار بی بی صاحبہ تشریف میدہشتند و ذکر عرس
 حضرت مولوی روم - دولت مشاہدہ میسر شد فرمودند کہ امر فرما عرس حضرت مولوی

روم است اگر نئے نواز سے پیسر آید بلوچیم کہ چیز سے بخواند و دو روپیہ پیش باموجود
 است بچین وقت بدست است من بعد کہ اتفاق حضور شد قدسے جلوا از فاتحہ حضرت
 مولوی روم عنایت فرمودند کہ حصہ اطفال تست تو حصہ خود علیحدہ بگیر و برائے فاتحہ مولوی
 روم یاران کہ حاضر بودند حکم نشستن یکجا فرمودند و مزار طریف بیگ را کہ اشعار منطق الطیر
 وغیرہ بالحن خوش میخواند و یاران را ذوق میگیر و حکم خواندن ابیات فرمودند ایشان
 چند بیت خواندند من بعد مزار قطب بخش کہ درین ولادہ خلل طریقیہ شدہ اند و توجہ انما
 پاکیزہ سہشت سپاہی پیشہ اند و ابیات ہندی در جناب حضرت مولانا سے خواند و خود
 نیز جوش و خروش دارند و حکم درس مثنوی در خدمت شاہ ظہور اللہ صاحب بالیشان شدہ
 است و برائے خواندن ابیات فرمودند شورشہا بیاران در گرفت در وقت با سے
 مستولی شدہ درین اثناء اذان مغرب موزن گفت برائے نماز تشریف فرمودند
 الحمد للہ علی ذلک

ت

الحمد للہ علی احسانہ کہ این کتاب ہدایت انتساب سی بہ فخر الطالبین از تصنیف صوفی صافی شرب
 سید نور الدین جین فخری کہ ارشادات مرشد خود حضرت قطب زمانہ فروغیگانہ رئیس العارفین فخر شہنشاہ
 نظام الحقیقہ نصیر الطریقہ مولانا محمد فخر الدین چشتی دہلوی کہ در زمانہ خود فروغی و جمع نمودہ و مطبع مجتہبی
 دہلی بابہام احقر الانام خاکبای درویشان محمد عبدالاحد صورت النبطیاع پذیرفتہ رہنمای طالبان گردیدہ

قطبہ تاریخ رخشہ کلک جواہر سلک جناب مولوی محمد نظام الدین صاحب عشق کیرانوی

طبع شدہ وہ چہ فرخندہ کتاب بہر تاریخ عشق مراقب گشت عشق از سہ جہرہ دت آمد سال ۱۰۱۵	سر بر رشد و ہدایت آفرین منکشف شد از جناب حق چمنین ۱۵ ۱۳
--	--

اردو - ہندی محاورے اور مثالیں مروجہ ہندو جہن ناصح العالین ترجمہ اردو انیس الواعظین مجتہبی تفسیر میں پندرہ فصاحت و فصاحت رسول ربانی کے متعلق چالیس جملہ میں ہر ایک مجلس پندرہ نصائح کا غن جو چھ کتابیں وغیرہ سے پر ہے۔ داغظون کی جان پر ترجمہ کی پاکیزگی زبان کی لطافت کاغذ کی عری چھاپہ کی صفائی قابل قدر جو استر اجمیل ترجمہ اردو و انگلیش مجتہبی - در بیان خواص و اشخاص و فوائد آیتہ جناب اللہ و علم الکونین مولانا امام جہاں شاہ اہل حق شاہ ولی رحمہ اللہ منہج اللہ جس میں عمدہ عمدہ وظائف اور محل اور توفیق ہندسہ ہیں۔ خیر متین ترجمہ اردو و انگلیش اس میں وہ اعمال و وظائف ہیں جو خاص رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم کیا ہوا اور ہر امت محمدیہ کے لئے کچھ کوئی اہمیت	مغربات ہندی موسوم بہ صناعات ویدک - مجتہبی ان میں تمام کشتہ جات ہندو اور رس وغیرہ کی ترکیب و نقشہ کشیدہ ہندسہ ہیں۔ تصوف انیس الارواح ملفوظات حضرت خواجہ عثمان فاروقی رح مرتبہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی رح - مجتہبی اسرار العارفین ترجمہ اردو دلیل العارفین - مجتہبی آداب الطالبعین رحمہ رسالہ فیق الطالب و الباب ثلاثہ وغیرہ - مجتہبی اربعہ انہار و فاداکار و اشغال وغیرہ از شاہ اسماعیل دہلوی - مجتہبی اخبار الاخیار فی اسرار اللہ فارسی از حضرت مولانا شیخ میراجی رح محدث دہلوی رح کتاب نایاب میں جمہور اولیاء عارفان باطن کے مجموعہ تہذیبی حال اول کے خوارق و کرامات کا ذکر ہے - مجتہبی	انیس العاشقین فارسی در بیان معرفت و تصوف و وصول الی اللہ از مولانا حسام الدین صاحب رحمہ ناک پوری - مجتہبی ارشاد الطالبعین فارسی از قاضی شامہ السہبانی رح در مسائل تصوف معضمہ یک کتوب حضرت شیخ شرف الدین یحییٰ سنیری رح منظر عقائد ضروریہ و فوائد لازمی - مجتہبی ارشاد روحانی ملفوظات حضرت قطب دوران حضرت فضل الرحمن گنج مراد آبادی رہروان راہ سلوک نشندہ کے لیے یہ رسالہ نہایت چمکدار ارشاد محمدی از مولانا شیخ محمود ارشاد و مرشد از حاجی مراد صاحب اردو - مجتہبی تتمیمہ الصوفیہ لائح حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی رح بزبان عربی مندرجہ اردو و ترجمہ و ترجمہ آداب شیخ از شیخ خطاب الدین سرور دہلوی رح پندرہ نامہ شیخ عبدالقادر جیلانی رح	تحفۃ العشاق از حاجی امداد اللہ صاحب منظم تصفیۃ القلوب ترجمہ ضیاء القلوب ایک کاملہ میں ضیاء القلوب بزبان فارسی اور دوسرے کاملہ میں اسکا محاورہ ترجمہ اردو و درج ہے - مجتہبی حنات العارفین فارسی معروف بہ شطیحات دارا شکوہ قادری - مجتہبی - اس کتاب میں بہت سے اولیاء و مافزون کے شطیحات درج ہیں۔ دلیل العارفین ملفوظات حضرت خواجہ معین الدین چشتی رح مجتہبی - جمع کردہ حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رح ورکتوں ترجمہ انوار الیقین مولانا حضرت شیخ عبدالقدوس صاحب گلوہی رح و حالات ملفوظات شاہ عبدالرحمن صاحب رودادی مندرجہ احوال صنف سطحہ مجتہبی رفیق الارواح ترجمہ اردو انیس الارواح - مجتہبی رموز العارفین - مجتہبی
---	---	--	---

اسرار خانی شیخ کتاب طبابت حضرت پیران پر محبوب کبک جانی۔ اس میں وہ اسرار خاص منہج ہیں جو درویشان بزرگوار کے لئے مستعد العمل ہیں۔

۱۔ اسرار القلوب فارسی و عربی
 حضرت شیخ المشائخ باب فرید
 ترقی حضرت نظام الدین اویا
 قدس اروح از جامع امداد
 رسالہ سہ ضروریہ تصوف
 اس میں چھ رسالے سلوک کے
 زبان فارسی درج ہیں جتنی
 رموز العارفین در اصطلاح
 صوفی اردو۔ جتنائی
 سلک السلوک یہ کتاب علم
 سلوک میں زبان فارسی اول
 درجہ کی کتاب ہے جسکو مولانا
 ضیاء الدین گنجی رح نے جو حشر
 سلطان نظام الدین اویا کے
 خاص خلیفہ ہیں تصنیف فرمایا
 سائل سلوک کے ساتھ پند و
 نصائح اقوال بزرگان۔ تخیل
 حکایات معاشعار و قطعات و
 رباعیات و چھ دست خوبی
 لکھے ہیں مثنیٰ نے نہایت اہتمام
 سے اسکو طبع کیا ہے۔ جتنائی
 سراج السالکین در بحر
 اردو و مسلح العابدین از امام
 غزالی و دیگر جتنائی
 صوفیہ مستقیم تائید ہوئی

۲۔ اسماعیل صاحب شنید
 اس میں ادکار و اشغال ہر
 خاندان کے لکھے ہیں اور بہت
 سائل اور نکات جو اہل اسلام
 کے لیے ضروری ہیں خوب
 واضح طور سے بیان کیے ہیں
 اور امور بہت سے نفع خیز
 کیا ہے۔ جتنائی
 ضیاء القلوب فارسی از
 حاجی امداد الدہ صاحب مہاجر
 مکہ۔ جتنائی
 کلمات طلیبات فارسی
 اس مجموعہ میں حضرت
 غوث انگلین اور حضرت مرزا
 مظہر جانناتان شید رحمہ اور
 قاضی شام الدہ پانی پتی رحمہ
 حضرت شاہ ولی الدہ محدث
 دہلوی رحمہ و حضرت شاہ کلیم
 کے مکتوبات ہیں اور اسکے
 اکثر میں ترجمہ اسرار العارفین
 و سیر السالکین جو حضرت شیخ
 شہاب الدین سروردی رحمہ
 کی تالیف ہے جو کتب الیگاہ
 کتاب کبک و خوب ہے
 سلوک جتنائی

۳۔ شریف محشی در
 ادکار و اشغال فارسی جتنائی
 از شاہ کلیم الدہ جان آبادی
 کمالات عزیز از مولانا شاہ
 مجتاز عزیز از مولانا شاہ
 مجد العزیز۔ جتنائی
 گنجیہ اصغر صی و جتنائی
 صوفیہ فارسی۔ جتنائی
 لوائح جامی فارسی جتنائی
 لطائف قدوسی شکر
 حالات حضرت شیخ عبد القدوس
 گنگری۔ جتنائی
 مقامات منطری
 الحروف یہ لطائف خفایہ
 مطبوعہ جتنائی
 منتخب مکتوبات قدوسی
 از حضرت شیخ عبد القدوس
 گنگری۔ جتنائی
 منتقل العاشقین فارسی
 از حضرت شیخ نصیر الدین صاحب
 روشن چراغ دہلوی رحمہ۔ جتنائی
 مشک سماع و وحدت و غیر
 از قاضی شام الدہ پانی پتی رحمہ
 مکتوبات علمی از حضرت
 شام الدہ پانی پتی رحمہ

۴۔ مرقدہ شریف مع ترجمہ
 اردو دروخت و اعمال از شاہ
 کلیم الدہ جان آبادی۔ جتنائی
 مثنوی بوعلی شاہ قلندر
 فارسی مدکنہ الاسرار۔ جتنائی
 مقامات الاولیاء اردو
 مطبوعہ جتنائی
 می باید شنید جتنائی
 می باید وید فارسی
 مثنوی عطار فارسی
 نظام القلوب فارسی
 ملفوظات حضرت نظام الدین
 اورنگ آبادی خلیفہ حضرت
 شاہ کلیم الدہ جان آبادی رحمہ
 ہدایۃ الطالبین۔ فارسی
 از حضرت شاہ اسماعیل صاحب
 نقشبندی مجددی رحمہ اس میں
 علاوہ ادکار و اشغال کے
 نشیون کا حال بھی لکھا ہے
 اور مختصر صاف پناہ حال جو ترجمہ
 قطب زمان حضرت شاہ غلام شاہ
 فرخانیاب ہے۔ ہیں اور نیز
 بعض ادکار عالم دیوانی و دینی
 پر صاحب سے حاصل ہوئے ہیں
 کتاب شریف و لطائف